

COULOMMIERS. — IMP. PAUL BRODARD ET GALLOIS.

1

DE
PARTICIPII GERUNDIVI

ANTIQUISSIMA VI IMMUTATAQUE POSTERIUS SIGNIFICATIONE

ET USU QUODAM RECONDITIORE

THESIM

PROPONEBAT FACULTATI LITTERARUM PARISIENSI

S. DOSSON

Bibliothèque Maison de l'Orient

157150

PARIS
LIBRAIRIE HACHETTE ET Cie
79, BOULEVARD SAINT-GERMAIN, 79

—
1887

PATRIS MATRISQUE

OPTIMORUM PARENTUM

MEMORIÆ

SACRUM

DE PARTICIPII GERUNDIVI

ANTIQUISSIMA VI IMMUTATAQUE POSTERIUS SIGNIFICATIONE

ET USU QUODAM RECONDITIORE

PROCEMIUM

Ab antiquissimis Romanorum temporibus usque ad hunc diem, de Gerundivo ¹ multi viri, et ii præstantissimi, disputaverunt diversissimasque protulerunt sententias; quod non magnopere mirabimur, vix enim ullus est locus in quo tot exstiterint quæstiones quas et examinare sit necesse, et solvere difficillimum. Nam quæsitum est num gerundii et gerundivi vocibus usi essent veteres Romanorum grammatici; unde originem repeterent gerundii et gerundivi voces; unde ipsa illa extrema syllaba *ndus*, quæ ad cujusvis verbi radicem adjici potest, orta esset; utrum gerundivum a participio gerundivo, an participium gerundivum a gerundivo deducendum esset, an neutrum ex altero descenderet; quæ ratio gerundivo intercederet cum præsentis infinitivi activi aut participii activi; utrum verbis an nominibus adscribendum

1. In his, quæ sequuntur, exponendis, *gerundivi* voce id significabo quod gallice *gérondif* dicitur, *participii gerundivi* autem voce quod falso aut *participe futur passif* aut *participium necessitatis* vocatur. Hæc enim, quibus utor, verba commodè dicuntur, nihil præterea vitiosi mentibus inculcant et evidenter commonstrant aliquam interesse inter has formas originis societatem. *Gerundivi gerundiæque* nomina, a Germanis usitata, sunt, ut mihi videtur, repudianda, cum veteres grammatici gerundii appellatione et gerundivi promiscue usi sint, nec unquam aut hoc nomine aut illo ea comprehenderint, quæ utrique nomini Germani grammatici hodie subicere solent.

esset gerundivum; quæ gerundivi et participii gerundivi antiquissima esset vis et quomodo esset posterius immutata.

Quas omnes quæstiones examinare non est mihi propositum; verebar enim ne, si de his omnibus mea sententia proferenda esset, aut graviori ponderi gerendo vix sufficerem, aut iisdem numeris rationibusque ea persequerer quæ subtiliter pertractaverunt viri doctissimi, et memoriæ, non ingenii speciem præ me ferrem. Potius igitur mihi visum est ex tot et tam variis quæstionibus eas eligere quæ multiplicem haberent et scrupulosam disputationem. Quas autem tractandas mihi proponerem diu non potui dubitare, cum de participii gerundivi variis significationibus et gerundivi natura nominali summa esset virorum doctissimorum dissensio, cum præterea gerundivi nova quædam et luculentissima ¹ interpretatio opportune mihi auxiliaretur.

Examinatis igitur variis sententiis quæ de participii gerundivi origine prolatae sunt, ab illa proficiscar sententia quæ maxime probanda mihi videbitur ut de participii gerundivi genuina vi disseram et inquiram qua sermonis lege hæc vis adeo immutata sit, ut eam et omnino ignoraverint veteres grammaticarum rerum scriptores et veram esse negaverint recentiorum plerique. Denique, his præpositis, exponam quomodo participium gerundivum cum proprie vim præsentis passivi habeat, quæ necessaria aut futura essent aut etiam quæ fieri possent una expresserit. Tum demum quasdam explicare tentabo structuras in quibus interpretandis omnes, mea quidem sententia, erraverunt grammatici.

Restat ut qua via, in his exponendis, processurus sim, jam hic profitear ².

1. Cf. *infra*, p. 9.

2. Non operis est mei singula enumerare quæ de his rebus a librorum grammaticorum scriptoribus exposita sunt; neque vero mihi utile videtur ea recensere quæ ante hos quadraginta annos conscripta sunt, cum Wilhelmus Weissenborn in illa commentatione quæ de gerundio et gerundivo inscribitur « quid quisque eorum, quorum quidem libros nancisci potuit, invenerit.... in medium proferre non inutile esse judicaverit. » Cf. *op. l.* p. 2.

Satis igitur fecisse mihi videbor, si hic subjecero quibus ego libris, post Wilhelmi Weissenborn opusculum de gerundio aut gerundivo editis, usus sim; id vero eo magis necessarium puto quod Emilii Huebner (in libello qui inscribitur *Grundriss zu Vorlesungen über die lateinische Grammatik*, Berlin, 1881, cf. p. 53, 85, 86), vir sane doctissimus et earum rerum peritissimus, plures aut omisit aut ignoravit.

Non sine causa difficilius semper est creditum, quod Cicero saepe testatur, defendere quam accusare; nihilominus, cum multi viri, et ii doctissimi, de iisdem rebus perite ac scienter scripserint et alii aliter senserint, dilucidio rem et apertio rem fore putavi hanc, quam institui disputationem, si, omissis quæ tantum ad opinionum errores tollendos pertinerent, ea quæ aut ipse inve-

- W. Weissenborn, *de Gerundio et Gerundivo latinæ linguæ*.....Isenaci, 1844.
 J. W. Donaldson, *Varronianus*. Cambridge, 1844, p. 260 sqq.
 G. Curtius, *Zeitschrift für die Alterth.*, 1845, p. 297.
 J. N. Madvig, *Bemerkungen üb. versch. Punkte d. Synt. d. Lat. Sprache*. Braunschweig, 1848, p. 38.
 L. Meyer, *Kuhn's Zeitschrift*, 1857, p. 373.
 C. W. Müller, *Philologus*, t. IX (1854), p. 602.
 Id., *Ibid.*, t. XIII (1858), p. 567 sqq.
 Id., *Ibid.*, t. XVII (1866), p. 103 sqq.
 Pohle, *De proprietate Taciti in usurpandis gerundiis*. Prüm, 1858.
 Teipel, *Zeitschrift f. d. Gymn.*, t. XII (1858), p. 549 sqq.
 Schmid, *Ueber die Lehre v. d. Participien*. Prog., Stuttgart, 1861, p. 28.
 K. Feilberg, *Om Gerundium og Gerundivum, in Tidsskrift for Philologi og Pædagogik*. Haunike, 1862, I, p. 1 sqq. — Quam disputatiunculam cum in manibus habere non potuerim Nicolai Ehrnberg (cf. *infra*) opere usus sum qui Feilbergii argumenta collegit et examinavit.
 G. F. Schömann, *Die Lehre von den Redetheilen nach den Alten*. Berlin, 1862, p. 56 sqq.
 Fr. G. Holtze, *Syntaxis priscorum scriptorum latinorum usque ad Terentium*. Lipsiæ, 1862, II, p. 44 sqq.
 H. Sauppe, *Philologus*, t. XIX (1862), p. 253, 256.
 Kraut, *Zur Lehre vom Gerundium und Gerundivum*. Heilbronn, 1862.
 A. Schleicher, *Compendium der vergleichenden Grammatik*..... 1870, p. 350-372.
 N. Ehrnberg, *De Gerundivo et Gerundio Latinorum commentatio*... Lundæ, 1864.
 L. Schröder, *Kuhn's Zeitschrift*, t. XIV (1865), p. 350 sqq.
 L. Tobler, *Kuhn's Zeitschrift*, t. XVI (1867), p. 244 sqq.
 J. Lattmann, *Zeitschrift für das Gymnasialwesen*, t. XXII (1868), p. 94.
 W. Corssen, *Ueber Aussprache, Vokalismus... der lat. Sprache*. Leipzig, 1868.
 Id., *Kritische Beiträge zur Lateinischen Formenlehre*. Leipzig, 1863.
 Id. *Kritische Nachträge zur Lateinischen Formenlehre*. Leipzig, 1866.
 C. Paucker, *De latinitate beati Hieronymi*. Berlin, S. Calvary, 1880, p. 149 sqq.
 C. Paucker, *De latinitate scriptorum historię augustę meletemata ad apparatus vocabulorum spectantia*. Dorpat, 1870, p. 83 sqq.
 H. Rotter, *Ueber das Gerundium der Lateinischen Sprache*. Cottbus, 1871.
 Lorenz, *Beobachtungen über den Dativ d. Bestimmung, besonders den Dativ des Gerundivi bei Livius*. Prog. Meldorf, 1871-1874.
 C. E. Güthling, *De T. Livi oratione diss.* Liegnitz, 1872, p. 4 sqq.
 J. K. Witt, *Ueber den Genitiv des Gerundiums und Gerundivums in der Lateinischen Sprache*. Gumbinnen, p. I, 1873, p. II, 1883.
 E. Hoffmann, *Jahrb. f. Class. Phil.* (1874), t. CIX, p. 543 sqq. Quam disputatiunculam edidit postea in opusculo qui inscribitur : *Studien auf dem Gebiete der lateinischen Syntax*. Wien, 1884, p. 99 sqq.

nissem aut ab aliis accepissem nuda traderem, ac ratione et distributione ea praesertim in unum cogerem, quæ, nihil forte novi docentia, passim dispersa atque infinita viderentur esse.

Quod institutum opus si doctis non profecerit, utinam saltem aliquid utilitatis afferat iis quicumque scriptores latinos legere et cognoscere cupient.

F. Scholl, *Blätter für das Bayerische Gymnasial- und Realschulwesen*, t. X (1874), p. 105 sqq.

H. J. Roby, *A Grammar of the Latin language from Plautus to Suetonius*. London, 1873-1874, t. II, præm., p. LXI-LXXXVII.

Laudandum hic putavi Henrici Roby librum, quia anglicus grammaticus seorsim in præmio de gerundio et gerundivo disputavit, et ita mihi visus est annumerandus inter scriptores qui has quæstiones separatim tractaverunt.

E. Krause, *De Gerundii et Gerundivi apud antiquissimos... scriptores usu*. Halis Saxonum, 1875.

L. Adrian, *Ueber das lateinische Participium præsens passivi...* Ostern, 1875.

F. Neue, *Formenlehre der lateinischen Sprache*. Berlin, 1875-1877, t. II, p. 385, 410, 432, 484, 549.

L. C. M. Aubert, *Den Latinske Verbalflexion fremstillet....* Christiania, 1875, p. 249 sqq.

J. Eidenschink, *Der Infinitiv bei Corn. Nepos*. Prog. Passau, 1877, p. 7-19.

J. N. Ott, *Zur Lehre vom Ablativus Gerundii*, *Festschrift der Gymn. und Sem. Württembergs....* Stuttgart, 1877, p. 29 sqq.

H. Buchholtz, *Priscæ Latinitatis Orig. Lib.* III, Berlin, 1877, I, p. 79.

Ch. Hauser, *Der participiale Dativ des ört. und geist. Standpunkts nach Ursprung und Gebr. der lat. Schriftst.* Bozen, 1878.

G. Ebrard, *De Ablativi locativi, instrumentalis apud priscos scriptores.... usu*, in *Jahrb. f. Phil. von Fleck. Suppl.* X (1878), p. 646, 647.

J. Kvicala, *Gerundium und Gerundivum*, in *Wiener Studien, Zeitschrift für classische Philologie*, I (1879), p. 248 sqq.

F. Haase, *Vorlesungen über lateinische Sprachwissenschaft...* Herausg. von A. Eckstein u. H. Peter, Leipzig, 1874-1880, p. II, p. 193, 299.

F. Joerling, *Ueber den Gebrauch des Gerundiums und Gerundivums bei Tacitus*. Gnesen, 1879.

F. Helm, *Quæstiones syntacticæ de Participiorum usu Tacitino, Velleiano, Sallustiano*. Lipsiæ, 1879.

R. Thurneysen, *Kuhn's Zeitschrift...*, t. XXVI (1881), p. 304 sqq.

R. Schwenke, *Ueber das Gerundium und Gerundivum bei Cæsar und Cornelius Nepos*. Frankenberg, 1882.

Ph. Thielmann, in *Wölflin's Archiv für lat. Lexic. u. Gram.*, II, ann. (1885), p. 48, 137, 508 sqq.

L. Havet, *Mémoires de la Société de Linguistique de Paris*, t. VI (1886), p. 27 sqq.

PARS PRIOR

CAPUT I.

DE PARTICIPII GERUNDIVI ORIGINE.

Ex multis illis sententiis quæ de participi igerundivi origine ¹ prolatae sunt, nulla fere est quæ iterum in disceptationem venire debeat, cum Wilhelmus Weissenborn ² collectas plerasque perpenderit. Quid enim? num Franciscum Bopp aut Fridericum Pott, aut Ludovicum Schröder, aut alium quemlibet ex his qui a doctis illis viris sunt, erravisse demonstrare tentem, cum illorum varios errores vir, summi ingenii acumine copiosissimaeque doctrina conspicuus, diligentissime notaverit? Wilhelmus Corssen ³ enim gerundivum et participium gerundivum e participio praesentis activi oriri non potuisse ostendit, cum neque

1. Quæ de Gerundivi (aut, ut plerique voluerunt, Gerundii, cf. *supra*, p. 1 ann. 1) origine scripta sunt, ea de participii gerundivi etiam dici putandum est. Gerundivum enim a participio gerundivo esse derivandum fatentur omnes fere grammatici qui a Prisciano usque ad hoc tempus de illarum vocum origine scripserunt (cf. Rotter, *op. l.*, p. 5). A communi tamen opinione, inter recentiores, Paulus Genberg (*de Gerundiis...* Lundæ, 1844, p. 12), falso dissentit. De qua quaestione fusius disputandum non puto; eorum autem, qui a Gerundivo participium Gerundivum derivari dicant, argumentationi illud opponere contentus ero, in Lingua latina saepe factum esse, quod recte vidit Nicolaus Ehrnberg (*op. l.*, p. 47), ut neutrum adjectivi in substantivi naturam converteretur, nunquam accidisse ut substantivum, syllabis quibus genera exprimerentur additis, adjectivum fieret.

2. Weissenborn, *op. l.* passim.

3. W. Corssen, *Neue Jahrbücher*, t. LXVIII (1853), p. 467; *Kritische Beiträge...*, *op. l.*, p. 420 sqq. Parum firmis argumentis contra Wilhelmum Corssen Francisci Bopp interpretationem defendit J. Kvcala (*op. l.*, p. 221).

nt, accedente *o*, unquam in *nd* abierit; contra Fridericum Pott idem Wilhelmus Corssen probabiliter argumentatus est illud suffixum *ana* neque in infinitivis, neque usquam alibi in Romanicis, quæ dicuntur, linguis, aut apud Italos, aut apud alios quorum sermo a Romanis originem trahat inveniri; negat præterea — ut aliunde illuc suffixum illud translatum sit et in *ano*, *eno*, *ino*, *ono*, *uno* abierit, — illam **facionidus* formam quæ fit, accedente gerundivorum suffixo et *o* vocali terminationis in *i* debilitata, ita commutari posse ut *i* littera eximatur ¹.

Georgii Curtii sententiam, ad Indorum *anija* terminationem recurrentis ², uberius persequi inutile videtur, cum vir ille, ingenio præstans omnique doctrina, illam ipse, nulla tamen alia allata, e suo libro nuperrime sustulerit ³.

Nec diutius in Tobleri ⁴ Henricique Roby ⁵ excutiendis disputatunculis morandum puto, cum ille, quæ prius ab aliis fuerint inventa, in ordinem digesserit potiusque illustraverit quam ipse protulerit nova, et hic rem in judicatum reliquerit.

Quid vero de tam periculosa quæstione Corssen et Thurneysen statuerint non inutile erit repetere, et quæ minus recte disputaverint breviter monstrare.

Wilhelmo Corssen si credatur, in syllaba *on* suffixum talium nominum verbalium agnoscendum est qualia sunt *err-on*, *ed-on*,

1. W. Corssen, *Kritische Nachträge* (op. l., p. 133 sqq.).

2. G. Curtius, *Grundzüge der Griechischen Etymologie*. Leipzig, 1873, 4^a ed., p. 648-649. — De illa Curtii interpretatione cf. Corssen, *Aussprache...*, op. l., I, p. 806. Wilhelmi Weissenborn sententiam, qui fere Friderici Pott interpretationem secutus est, in censum vocare inutile videtur (cf. Weiss, op. l., p. 29, 104); monendum est tamen figuris infinitivorum *aserom*, *erom* (in Umbrorum sermone), *acum*, *deicum*, *ezum* (in Oscorum sermone), denique *venum*, *pessum* non facile alterum suffixum adhæsisse, cum eæ formæ ex accusativo ortæ sint. — Omitto etiam quam interpretationem protulit Key qui *d* litteram per epenthese accessisse putat, non enim mihi contigit legere ejus libros (*Essays*, p. 212, 218; *Grammar*, London, 1871, § 48), quos Henricus Roby (op. l., II, p. LXXXV) laudat.

3. G. Curtius, op. l., 5^a ed. (1879), p. 664. Eadem fere ac Curtius sentit Schleicher, cf. *Compendium*, op. l., p. 382.

4. L. Tobler, *Kuhn's Zeitschrift*, t. XVI (1864), p. 241 sqq. — Cf. Corssen, *Aussprache*, op. l., p. 376, in ann.

5. H. J. Roby (*Grammar*, op. l., p. LXXXVII), ejus verba ipsa laudare non erit inutile: « Beyond this I cannot carry the question of etymology. I think it probable that *scriben-* in *scribenti-* is identically the same form as *scriben-* in *scribendo*, but the precise origin and meaning of the *-ti* and the *-do* is for me an unsolved problem. Not that the suggestions already enumerated are all wrong, but that none is proved, or even distinctly raised from possibility to probability. »

mand-on, combib-on, a quibus, affixa productione *do*, antiquis temporibus, gerundiva formata sint ¹.

Hanc totam quaestionem Corssen miro acumine singularique doctrina tractavit, cujus tanti viri sententiam secuti sunt alii quoque multi clarique grammatici. Vereor tamen ne veram gerundivorum interpretationem non invenerit. Nam, ut ea omittam quæ paulo leviora objecit Thurneysen ², malo quodam errore deceptum Wilhelmum Corssen putaverim, qui cum suffixum *on*, quod nominalibus radicibus adjici solet ³, radici verbali addidit, tum suffixum *do*, quod ad verbales radices plerumque accedit ⁴, jam nominali radici adjunctum voluit.

Sit tamen quod Corssen voluit et, contra latinam rationem, ita usurpari potuerint syllabæ *on* et *do*, non continuo tolletur omnis difficultas. Si enim ad interpretationem Wilhelmi Corssen respicitur et brevisne an longa sit gerundivorum pænultima quaeritur, apparet eam necessario longam fore cum quæ nomina, nominativo casu, in *o* (= *on*) littera exeunt, ea omnia, obliquis casibus pænultimam longam habeant et quæ nomina ope suffixi *on* ut *patr-onus, matr-ona, Bell-ona, err-oneus* formantur, suffixum hoc pariter longum exhibeant. Quæ si res ita se habet, in gerundivis enodandis erravit Corssen; nam in titulis epigraphicis, qui longis syllabis appositos apices ⁵ exhibent, nec ullum gerundivum participium reperitur nec ullum gerundivum quod

1. W. Corssen, *Aussprache*..... *op. l. index* s. v. gerundium. — *Kritische Beiträge*..... *op. l.*, p. 120 sqq. — *Kritische Nachträge*..... *op. l.*, p. 133 sqq.

2. R. Thurneysen, *Kuhn's Zeitschrift*, *op. l.*, t. XXVI (1881), p. 304.

3. Cf. Roby, *op. l.*, I, p. 315.

4. Cf. Roby, *op. l.*, I, p. 301.

5. De apicis natura et usu, cf. Quintil. *De inst. orat.*, I, vii, 2; Isidor. Hispal., I, iv, 18. — G. Edon, *Écriture et prononciation du latin*... Paris, 1882, p. 97 sqq. — E. Hübner, *Exempla scripturæ epigraphicæ latinæ*, 1885, p. LXXVI. — R. Cagnat, *Cours élémentaire d'épigraphie latine*, Paris, 1886, p. 75, ann. 1. — Corssen, *Aussprache*... *op. l.*, I, p. 21 sqq. — E. Seelmann, *Die Aussprache des Latein*... Heilbronn, 1885, p. 89 sqq. — H. Weil et L. Benlœw, *Théorie générale de l'accentuation latine*, Paris, 1865, p. 36. Vide præsertim titulos qui ibi laudantur, p. 302, 306, 322, 342. Notandum est in titulis epigraphicis inveniri verba *legiónis* (C. I. L., V, 5126), *matrónis* (C. I. L., V, 5249), *patrónæ* (C. I. L., V, 5023) et *juvendi* (C. I. L., V, 4326); plura apicum exempla laudantur in C. I. L. II, *ind.* p. 779. — E titulis græcis, qui verba e latino sermone transcripta ostendunt, videtur apparere participiorum gerundivorum pænultimam syllabam a Græcis pro brevi accipi, legitur enim in C. I. L., III, 5341, ΣΕΚΟΝΔΑ; 5942, ΣΕΚΟΝΔΕΙΝΑ; 5600, ΣΕΚΟΝΔΟΣ. Græci etiam verbum *καλῶναι* brevi media syllaba dicunt. Cf. *Περωνίς*, Ptolem., V, xii, 22. — Cf. W. Schmitz, *Beiträge zur Lateinischen Sprach- und Literaturkunde*, Leipzig, 1877, p. 51 sqq.

apice distinguatur; nulla præterea, si ad prosodiam respicitur, syllaba invenitur quæ, si longa sit, in *ε* vel *υ*, ratione latini sermonis servata, possit abire ¹.

Thurneysen ² Wilhelmi Corssen interpretationem impugnavit, nec plane nova ulla ipse proferens, nec, ut opinor, omnino probanda. Qui quidem, Francisci Bopp auctoritatem secutus, sed argumentis parum confisus, quæ vir ille in comparandis linguis versatissimus attulerat, aliam prorsus disputandi rationem exco-gitavit.

Illo auctore, gerundivum participiumque gerundivum a the-mate, quod dicitur, participii præsentis temporis, suffixo *no* accedente, propagantur; in hac autem consonantium concursatione, in locum *t* litteræ *d* littera succedit, *no* suffixi *n* littera simul evanescente, ita ut ab **amantnos*, **amandnos amandus*, a **faciontnos*, **faciondnos faciundus*, a **monentnos*, **monendnos monendus* deriventur.

Quod quo fieri modo potuerit haud satis liquet; nam ut inter verbi radicem et suffixum *du*s interponatur elementum *n*; ut illud elementum e suffixo *no* sequente recte repetatur ³, difficilis tamen superest quaestio, qua ratione *t* littera, accedente et postea evanescente *n* littera, in *d* litteram potuerit immutari. Quis autem adducatur ut argumentis credat, quæ ex verbis

1. Non est quod rationem habeamus vocabulorum *Catullus*, *cantiuncula* aut illo verbo *voluntas* quod vir ingenio præstantissimus, Michael Bréal, a verbo *volo* (*volonis*) ductum esse recte putavit (cf. *Dictionnaire étymologique latin*, Paris, 1885, p. 445, et *Mémoires de la Société de Ling.*, op. l., 1872, p. 49).

Fieri enim potuit ut hæc verba illo tempore nata sint quo hi, qui vocantur debiles, casus nondum evanuerant. De casibus qui debiles et fortes dicuntur, cf. H. Paul und W. Braune, *Beiträge zur Geschichte der Deutschen Sprache...* Halle, III, p. 4 sqq. — K. Brugmann, *Zur Geschichte der stammabstufenden Declinationen*; in *Studien von Curtius IX* (1876), p. 363 sqq. — J. Schmidt, *Kuhn's Zeitschrift*, op. l., XXV, p. 13 sqq. — M. Bréal, *Mém. de la Soc. de Ling.*, op. l., V, p. 344.

2. R. Thurneysen, *Kuhn's Zeitschrift*, op. l., XXVI (1881), p. 301 sqq. — Rudolphi Thurneysen interpretationem secutus videtur Fridericus Stolz, vir doctissimus, cum de linguæ latinæ sonis dissereret in illo luculentissimo libro qui nunc in lucem prodit et inscribitur *Handbuch der klassischen Altertums-Wissenschaft...* Herausg. von I. Müller, 1886. — Cf. op. l., t. II, p. 188, § 67, 1. c.

3. Ut suum propositum confirmet Thurneysen ad verbum *pango* cum *πᾶν* collatum respicit; plus forsân effecisset, si ea exempla attulisset *angne*, *ingnes*, *singnifer*, *singno*, *pringnata* quæ con-gessit H. Schuchardt (*Vokalis. d. vulg. Lat.* Leipzig, 1866-1868, I, p. 113, 114). Cf. *Mém. Soc. Ling.* VI, p. 34 sqq.

pando, tendo Thurneysen ducit, cum illarum vocum interpretatio etiam nunc in controversia versetur ¹, et ea, quam novam vir ingeniosus profert, a loquendi legibus plane abhorreat. Monere enim supervacuum est *d* vel *t*, *n* littera proposita vel subjecta, aut natura sua constare aut in litteram *n* abire, quod ex sequentibus exemplis aperte patet: *agenna* ² *verecunus* ³, *secunus* ⁴, *secunus* ⁵, *innulgens* ⁶, *grunnio* ⁷, *dispennite* ⁸, *distennite* ⁹, *tennitur* ¹⁰, *mercennarius* ¹¹, *Herennius* ¹², *penna* ¹³, quibus *annuere*, *annumerare* ¹⁴ et *annus* ¹⁵ forsitan adjicere liceat ¹⁶. Satis autem de hac re dictum est, cum ipse sibi non multum credat Thurneysen et ea, quæ protulit, conjectura tantum niti fateatur ¹⁷.

Qui de gerundivorum forma novissimus, quod sciam, disputavit, Ludovicus Havet, interpretationem quamdam excogitavit ¹⁸ tam acutam ut vix credam quicquam elegantius aut subtilius inveniri posse. Cum autem vir ille, sermonis latini peritissimus, non

1. G. Curtius (5^a ed.), *op. l.*, p. 211.

2. I. R. N., 2736. C. I. L. X, 3498.

3. C. I. L., IV, 1768; VII, p. 343. — R. Garrucci, *Graff. Pomp.*, 27, 94; 28, 52. — Litteram *d*, accedente *n*, in *n* mutari aut evanescere dialectorum latinorum exempla ostendunt, cf. *upsannam* (Mommsen, *Unter. Dial.*, p. 234); *peihaaner*, *anferener* (Aufrecht und Kirchoff, *Umbrische Sprachdenkmäler*, I, p. 147).

4. Mommsen, *Insc. Helv.*, 234.

5. C. I. L., VII, p. 343.

6. C. I. L., X, 1211.

7. App. Probi, t. IV, K, p. 199, l. 43; Diom., t. I, K, p. 383, l. 20 sqq.; p. 370, l. 28; Charis, t. III, K, p. 247, l. 4; Nonius, p. 463, 1 sqq.

8. Plaut., *Mil. Glor.*, 1395 (ed. Lorenz, 1869) = 1407 R. — Cf. Nonius, p. 6 ex ed. Basil.

9. Plaut., *Mil. Gl.*, l. l.

10. Donat. ad Ter., *Phorm.*, II, 16: « Legitur et *tennitur*; habet enim *n* littera cum *d* communionem.

11. Cf. L. Meyer, *Vergleichende Grammatik der Griechischen und Lateinischen Sprache*. Berlin, 1882, t. I, p. 473.

12. Cf. A. Vanicek, *Griechisch-Lateinisches etymologisches Wörterbuch*. Leipzig, 1877, p. 252.

13. Cf. L. Meyer, *op. l.*, p. 473.

14. Cf. *Abseidenos*, *Pinnarosin* Henrici Schuchardt *opere supra laudato*, t. III, p. 73. — *Agennæ*, I. R. N., 2736.

15. Aliam tamen *anni* interpretationem protulit vir doctus, Barth, in Commentario qui inscribitur, *Mémoires de la Société de Linguistique de Paris*. 1872, p. 236 sqq. — Fieri quoque potest ut *n* littera in *d* litteram abeat; legitur enim *Paddarus* = *Pandarus* in C. I. L., V, 5661.

16. De litteræ *n* litteræ *d* postposita scripsit, Seelmann, *op. l.*, p. 311 sqq.

17. Thurneysen, *op. l.*, l. l., p. 309.

18. Disputatiuncule suæ, quæ nuper prodiit in lucem (*Mém. de la Soc. de Ling.*, 1886, p. 27 sqq.), nondum editæ mihi potestatem amice fecit, cui meritam gratiam memori mente persolvo.

exemplis sed ratione utatur, nihil autem ego post eum disserere ausim, quæ breviter explicavit brevius ipse exponam, et, cum meum iudicium ostendero, suum tamen legentibus permittam.

Quæ in linguis nimis inæqualia sunt vel inconcinna, ea, assimilando, ad æqualitatem aliquam sive concinnitatem revocantur; contra, variando, æqualia nimis, et ob id injucunde sonantia, mutantur.

Assimilationis leges et exempla vix est puer ullus qui possit ignorare. Dissimilationis autem, — liceat mihi scholastico et barbaro vocabulo uti, — leges pauci grammatici cognitae se habere prædicent; exempla, si suffixorum syllabæ excipiantur, paucae offerunt voces, aut saltem videntur offerre.

Ex ea dissimilationis lege, quæ ad allitterationem evitandam tendere videtur, factum est in oratione latina ut scriberetur et pronuntiaretur *meridies* pro *medidies*, *cæruleus* pro *cæhuleus*, *Parilia* pro *Palilia*, ita tamen ut hujus legis vis appareret præcipue in ejus modi suffixis quæ liquidam consonantem haberent¹.

Dissimilationis exquisitiora exempla deprehendit Ludovicus Havet; illius enim vi factum esse putat ut *premo* pro *prebo* dictum sit, ut participium gerundivum in hanc, quam nunc habet, figuram abierit, et, exempli gratia, *ferendus* sit pro *ferundus*, **ferondus*, **feromdos*, **feromedos*, **feromenos* (= *φερόμενος*).

Quomodo hanc interpretationem invenerit vir ille perspicax, et inventam defenderit, explicare non tentabo; ad ipsam disputationunculam remitto; hoc tamen monitum² volo, quod ipse omisit, ex illa interpretatione apparere quare brevis sit participii gerundivi pænultima syllaba et quare participium gerundivum præsentis thema, quod vocant, semper sequatur, ita ut *gignendus* dicatur non **genendus*, *sternendus* non **strandus*, etc. Quod tantum apud me valet ut jam inventam putem veram participii gerundivi naturam, viamque apertam qua ad id quod volo pervenire liceat, et cum diversas participii gerundivi significationes, in quibus tantopere elaboratum est, ad unum caput revocare, tum explanare quomodo earum quæque orta sit.

1. Cf. Corssen, *Kritische Beiträge*, *op. l.*, p. 328 sqq. — F. Bechtel, *Ueber gegenseitige Assimilation und Dissimilation der Zitterlaute*.... Göttingen, 1876. — *Mém. de la Soc. de Ling.*, VI (1886), p. 27 sqq. — Quod idem fieri in romanis linguis constat, cf. *proda* = *prora*, Bologne = *Bononia*, *nappe* = *mappa*, *calin* = *caninus*.

2. Liceat hic insigne quoddam assimilationis exemplum offerre quod reperitur in C. I. L., VI, 14672, ubi legitur DODATIONIS = *donationis*.

CAPUT II.

DE PARTICIPII GERUNDIVI ANTIQUISSIMA SIGNIFICATIONE.

I. De participii gerundivi passiva notione.

I

Quod si igitur participii gerundivi originem satis habere cognitum putandum est ex his quæ elegantissime tradidit V. D. Ludovicus Havet, præsentis passivi participii vice fungitur participium gerundivum. Cum autem tam certo exemplorum auxilio quam nominum interpretatione singula verba quam vim habeant intelligatur, hæc de participii gerundivi significatione quæstio ad antiquitatis testimonium et ad veterum scriptorum auctoritatem videtur revocanda.

Ad hanc quæstionem solvendam minime proderunt veteres Romanorum grammatici ¹, utpote qui non satis viderint quid

1. Quid nonnulli senserint, memoriæ causa refero :

Cominian. ap. Charis, II, XII, p. 480, K, « a passivo duo (participia) præteriti temporis et futuri ut *scriptus*, *scribendus*. »

Donat, II, XIV, « a passivo duo, præteriti temporis et futuri, ut *lectus*, *legendus*. »

Priscianus XI, XXVIII, p. 567, K. : « a communi verbo quattuor nascuntur participia..... futuri unum activum in « *rus* » desinens, ut « *criminaturus* », et unum passivum in « *dus* » ut « *criminandus* ». Omnia tamen in « *dus* » desinentia participia eadem etiam nomina esse possunt, cum amittunt tempus, ut « *amandus* » « *ὁ φιλεθητόμενος καὶ ὁ φιλετός*, *docendus* « *ὁ διδασθητόμενος καὶ ὁ διδαστός*, *legendus* « *ὁ αναγινωθητόμενος καὶ ὁ αναγινωστός*. » Qui tamen passivam significationem participio gerundivo inesse fatetur; ait enim in *Inst. Lib.* VIII, XLVI, p. 411 K. : « Præterea gerundia tam ab activis quam a communibus nascentia tam activam quam passivam habent significationem, nomina vero mobilia supra dictæ formæ, id est in *dus* et *da* et *dum* desinentia, unam et magis *passivam*; solemus enim

participium gerundivum valeret et, ut ita dicam, suorum temporum vitiosa consuetudine obcæcati, vera cum falsis confunderint.

Cum igitur nihil prodesse possint grammatici, ad res inanimatas recurrendum est, et, ut Tullii verba usurpem, muta quædam sunt inducenda.

Ex his præsentii quæstioni solvendæ utiles in primis erunt qui tituli latine scripti, adjecta versione græca, ad nos pervenerunt.

Incorruptiores autem et integrioribus testes vix reperiri possunt. Hanc enim græcam versionem qui scripserunt, græci latine sermonis æque periti erant et qui nihil aliud curarent quam ut latinas voces quam proximis verbis græce transferrent ¹. Mala autem sorte accidit ut illi tituli, ut ita dicam, bilingues fere omnes perierint, neque, ex his qui supersunt, nisi pauci gerundivorum aut participiorum gerundivorum exempla ostendant ². Hæc tamen ex Ancyrano monumento et aliis quibusdam titulis excerpti :

per verbum passivum ea interpretari. Quid est enim « *amanda est virtus?* » « *digna quæ ametur* » (cf. infra, p. 60 sqq.), et : « *munitissimus habendi senatus locus?* » id est « *in quo habeatur senatus* ». Cf. *op. l.*, XIII, ix, 49.

Diomed, *Art. Gram.*, I, p. 401, K : « Participia trahuntur a verbo activo duo, præsentis temporis et futuri, ut *docens docturus*; item a passivo duo, præteriti temporis et futuri, ut *doctus, docendus*; a deponenti tria, ut *luctans, luctatus, luctaturus*, interdum quattuor, ut *sequens, secutus, secuturus, sequendus*; a communi semper quattuor, secundum formam quidem activam præsentis temporis et futuri, ut *criminans, criminaturus*, secundum autem passivam formam præteriti temporis et futuri, ut *criminatus, criminandus*. »

S. Augustini *Ars grammatica* cum prolegomenis C. F. Weberi. Marburgi, 1861, p. 22 : « Participia veniunt a verbo passivo præteriti temporis ut *scriptus, futuri scribendus*. » — Qui rem penitus cognoscere voluerit videat quæ de ea re scripserunt Genberg, *op. l.*, p. 2 sqq.; Weissenborn, *op. l.*, p. 31; Kraut, *op. l.*, p. 2 sqq.; Rotter, *op. l.*, p. 4; Krause, *op. l.*, p. 4 sqq.

1. Omnia ad verbum reddere conatos esse interpretes græcos asserit Th. Mommsen in *Ephemer. Epigraph.*, I (1872, 1873), p. 223.

2. Hos, qui sequuntur, titulos bilingues, præter *Monumentum Ancyranum*, laudandos esse putavi :

Edict. Diocl., de pretiis rerum venalium. C. I. L., III, p. 801 sqq. — Cf. *Eph. Epig.*, V, 87 sqq.; *Bull. de Corr. afric.*, 1883, p. 4.

Eph. Epig., V, p. 109. — Cf. *Bull. de Corr. hell.* (1884), p. 178. C. I. L., I, 203, 580, 581, 587, 589, 596, 1238, 1256. C. I. L., II, 562, 4315, 4623, 4963. C. I. L., III, 479; 6093; etc. cf. Hübner in *Handb. d. Kl. Alt. op. l.*, I, iv, p. 543. C. I. G. II, 1537, 2958, 2959, 2971.

Ex senatusconsulto de Asclepiade in C. I. L., I, 203.

U. C. 676. A. C. 78 :

<i>Scribendo</i> ¹ adfuerunt (in exemplari latino deest).	Γραφομένῳ ² παρήσαν.	L. 5.
Eos in ameicorum formulam <i>referundos</i> curarent.	Τούτους εἰς τὸ τῶν φίλων διάταγμα ἀνενεχθῆναι φροντίσωσιν.	L. 25.

L. 8.

C. I. G., II, 2958 :

Titulus superstite Octaviano Aug. scriptus.

Pontem de sua pecunia <i>faciundum</i> curavit.	Τὴν γέφυραν ἐκ τῶν ἰδίων ἀνέθηκεν.
---	------------------------------------

Ex monumento Ancyrano ³ :

P. LXVIII, l. 8, 9. Trium virum rei publicae <i>constituendæ</i> .	P. LXIX, l. 12, 13, τὴν τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἔχοντα ἐξουσίαν ἐπὶ τῇ καταστάσει τῶν δημοσίων πραγμάτων.
--	--

L. 26, decrevit senatus <i>supplicandum</i> esse dis.	L. 17, 18, ἐψηφίσατο ἡ σύνκλητος τοῖς θεοῖς εὐχεσθαι.
---	---

P. LXXII, l. 13, 14, multarum rerum exempla <i>imitanda</i> [posteris].	πολλῶν πραγμάτων μέγιστα ἑμαυτὸν τοῖς μετέπειτα παρέδωκεν.
---	--

P. LXXIV, l. 45, ter me principe senatus <i>claudendum</i> esse censuit.	P. LXXV, l. 9, 10, ἐπὶ δὲ ἑμοῦ ἡγεμόνος τρίς ἡ σύνκλητος ἐψηφίσατο κλεισθῆναι.
--	--

P. LXXX, l. 3, ad supplicium <i>sumendum</i> tradidi.	P. LXXXI, l. 46, εἰς κόλασιν παρέδωκεν.
---	---

L. 31, qui erat ex regio genere Armeniorum <i>oriundus</i> .	... 45, l. 12, ὅς ἦν ἐκ γένους Ἀρμενίου βασιλικῶς.
--	--

P. LXXXIV, l. 26, <i>inscribendum</i> esse... [censuit].	P. LXXXV, l. 14, ἐπιγραφῆναι ἐψηφίσατο.
--	---

1. Hujus formulæ exempla invenias apud Cic., *ad Fam.*, VIII, viii, 5; XII, xxix, 2; XV, vi, 2; — *ad Att.*, IV, xviii, 2; — *Har. Resp.*, VII, 13.

Orelli Henzen, *op. l.*, 642, 784, 3114, 4036, 4038, 4135.

2. Cf. C. I. G. 2905, 5836, 5838, 5843, 5879. *Bull. de corr. hell.*, IX (1885), p. 455; de omisso articulo cf. infra, p. 106 sqq.

3. Th. Mommsen, *Res Gestæ divi Augusti ex monumento Ancyrano*... Berolini, 1865. Altera editio prodit Berolini, anno 1883, quam non vidi. Cf. Cagnat et Peltier, *Res Gestæ divi Augusti*. Paris, 1885. — Alia exempla ejusdem generis exhibeant et Edictum Diocletianum de pretiis rerum venalium (*Edit. de Dioclétien*, publicé par W. H. Waddington, Paris, Didot, 1864, p. 23 : *Idem confectum ad soleanda calciamenta, εἰρηστυμένη εἰς καστύματα ὑποδήσμων*) et versiones græcæ Digestorum (cf. Th. Mommsen, *Digesta Justiniani Augusti*..., Berolini, apud Weidmannos, 1870, t. I, præf., p. lxxiii. — C. G. E. Heimbach, *Basilicorum libri* LX. Lipsiæ, 1833-1870, t. VI, p. 36 sqq.); hæc tamen, ut recentiora, putavi pretermittenda.

Haud minoris momenti profecto fuerint ejusdem generis tituli illi quorum græca versio ad nos sola pervenit¹; cum enim, ut, post Paulum Foucart², recte docuit Mommsen³, hi tituli non modo Romæ fuerint interpretati, sed etiam muniti publica auctoritate, cum prætera vocabula legitima juris publici romani græce quam proximis verbis reddi soleant, non dubium est quin ex his aliquid discere possimus de priore participii gerundivi significatione.

Quæ res quamquam dubitationem non habet, ut tamen ea, quæ consecutus ero, indubitata appareant, in censum certas tantum solemnesque vocabo formulas quas ad cives munere magistrature fungentes, aut aliquo honore utentes, appellandos usurpabant Romani, et in quibus exprimendis participium gerundivum assu-
mebant. Eæ frequentissimæ sunt et in brevissimis titulis occur-
runt, quos laudare hucusque supersedi; quarum hæc excerpti
exempla :

Decemvir stlitibus *judicandis*.

O. H., 133 et sæpe.

Τὸν δέκα ἀνδρῶν τῶν τὰ φοινικὰ δικα-
σάντων.

C. I. G., 1133; 1327.

Οἱ δέκα ἄνδρες οἱ ἐκδικάζοντες τὰ
πράγματα.

Journ. Hell. Stud., IV, p. 416.

XV vir stlitibus *judicandis*.

O. H., 7420 a.

Πεντεκαίδέκα ἄνδρος τῶν ἐκδικάζόντων
τὰ πρᾶγματα.

C. I. G., 4029; 4039.

Trimviriauro, argento, ære⁴ *flando*,
feriundo.

O. H., 589 et sæpe.

Τριῶν ἀνδρῶν κατασκευῆς χρυσοῦ καὶ
ἀργύρου καὶ χαλκοῦ.

C. I. G., 369.

C. I. A., III, 612.

Eph. epig., I, p. 62.

1. Hi præcipui sunt tituli quorum latinum exemplar periit :

Sen. Cons. de Thisb., cf. P. Foucart, *Archives des mss. scientif.*, IIe sér.
t. VII (1872), p. 321 sqq. — Th. Mommsen, *Ephem. epig.*, I, p. 278 sqq.;
II, p. 102. — Sen. Cons. Adramytt. (*Bull. de Corr. hell.*, II (1878), p. 128 sqq.;
— *Ephem. epigr.*, IV, p. 213).

Sen. Cons. Narthak. (*Bull. de Corr. hell.*, VI (1882), p. 356).

Sen. Cons. Oropos. (Ἐφ. ἐπιγρ., 1884, p. 100. — Cf. *Hermes*, XX (1885),
p. 268 sqq.).

Sen. Cons. Lagin. (*Bull. de Corr. hell.*, IX (1885), p. 437 sqq.).

Joseph., *Antiq. Judaic.*, XIII, ix, 2; XIV, viii, 5; X, 9.

C. I. G. 2905; 2485; 2737.

2. P. Foucart, *Archives*, l. l., p. 323.

3. Th. Mommsen, *Ephem. epigr.*, I, p. 284, 285, — de re universa. cf. S.
Reinach, *Traité d'épigraphie grecque*. Paris, 1885, p. 521 sqq.

4. Τῶν τριῶν ἀνδρῶν κατασκευῆς χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ χαλκοῦ συγχωρεύσεως καὶ
χαράξεως τῶν τριῶν ἀνδρῶν χαλκοῦ, ἀργύρου, χρυσοῦ χαρμητηρίσκοντος (sic). W.

Τριῶν ἀνδρῶν χαλκοῦ, ἀργύρου καὶ χρυσοῦ συγχωνεύσεως καὶ χαράξεως.

C. I. G., 626.

Eph. epig., I, p. 242.

Triumviri reipublicae ¹ consti-
tuendae.

O. H., 594.

Τριῶν ἀνδρῶν τῆς τῶν δημοσίων
πραγμάτων διατάξεως.

C. I. G., 2737.

Quindecimviri (aut decemviri)
sacris faciundis².

O. H., 554, 641 et saepe.

Ἑρεῦς πεντεκαίδεκα ἄνδρος ἐπὶ τῶν
ἱεροποιῶν.

C. I. G., 4029.

Ἀγγορ τῶν δεκαπέντε ἀνδρῶν τῶν
ἱεροποιῶν.

Mon. Ancyr., p. xxv, c. iv, l. 5, 6.

Οἱ τὰ σιβύλλεια ἐπισκεπτόμενοι δε-
κά ἄνδρες.

App., B. C., V, vii, 56.

Ἀνδρῶν ὁδῶν ἐπιμελήτην.

C. I. G., 2638; 4328 c.

Quattuorvir viarum curandarum.

O. H., 773 et saepe.

Οἱ τέσσαρες οἱ τῶν ἐν τῇ ἄστει ὁδῶν
ἐπιμελούμενοι.

Dio Cass. ³.

Decemviri... legibus scribundis.

O. H., 6433.

Οἱ λαβόντες παρὰ τοῦ δήμου ἐξου-
σίαν τῆς συναγωγῆς καὶ ἐπιγραφῆς τῶν
νόμων δέκα ἄνδρες.

Diony., *Hal. Antig.*, II, 27.

Legatus... ad census accipiendos.

O. H., 364.

Ἐπίτροπος ἐπὶ κήνσον.

C. I. G., 3756.

Ἐπίτροπος ἐπὶ κήνσον.

Revue arch., IIIe sér., I. ann.,
1883, p. 207.

Praefectus frumenti dandi.

O. H., 2377 et saepe.

Ἐπαρχον τοῦ σειτηρεσίου τοῦ διαδι-
δομένου.....

C. I. A., III, 629.

H. Waddington, *Fastes des Provinces asiatiques*, Paris, 1872, p. 193, n° 27.
Hic titulus scriptus est anno 125 post. Ch. N. — Οἱ τρεῖς οἱ τὸ τοῦ νομίματος
κήρυμα μεταχειριζόμενοι. (*Dion Cass.*, cf. *Reinach*, *op. l.*, p. 537.)

1. Hic S. Reinach (*op. l.*, p. 537) Appianum laudat dicentem : « οἱ χειροστο-
νηθέντες ἀρμόνται καὶ διορθῶσαι τὰ κοινά » ; idem laudat Josephum scribentem :
« τρεῖς ἄνδρες καταστάντες περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων. » — Cf. *Appian. Bell. civ.*
IV, 7 : καὶ τὴν ἀρχὴν ἐπὶ καταστάσει τῶν παρόντων εἰς πέντε τρεῖς εἶναι τριῶν ἀν-
δρῶν.

2. Cf. A. Bouché-Leclercq, *Manuel des institutions romaines*. Paris, 1886,
p. 545 sqq.

3. Hic Dionem laudo ex Salomone Reinach, *Traité d'epigraphie*, *op. l.* p. 534.

Ἐπαρχος σείτου δόσεως δήμου Ῥωμαίων.

Wading-Lebas, n° 2814.

Ἐπαρχος σείτου δόσεως δόγματι συγκλήτου Ῥωμαίων.

C. I. G., 5793.

Variis verbis, ut ex allatis exemplis apparet, participium gerundivum transtulerunt interpretes græci; quanquam tamen Græcus sermo et participia futuri passivi et adjectiva, quæ necessitatis vim haberent, abunde suppeditabat, nunquam illi aut participiis futuri aut adjectivis in τέος cadentibus usi sunt; ex quo colligendum est nullam necessitatis notionem participio gerundivo inesse. Parum quidem adhuc profeci; sed et alii sunt tituli, qui, si ad illos respexero, tectam hanc et involutam participii gerundivi notionem, ni fallor, aperient.

Sollemnem illam senatus consultorum (*scribendo*) formulam tranferentes, interpretes græci semper participio præsentis passivi γραφομένῳ usi sunt et *præfectum frumenti dandi* ἐπαρχον τοῦ σειτηρεσίου τοῦ διαδιδόμενου appellaverunt ¹.

Cum autem latinæ formulæ antiquissimæ sint et naturalem principalemque verborum significationem retineant, cum præterea eas qui græce transtulerunt nihil prius habuerint quam ut verbum pro verbo redderent, et hi, in transferendo participio gerundivo, participium præsentis passivi usurpaverint, quanquam hujus participii gerundivi notio multis modis diversis et vocibus forte a græci sermonis consuetudine minus abhorrentibus enuntiari poterat, hinc effici videtur ut participium gerundivum hujus participii præsentis passivi, quod latine non reperitur, fungatur vice.

Participio gerundivo inesse hanc participii præsentis passivi notionem significanter etiam videntur indicare verba, rara quidem, a participio gerundivo derivata.

Merenda enim, ni fallor, nihil est aliud quam *cena* quæ a mercennariis *meretur*.

Verbum *Verenda* idem videtur valere ac « tegenda, quæ teguntur » et incorruptam vim retinuisse, si quidem verbum « vereor », ut Leoni Meyer ² et G. Curtio ³ placet, a radice « var », quæ tegendi vim habet, proficiscitur.

1. Cf. *supra*, p. 45.

2. L. Meyer, *Vergleichende Grammatik der Griechischen und Lateinischen Sprache*. Berlin, 1884, p. 700.

3. G. Curtius, *Grundzüge*, 5^a ed., *op. l.*, p. 33.

Horum verborum interpretatio suspecta potest videri : vocis *Calendæ*¹ contra, ni fallor, certior est origo. Ait enim Varro² « primos dies mensium nominatos *calendæ*, ab eo quod his « diebus calentur ejus mensis nonæ a pontificibus, quintanæ an « septimanæ sint futuræ, in Capitolio, in curia Calabra sic :

Dies te quinque calo, Juno Covella,
Septem dies te calo Juno Covella. »

Rursum Macrobius³, et apertioribus verbis : « ...Pontifex... « quot numero dies a Calendis ad Nonas superessent pronun- « tiabat, et quintanas quidem dicto quinquies verbo *καλῶ*, septi- « manas repetito septies prædicabat. Verbum autem *καλῶ* græcum « est, id est voco, et hunc diem, qui ex his diebus qui calarentur « primus esset, placuit *Calendas* vocari. »

Quid plura? Hoc Calendarum verbum breviter ponitur pro *dies calendarum nonarum*, id est *ἡμέρα καλουμένων νόνων*⁴. Quod obijci potest id facile diluetur. Non enim, si apud Græcos verbum « *Καλάνδει* », et apud Latinos verbum « *Calendæ* » media syllaba brevi dicitur, quamvis verbum « *calare* » longam habeat pænultimam, idcirco funditus subvertitur nostra interpretatio. Quæ contra ut verissima appareat, meminisse satis erit illam loquendi legem, quam nuper inventam constituit vir doctus in primis et acutus Ferdinandus de Saussure⁵. Quod si enim dissyllabis eæ, quas vocant, verborum radices constare possunt, ita ut brevis sit earum radicum extrema syllaba, nil obstat quin et pro prisca-

1. M. Bréal, *Dict. Étym.*, op. l., p. 31.

2. Varro, de L. L., VI, xxvii, p. 83. O. M.; De Calendis cf. Düntzer, *Philol.*, XVII (1861), p. 361-363. — A plebe dici scribique « *calandæ* » docet Schuchardt, op. l. I, p. 211.

3. Macrob., *Saturn.*, I, xv, 10, p. 77. E. — Eadem fere scripsit J. Lydus, de Mens., III, 7. Nonnulla ejusdem generis vocabula vid. *infra*, p. 107.

4. In titulis secundi post Christum sæculi semper *νόνοι* reperitur (C. I. G., 5906, 5898, 3175), *νόνοι* bis (6179, 6722, incerti temporis); *νόνοι* semel effertur (C. I. G. 9785).

5. F. de Saussure, *Mémoire sur le Système primitif des voyelles dans les langues Indo-Européennes*. Leipzig, Teubner, 1879, p. 20, 143, 153. — Cf. K. Brugmann, *Grundriss der Vergleichenden Grammatik der Indogermanischen Sprachen*, Strassbourg, 1886, I, p. 18, 104, etc. — Sayce, op. l., p. 64, 65, 124, 173, etc. Neminem præterea fugit factum esse ut plura verba, apud Latinos, primæ et secundæ aut tertiæ simul conjugationis declinatione proferrentur, de qua re vid. Neue, op. l., II, p. 420 sqq. Stolz, in Iw. Müller, *Handb. der Klass. Alt.* I, op. l., I, II, p. 229.

rum radicum vestigio esse habendam et a verbo mediam syllabam brevem exhibente esse ducendam putemus illam vocem *Calendæ* de qua inter doctissimos summa est dissensio.

II

Restat nunc ut hanc præsentis passivi participii significationem, quam participio gerundivo inesse testantur et interpretatio et tituli græci, auctoritate scriptorum quoque defendi comprobem. Quod non sane summæ difficultatis erit; quamvis enim paulo confidentius quidam recentiores grammatici ¹ affirmaverint participium gerundivum nullam aliam quam passivam significationem habere, constat tamen in hac significatione frequentissime participium gerundivum poni ², ut ex exemplis infra allatis apparet :

Vocativo casu :

Promissi testis adesto

Dis *juranda* ³ palus, oculis incognita nostris.

Ovid., *Metam.*, II, 43, 46.

1. Quorundam grammaticorum verba exscribenda puto :

Sanctius (F. Sanctii... Minerva cui... subjectæ... notæ J. Perizonii, Amstelodami, 1754, p. 140 sqq.) : « *Amandus* non semper esse futuri subindicat Valla : *Nescio*, inquit, *an dicendum sit gerundivum esse participium præsentis temporis, more Græcorum...* item sentit Thomas Linacer..... Ego autem assero omnium temporum esse posse. »

Perizonius autem in annotatione (*l. l.*) : « Magna est de hac forma, et esse potest, controversia. Aug. Saturnius et Em. Alvarus negant esse participium, hoc est, negant adsignificare ullum tempus. Reliqui affirmant futuri esse temporis, nisi quod Sanctius more suo nullius certi temporis, sed omnium, esse tradat. *Ego vero nullus dubito, utcumque id paradoxum forsitan alicui videbitur, proprie et primitus fuisse præsentis temporis.* »

Audacius vero L. Adrian (*op. l.*, p. 9, cf. p. 5) : « Wenn nun versucht werden soll nachzuweisen, dass die Form der *lateinischen Grammatik*, welche bisher fälschlich *Participium futuri* genannt worden ist, in der *klassischen Latinität diese Bedeutung bei richtigem Verständnisse nie habe, sondern stets nur die des Participiums præsentis passivi, etc...* »

2. Quæ significatio quo evidentius appareat, non erit inutile meminisse participium gerundivum cum nomine substantivo conjunctum, sepiissime idem valere ac, quo libentius utimur, nomen abstractum, de qua re fusius infra, p. 57 sqq. disputavi.

3. Verbum « *juranda* » in participii præsentis passivi significatione

Genetivo casu :

Quoicumque finem *populi censendi* faciant.

C. I. L., I. 206, I. 152.

M. Scaurus..... vir *regendæ reipublicæ* scientissimus.

Cic., *de Orat.*, I, XLIX, 214.

Rei militaris peritus neque minus *civitatis regendæ*.

Corn. Nep., *Timoth.*, I, 4.

*Liberandarum*¹ *Thebarum* propria laus est Pelopidæ.

Corn. Nep., *Pelopid.*, IV, 2.

Salis quoque *vendendi* arbitrium..... ademptum privatis.

T. Liv., II, ix, 6.

Sine carmine ullo, sine *imitandorum* carminum actu, ludiones ex Etruria acciti, ad tibicinis modos saltantes haud indecoros motus, more Tusco, dabant.

T. Liv., VII, ii, 4.

Cum..... tumultus hostilis et *turbandæ reipublicæ* accerserentur.

Tac., *Ann.*, IV, 29.

Dativo casu :

Homini investigando operam..... dabo.

Plaut., *Mil.*, II, ii, 405 (260).

Nec porro *augendis rebus* spatio foret usus.

Lucr., I, 184.

Curatorem præficere qui *statuis faciendis* præesset.

Cic., *in Verr. Act. Sec.*, II, LIX, 144.

Est etiam ille labor *curandis vitibus* alter.

Virg. *Georg.*, II, 397.

Romani, quia paucitas *damno sentiendo* propior erat (= quia eorum paucitate damnum tunc magis sentiebatur), gradum rettulissent.

T. Liv., II, LXIV, 6.

Legibus condendis opera dabatur.

T. Liv., III, xxxiv, 4.

Ludorum primum initium *procurandis religionibus* datum.

T. Liv., VII, iii, 4.

poni colligendum esse censeo ex versibus quorum forte Ovidius meminit ; legitur enim in *Iliade* :

..... Στυγὸς ὕδαρ, ὅσπε μέγιστος
"Ὀρῶς δεινότατος τε πῆλαι μακάρων θεῶσιν.

XV, 36, 37.

Item in *Æneide* :

Adjuro Stygii caput implacabile fontis,
Una superstitio superis quæ reddita Divis.

XII, 814, 815.

1. C. Halm (ed. 1874) legit *h. l. liberatarum*. Cujus immutatæ scripturæ causam non video.

Edendis gladiatoribus, quos..... obtulerat, Drusus praesedit.

Tac., *Ann.*, I, 76.

Tum solita curando corpori exsequitur.

Tac., *Ann.*, III, 45.

Accusativo casu :

A praepositionibus dependet participium gerundivum :

Queive ob caput referendum pecuniam praemiumve aliud quid cepit.

C. I. L., I, 206, 122.

Sed inter agendam rem istam, heræ huic respondi quod rogabat,
Nunc ad te redeo ¹.

Plaut., *Cist.*, IV, II, 25 (460).

Ut et..... occiderit Mamilium, et ipse, inter spoliandum corpus hostis veruto percussus..... expiraverit.

T. Liv., II, xx, 9.

Et ille, inter aurum accipiendum et in spem pacis solutis animis, Gallos aggressus sit.

T. Liv., VI, xi, 5.

Auro civitatem a Gallis redemistis : inter accipiendum aurum cæsi sunt.

T. Liv., IX, xi, 7.

Sed inter hæc agenda (= dum hæc aguntur) pavorem injectum adventu Romanorum dissimulare haudquaquam poterat.

T. Liv., XXXIV, xxv, 6.

Inter liba et decimas profanandas..... ætatem egit (Numa).

Front., *de Feriis als.*, III, p. 226, ed. Naber, 1867.

Ablativo casu :

Nisi patrem materno sanguine exanclando ulciscerem.

Enn.², *Eum.*, frag. IV (= *Trag.*, 184, Vahl); Müll., p. 112.

Namque Apollo fatis fundis dementem invitam ciet.

Enn.³, *Cass.*, Müll., p. 92.

Qui decumas partes ? quantum mi alieni fuit,

Polluxi tibi jam publicando epulo Herculis

Decumas ⁴.

Næv., *Colux*, frag. I, Rib., *op. l.*, II, p. 11.

Ille opere foris faciundo lassus noctu ad me advenit.

Plaut., *Asin.*, V, II, 23 (873).

1. Cf. E. Benoist, *T. M. Plauti Cistellaria...* Lugduni, 1863. Plauti opera quantum potui laudavi ex recensione Friderici Ritschl, Bonnæ, Kœnig, 1848, 1853, Lipsiæ, Teubner, 1884, 1884.

2. J. Vahlen, *Ennianæ poesis reliquæ*. Lipsiæ, 1854, *op. l.*, p. 100. Ennium laudo ex recensione Luciani Müller, *Enni... reliquæ* Petropoli, Ricker, 1885.

3. Cf. O. Ribbeck, *Scænicæ Romanorum Poesis fragmenta*, Lipsiæ, 1871, 1873, I, p. 18.

4. * *Publicando epulo* » i. e. *cum epuli copiam omnibus facerem.*

Aggerundaque aqua sunt viri duo defessi.

Plaut., *Pæn.*, I, II, 14 (224).

Mihi cor retunsumst *oppugnando* pectore.

Plaut., *Pseud.*, IV, IV, 9 (1045).

.....Ita fio miser *quærundo* argento mutuo.

Plaut., *Persa*, I, I, 5.

.....Servos, nisi eos qui *opere rustico*

Facundo facile sumptum exercirent suum.

Ter., *Heaut.*, 142, 143 (= I, I, 90, 91).

.... Vix sum apud me, ita animus commotust metu,

Spe, gaudio, *mirando* hoc tanto tam repentino bono.

Ter., *And.*, 937, 938 (V, IV, 34, 35).

Ejus rei ergo te hoc porco piaculo *immolando*, bonas preces precor...
Harumce rerum ergo macte hoc porco piaculo *immolando* esto.

Cato., *R. R.*, CXXXIX.

Jane pater te hac strue *obmovenda* bonas preces precor.

Cato., *R. R.*, CXXXIV, 2.

Hoc fercto *obmovendo*.

Id.

Ego jam a principio in parsimonia atque in duritia atque industria omnem adolescentiam meam abstinui, *agro colendo*, saxis sabinis, silicibus *repastinandis* atque *conserendis*.

Cat., *C. L. Therm.*, frag. I, p. 43 Jord.

Et *commiscendo* quom *semine* forte virili

Femina vim vicit sublata vi.

Lucr., IV, 1201 sqq.

Itaque earum rerum hic tenetur a sapiente delectus, ut aut *rejiciendis voluptatibus* majores alias consequatur, aut *perferendis doloribus* asperiores repellat.

Cic., *de Fin.*, I, x, 33.

Nec vero, — id enim diligenter intelligi volo, — *superstitione tollenda*, religio tollitur.

Cic., *de Div.*, II, LXXII, 148.

Exercenda est etiam memoria, *ediscendis* ad verbum quam plurimis et nostris scriptis et alienis.

Cic., *de Or.*, I, xxxiv, 137.

Qui non modo Curii, Catonibus... sed his recentibus, Martiis... *commemorandis* jacebant.

Cic., *Pro. Mur.*, VIII, 17.

Eventisque aliorum memoria *repetendis*, nihil accidisse novi nobis cogitemus.

Cic., *ad Fam.*, V, xvi, 2.

Sed *his commemorandis* etiam illud assequor ut intelligatis....

Cic., *Brut.*, LXXVIII, 270.

His enim illis ipsis legendis (= διὰ τούτων ἀναγιγνωσκομένων vel τούτοις ἀναγιγνωσκομένοις) in memoriam redeo mortuorum.

Cic., *de Sen.*, VII, 21.

Reliquum est ut..... omne desiderium *litteris mittendis accipiendisque* leniam.

Cic., *ad Fam.*, XV, xxi, 5.

Qui enim cantus moderata oratione dulcior inveniri potest?... qui actor *imitanda* quam orator *suscipienda* veritate jucundior?

Cic., *de Or.*, II, viii, 34.

Quis est enim qui, nullis officii *præceptis tradendis*, philosophum se audeat dicere?

Cic., *de Off.*, I, ii, 5.

Augendis vero rebus et contra *abjiciendis* nihil est quod non perficere possit oratio.

Cic., *Orat.*, xxxvi, 127.

Nam ut iis, qui honeste rem quaerunt, *mercaturis faciendis*, operis *dandis*, publicis *sumendis*, intelligimus opus esse quesito....

Cic., *Parad.*, VI, ii, 46.

Neque patiebatur *multiplicandis usuris* crescere (eorum aēs alienum).

Corn. Nep., *Att.*, II, 5.

Lapidibus telisque subministrandis et ad aggerem *cespitibus componendis*, speciem atque opinionem pugnantium præberent.

Cæs., *B. G.*, III, xxv, 1.

Crebro enim *mutandis locis*, multorum fidei se committebat.

Hirt., *B. G.*, VIII, xlii, 3.

Castris ponendis (= dum castra ponunt, castra ponentes) incompósitos ac dispersos nactus eos... circumvenit.

T. Liv., XXIV, xxxvi, 4.

Annum, *intercalariis mensibus interponendis*, ita dispensavit.

T. Liv., I, xix, 6.

Dum trepidant *acie instruenda*, consul..... adgreditur.

T. Liv., XXXIV, xiv, 5.

Iipse... egreditur nec ex ordine solito quicquam *acie instruenda* mutat.

T. Liv., XXVIII, xiv, 44.

Ne *fraudibus*..... *vindicandis* divini juris aliquid inmixtum violemus.

T. Liv., XXXIX, xvi, 7.

Cum diis hominibusque *accusandis* senesceret.

T. Liv., V, xliii, 7.

Reliquum anni..... *circumcundis* Italiae urbibus..... consumpsit.

T. Liv., XXX, xxiv, 4.

Omnes assensi sunt; *partibus dividendis* ipsi regio evenit...

T. Liv., XXV, xxx, 6.

Tarde inde ad Mæleum, *trahendis* plerumque remulco navibus... pervenit
(= ἐλκομένων τῶν νέων, ἐλκομένας τὰς ναυσί).

T. Liv., XXXII, xvi, 3.

Ille orando causas, Servilius diu foro, mox *tradendis rebus* Romanis
celebris et elegantia vitæ.

Tac., *Ann.*, XIV, 19.

Neque ipse deerat arrogantia vocare offensas, nimius *commemorandis*
quæ meruisset.

Tac., *Hist.*, IV, 80.

Ne famam quidem... *ostentanda virtute*, aut per artem quæsit.

Tac., *Agr.*, 9.

Is finis fuit *ulciscenda* Germanici morte.

Tac., *Ann.*, III, 19.

.....Doceatque videndis (iis quæ videntur)

Qualis eat.

Manil., IV, 918.

Nam *fruendis voluptatibus* crescit carendi dolor.

Plin., *Ep.*, VIII, v, 2.

Post, cum adolevisset, victum sibi ægre quæsisse, eumque sordide
invenisse *comparandis mulis* et vehiculis, quæ magistratibus, qui sortiti
provinciam forent, præbenda publice conduxisset.

A. G., *Noct. Att.*, XV, iv, 3.

A præpositionibus : *a — de — ex — in —* dependet parti-
cipii gerundivi ablativus casus :

Antiquos poetas vates appellabant a *versibus viendis*.

Varr. *L. L.*, VII, 36.

Nam omnia utriusque consilia ad concordiam spectaverunt, qua cum
ipsi Cæsari nihil esset utilius, gratiam quoque nos inire *ab eo defen-*
denda pace arbitrabamur.

Cic., *ad Fam.*, IV, ii, 3.

Numidæ..... Nomades a *permutandis pabulis*.

Plin., *Hist. Nat.*, V, iii, 2, 22.

Ac de inferenda quidem injuria satis dictum est.

Cic., *de Off.*, I, viii, 27.

Ex dolore, ex febris, ex *medicamentis bibendis*, ex cataplasmatibus, ex *alvo*
lavando.

Cat. *ad Marc. Fil.*, frag. IV, p. 78, ed. Jordan.

Quis mortalium..... tolerare potest illis divitias superare quas profun-
dunt *in cæstruendo mari* et montibus *cœquandis*.

Sall., *Cat.*, xx, 11.

Considerabimus.... et quid fortiter *in inimiciis gerendis* fecerit.

Cornif., *ad Her.*, III, vii, 14.

Σχῆματι enim..... non tam *in verbis pingendis* habent pondus, quam
in illuminandis sententiis.

Cic., *Brut.*, xxxvii, 141.

Sed non deerat ei tamen *in sententia dicenda* cum prudentia, tum elegans..... orationis genus.

Cic., *Brut.*, xxxv, 133.

Alterum vero tantummodo *in prima arte tradenda* nominant et oratoris esse dicunt.

Cic., *de Or.*, III, xxvii, 110.

Non igitur de improbo, sed de callido improbo quærimus, qualis Q. Pompeius in fœdere Numantino *infitiando* fuit.

Cic., *de Fin.*, II, xvii, 54.

Quod (Plato) mihi *in oratoribus irridendis* ipse esse orator summus videbatur.

Cic., *de Or.*, I, xi, 47.

Ut perspicuum esse possit *in ipso nomine legis interpretando* inesse vim et sententiam justī et verī legendi.

Cic., *de Legg.*, II, v, 11.

In quo enim maxime consuevit jactare vestra se oratio.... claris et fortibus viris *commemorandis* eorumque *factis*.... *laudandis*, id totum evertitur.

Cic., *de Fin.*, I, x, 36.

Si tam *in gerendo* bello consiliis ejus parere voluisset quam in *suscipiendo* instituerat.

Corn. Nep., *Ann.*, viii, 3,

Eger erat vulneribus quæ *in oppugnando oppido* acceperat.

Corn. Nep., *Mil.*, VII, 5.

In quo oppugnandos..... Athenienses..... consumpserunt.

Corn. Nep., *Timot.*, I, 2.

Habuit..... Meneclidem..... adversarium *in administranda republica*.

Corn., Nep. *Ep.*, V, 2.

Cotta..... *in appellandis cohortandisque militibus*, imperatoris..... officia præstabat.

Cæs., *B. G.*, V, xxxiii, 2.

In commemoranda civitatis calamitate..... dixerunt.

Cæs., *B. G.*, II, xxviii, 2.

Diutius *in his rebus administrandis* morati.

Cæs., *B. G.*, VII, lxxxii, 4.

Asperior..... *in fœnore coercendo*.

T. Liv., XXXII, xxvii, 4.

Quod tunc perrarum *in mandandis sacerdotiis* erat.

T. Liv., XXIX, xxxviii, 4.

In appetendis honoribus immodicus, *in gerendis* verecundissimus.

Vell., II, 33.

In principatu commutando, sæpius
Nil præter domini nomen mutant pauperes.

Phædr., *Fab.*, I, xv, 1, 2.

Nihil adeo *in congregiendis hostibus* atque in principiis præliorum
ad salutem virtutemque aptius rati, quam si permulcti sonis mitioribus
non immodice ferocirent.

A. G., *Noct. Att.*, I, xi, 2.

Quoniam scilicet *in moribus inolescendis* magnam fere partem inge-
nium altricis et natura lactis tenet.

A. G., *Noct. Att.*, XII, i, 20.

Ex hac exemplorum locupletissima copia, quæ ab omnium
fere scriptorum operibus sunt repetita, sequitur participium
gerundivum et ita usurpatum fuisse ut nullam nec necessitatis,
nec futuri notionem exhiberet, et pro participio præsentis fuisse
positum. Quam verum sit quod primum sequi dico et ex exemplis
supra laudatis evidenter apparet, et ex eo quod participium
gerundivum pro gerundivo poni potest, ita ut nihil significatio-
nis, quo potius utaris, intersit¹; omnis tamen ut tollatur dubitatio
separatim ponendas puto sententias, in quibus participium gerun-
divum adhibetur una cum gerundivo conjunctum. Patet enim
participium gerundivum in his sententiis non aliter valere ac
gerundivum² de cujus significatione non dubitatur.

Quarum hæc exempla proferam :

1. Unum tantum hujus generis afferam exemplum : Cum ita nati factique
simus ut et agendi aliquid et diligendi aliquos.... et *referendæ gratiæ* prin-
cipia in nobis contineremus (Cic., *de Fin.*, V, xv, 43). Nihil obstat quin
Cicero scriberet : *referendi gratiam* principia.

2. Quæ de participio gerundivo, præsentis notionem exhibente, docui
ea confirmat (ut mihi videtur), quidam gerundivi usus.

Apud scriptores enim latinos omnium ætatum ablativus gerundivi, vel
omissa « in » præpositione, temporis præsentis rationem significat.

Legitur apud Plautum :

Ita miser *cubando* in lecto hic *expectando* obdurui.

Truc., V, 24.

Lumbi *sedendo* mi, oculi *spectando* dolent,
Manendo medicum, dum se ex opere recipiat.

Men., V, iii, 6. (882.)

Item apud Terentium :

.... Ubi vidi, ego me in pedes quantum queo
In angiportum quoddam desertum, inde item
In aliud, inde in aliud; ita miserrumus
Fui *fugitando*, ne quis me cognosceret.

Ter., *Eun.*, V, ii. 5 sqq. (844 sqq.).

Cujus usus apud præcos scriptores rara quidem exempla sunt : frequen-

Quis enim ad me non perscripsit te non solum auctoritate...., sed etiam opera, consilio, *domum veniendo, conveniendis meis*, nullum onus officii cuiquam reliquum fecisse?

Cic., *ad Fam.*, III, xiii, 4.

Mox *capessendis* accusationibus, aut reos *tutando*, prosperiore eloquentiæ quam morum fama fuit.

Tac., *Ann.*, IV, 52.

In *interpretando*, in *definiendo*, in *explicanda* æquitate, nihil erat Crasso copiosius.

Cic., *Brut.*, xxxix, 144.

tiora autem reperiri et apud aureæ et præsertim argentiæ, quæ dicitur, ætatis, scriptores, quæ sequuntur exempla documento sunt :

Bocchus, seu *reputando*.... seu *admonitus*.

Sall., *Jug.*, CIII, 2.

..... Quis talia *fando*

Temperet a lacrimis.

Virg., *Æn.*, II, 6.

Multi patrimonia effuderunt inconsulte *largiendo*.

Cic., *de Off.*, II, xv, 54.

In alia *inci*di, non immemor istius mandati tui; sed mehercule *inci*piendo *refugi*.

Cic., *ad Att.*, IV, vi, 3.

Quam licet sperare nefas *putando*.

Hor., *Od.*, IV, xi, 30.

Ita *erumpendo* naves, quæ ad Bætium flumen fuissent, incendunt.

Auct., *Bel. Hisp.*, XXXVI, 3.

Umore penitus *recipiendo* celeriter marcescunt.

Vitruv., II, ix, 9.

Ex ea affinitate quæ inter gerundivi ablativum et participium præsentis intercedebat, factum est ut Tacitus aliique scriptores, variandi quidem studio concinnitatisque odio, gerundivi ablativum participiumque præsentis una adhibuerint, quamvis prorsus eadem subesset ratio :

Recipientes umorem turgescunt, deinde *siccescendo* contrahuntur.

Vitruv., II, viii, 20.

Commeantes.... sæpiusque *adeundo*.

Q. Curt., IV, iv, 20.

Suspectabat maxime Cornelium Sullam, socors ingenium ejus in contrarium *trahens* callidumque et simulatorem *interpretando*.

Tac., *Ann.*, XIII, 47.

Assurgens et rursus inferiora *populando*.

Tacit., *Ann.*, XV, 38.

Regressusque et pro muris, modo semet *afflictando*, modo singulos nomine *ciens*.

Tac., *Ann.*, II, 84.

Gladiatores navibus *molientes*, Germani *nando*, prælabebantur.

Tac., *Hist.*, II, 35.

Studia militum jam pridem spe successionis aut paratu facinoris affectaverat in itinere, in agmine, in stationibus vetustissimum quemque

Neque ea res Tarquinio spem adfectandi regni minuit : immo eo impensius, quia de agro plebis adversa patrum voluntate senserat agi, *criminandi Servii* apud patres *crescendique* in curia sibi occasionem datam ratus est.

T. Liv., I, XLVI, 2.

.....Invecta subito ab latere Romana equitum ala, non *pugnæ* modo *incipiendæ* sed *consistendi* ademit locum.

T. Liv., II, XLIX, 14.

Neque *consilii habendi* neque arma *capiendi* spatio dato, perturbantur.
Cæs., *Bell. Gall.*, IV, XIV, 2.

Parum autem adhuc profeci : nam quod alterum dixi sequi dubium est; negabit enim aliquis in his, quæ supra attuli, exemplis eam reperiri posse præsentis passivi significationem quam participio gerundivo inesse sustineo; ut igitur hanc totam de participii gerundivi notione quæstionem conficiam, nec quicquam patiar dubitari quin participium gerundivum idem valeat ac participium præsentis passivi ¹, exemplis, quæ in dubium possunt

militum *vocans*, ac memoria Neroniani comitatus contubernales *appellando*.

Tac., *Hist.*, I, 23.

Quam præsentis significationem solam retinuerunt vocabula quæ, e gerundivo derivata, exhibent linguæ Romanicæ, ut in Italarum sermone, *scrivendo*, in Hispanorum « *viendo* », in Gallorum « *étant* ».

De ea re, cf. F. Diez, *Grammatik der Romanischen Sprachen*, Bonn, 1882, p. 931 sqq.; — Mussafia, *Italianische Sprachlehre*, Wien, 1878, p. 146; — Winckelmann, *Seeb. u. Jahn. Jahrb. Suppl.* II (1827), p. 504; — Holtze, *op. l.*, II, p. 59; — Ott, *op. l.*, p. 39; — Helm, *op. l.*, p. 44. — C. E. Güthling, *de T. Livi Oratione...* Liegnitz, 1872, p. 4 sqq.; — A. Köhler, *Acta Sem. Erlang.*, *op. l.*, I (1878), p. 422, 423; — E. Ludwig, *Commodiani Carmina*, Lipsiæ, 1878, p. 66. s. v. *gerundium*. — I. Uri, *Quatenus apud Sall. Serm. pleb. vestigia appareant*, 1885, p. 109; — O. Riemann, *Etudes sur la langue.... de Tite Live*, 1885, p. 308; — Witt, *op. l.*, I, p. 9.

1. Quam excogitavi, explicatio cum omnes, ni fallor, difficultates tollit in quibus grammatici inhærere solebant, tum etiam quæstionem aperit involutam quæ orta est de gerundivi significatione peculiari. Quæ autem sit ea quæstio et quomodo explicari possit quo clarius appareat, plura hujus gerundivi exempla primum proponam, secundum casuum ordinem digesta :

Genetivo casu :

Hostis Antonius judicatus Italia cesserat : spes *restituendi* nulla erat.

Corn. Nep., *Att.*, IX, 2.

Ille sedens citharamque tenet pretiumque *vehendi*
Cantat.

Ov., *Fast.*, II, 143.

Ad ejus facti deprecationem *ignoscendi* petenda venia est.

Cic., *Part. Or.*, XXXVII, 131.

venire, omissis, iis tantum utar quorum vis erit indubitata.
Quod mihi spectanti proderunt enuntiata quæ participium

Numidæ adequitare..... velut quos impotentes *regendi* equi invitos
efferrent.

T. Liv., XXXV, xi, 40.

Et Harpocran cui lectica per urbem *vehendi* spectaculaque publice edendi
jus tribuit.

Suet., *Claud.*, 28.

Ita vocatur a celeritate *præbendi*.

Plin., *Hist. Nat.*, XXXV, xv, 50, 176.

Athenas quoque *erudiendi* gratia missus.

Just., XVII, iii, 41.

Quod ad te non *cognoscendi* magis quam *emendandi* causa transmissi.

Just., *Præf.* 5.

Dativo casu :

Ferrum..... rubens non est habile *tundendo*.

Plin., *Hist. N.*, XXXIV, xv, 43, 149.

Accusativo casu :

Diebus paucis boves erunt mansueti et ad *domandum* prони.

Varr., *de R. R.*, I, xx, 2.

Nunc ades ad *imperandum*, vel ad parendum potius : sic enim antiqui
loquebantur.

Cic., *ad Fam.*, IX, xxv, 2.

Negat enim tenuissimo victu..... minorem voluptatem percipi quam
rebus exquisitissimis ad *epulandum*.

Cic., *de Fin.*, II, xxviii, 90.

Quo ad *cognoscendum* omnia illustria magis magisque in aperto sint.

Sall., *Jug.*, V, 3.

Ne ad *gestandum* quidem unquam iter ingressus.

Suet., *Galb.*, 8.

Ad *condiendum* faciles.

Plin., *Hist. Nat.*, XIX, v, 25, 75.

Tum demum crassa magnum farragine corpus

Crescere jam *domitis* sinito : namque ante *domandum*

Ingentes tollent animos prensique negabunt.

Virg., *Georg.*, III, 205 sqq.

Amata inter *capiendum* a Pontifice maximo appellatur (vestalis).

A. G., *Noct. Att.*, I, xii, 49.

Ad *immolandum* bos sacra injussa per hostium classem adnavavit.

J. Obseq., *de Pr.*, 121.

Ablativo casu :

Quam paucissimos reliqueris (catulos), tam optimi in *alendo* fiunt propter
copiam lactis.

Varr., *R. R.*, II, ix, 42.

At vero ne *fando* quidem auditum est crocodilum... violatum ab Ægyptio.

Cic., *de Nat. Deor.*, I, xxix, 82.

Sed ipsa (memoria) *excolendo*, sicut alia omnia augetur.

Quint., *de Inst. or.*, XI, ii, 4.

gerundivum cum participio perfecti usurpatum exhibent; quæ sequuntur censui afferenda :

Anulus in digito subtertenuatur *habendo*.

Lucr., I, 313.

Ulcus enim viviscit et inveterascit *alendo*.

Lucr., IV, 1060.

Sunt etiam fluctus per nubila, qui quasi murmur
Dant in *frangendo* graviter.

Lucr., VI, 142.

Sed picis in morem ad digitos lentescit *habendo*.

Virg., *Georg.*, II, 249.

Carpit enim vires paulatim uritque *videndo*

Femina.....

Virg., *Georg.*, III, 245.

..... Alitur vitium vivitque *tegendo*.

Virg., *Georg.*, III, 454.

In his omnibus locis gerundivum passivam vim videtur habere; recentissimis tamen temporibus exstiterunt qui huic gerundivo activam significationem vindicarent, vel potius, ut ait Forbiger (*ad Virg. Æn.*, II, 81), cujus exscribo verba, « gerundium pro substantivo verbali plane abstracto « haberent, in quo per se spectato nec agendi nec patiendi notio insit, « quod vero, cum, in verbi temporis notionem mutatum, solvi possit per « impersonale nostrum *man*, pro varia ipsorum locorum natura modo per « activum, modo per passivum aptius convertatur. »

Huic doctissimi viri sententiæ plane assentiuntur Ferdinandus Antoine (F. Antoine, *de Casuum Syntaxi Vergiliana*... Paris, Klincksieck, 1882, p. 183 sqq.), L. Constans, alique plures (L. Constans *de Sermone Sallustiano*... Lutetiæ Parisiorum, 1880, p. 227, 228; — E. Benoist *ad Virg. Georg.*, III, 245; — F. Helm., *op. l.*, p. 33, in annotatione; — Kritz, *ad Sall. Jug.*, LII, 8; — Madvig, *de Fin.*, *op. l.*, p. 129; — Weissenborn, *op. l.*, p. 64, 81; — Scholl, *op. l.*, p. 105 sqq.; — Riemann, Benoist, ed. T. Liv. 1881, p. 227, 228); paulo diversam tamen affert explicationem F. Helm : « Est enim, ait, non tam insolentia, quam negligentia quædam familiari « sermoni propria, quæ in talibus locutionibus invenitur errorisque causa « erat. Nam ex accurata exemplorum perlustratione eam rationem omnibus « locis subesse intellegitur, e qua necesse sit subjectum, cui actio gerundio significata tribuitur, et quod non satis manifesto indicatum est, sup- « plere. Offensioni etiam est, quod ipsum verbi objectum nonnunquam « ex antecedentibus repeti debet. Quibus disputatis facile erit expli- « care Vell. II, 7, cum verba *maiores..... cives Romanos ad censendum ex* « *provinciis in Italiam revocaverant* hoc sibi velint : *maiores..... cives* « *Romanos*, ut ii quorum id esset eos censerent, in Italiam revocave- « runt. »

Quam duræ, involutæ, implicatæ sint illæ interpretationes, jam quisque videt, nec ego eas subvertere tentabo. Ex exemplis supra laudatis clare evidentique elucere puto vera vidisse qui censuerunt passiva significatione gerundivum esse præditum; diversas tantum aliasque hujus significationis causas afferendas credo, quas quidem ex hac ipsa disputatione repetam.

Gerundivum pro peculiari quadam orationis parte non est habendum, sed participio gerundivo subjiendum (cf. p. 106 sqq.); participium gerun-

Donum ne capiunto, neve danto, neve *petenda*, neve *gerenda*, neve *gesta* potestate.

Cic., *de Legg.*, III, iv, 11.

Partis honoribus, eosdem in foro *gessi* labores quos *petendis*.

Cic., *Phil.*, VI, vi, 17.

Ut ne *criminibus* aut *inferendis* delectetur aut credat *oblatis*.

Cic., *de Amic.*, xviii, 65.

Non erat minor (laus) *ex contemnenda* quam *ex conservata* provincia.

Cic., *ad Fam.*, II, xii, 3.

Quæ ante *conditam* *condendamve* urbem poeticis magis decora fabulis quam incorruptis rerum gestorum monumentis traduntur, ea nec affirmare, nec repellere in animo est ¹.

T. L., I, præf., 6.

Fessos milites..... quippe qui..... *capienda* urbe tantum laboris periculique adissent, et *capta* cum iis, qui in arcem confugerant, iniquo etiam loco pugnassent, curare corpora jussit.

T. Liv., XXVI, xlviii, 1.

Ad eandem rationem referenda censeo enuntiata in quibus a verbo « *curare* » aut participium perfecti passivi dependet, aut participium gerundivum, prout aut præteriti aut præsentis significanda est notio. Idcirco plurimum valebunt ², ad id, quod proposui, demonstrandum quæ sequuntur exempla :

Itaque ex eo auro, quod exterebratum esset, buculam *curasse facientem* et eam in summa columna collocavisse.

Cic., *de Div.*, I, xxiv, 48.

Cæsar pontem in Arare *faciendum curat*.

Cæs., *B. Gall.*, I, xiii, 4.

divum autem, cum plures, procedentibus ætatibus, significationes induerit, antiquitus tamen pro participio præsentis passivi valuit; quid mirum igitur si, cum vice substantivi fungeretur, et alias significationes, et interdum vim passivam retinuerit? Rem ita se habuisse monent et Virgilius, qui *domitis* *domando* opponit, et Cicero, qui, cum verbo *imperando* ea significatione usus esset, addit : *sic enim antiqui loquebantur*.

1. De hujus verbi « *condendam* » significatione, summa exorta est inter doctos dissensio; quam ego non instaurabo; satis mihi erit docuisse hanc sententiam nihil aliud valere ac : « antequam Urbs conderetur aut dum condebatur » ita ut verbum « *condendam* » proxime accedat ad participii medii significationem. Cf. Weissenborn, *op. l.*, p. 129; Adrian, *op. l.*, p. 30; Nægelsbach, *op. l.*, p. 109.

2. Quam præsentis notionem satis clare ostendent enuntiata, in quibus gerundivum ab « *operam dare* » dependet, cum enuntiatis collata in quibus locutionem « *opus est* » sequitur participium perfecti passivi : Epidicum *operam querendo dabo* (Plaut., *Epid.*, IV, ii, 35); Mature *facto... opus est* (Sall., *Cat.*, I, 6).

Jam ubi ubi erit, *inventum* tibi *curabo* et mecum *adductum*
Tuom Pamphilum.

Ter., *And.*, IV, n, 4, 2 (684).

Ad id autem probandum, quod volui, plurimum forsitan valeant
sententiæ in quibus participium gerundivum, cum participio præ-
sentis activi conjungitur, ut in sequentibus :

Servabant auspicia reges; quæ hic consul augurque neglexit, neque
solum *legibus* contra auspicia *ferendis*, sed etiam collega uno *ferente* eo,
quem ipse ementitis auspiciis vitiosum fecerat.

Cic. *Phil.*, III, iv, 9.

Quo Senatusconsulto *recitato*, cum continuo, more hoc insolito et
novo, plausum, meo nomine *recitando*, dedissent ¹.

Cic., *ad Att.*, IV, i, 6.

Cuncta eo die munia consulis impleverat conviviumque celebrabat,
nihil metuens, an *dissimulando* metu, cum ingressi milites... dixere.

Tac. *Ann.*, XV, 69.

At contra non modo in *peragrandæ* Ægypto paullo deflectere ad visen-
dum Apin supersedit, sed et Caium nepotem, quod Judæam *prætervehens*
apud Hierosolyma non supplicasset, collaudavit.

Suet., *Aug.*, 93.

Quæ cum exempla satis magnam habeant vim ut, ipsa per sese,
ea quæ sint, nobis ita, ut sint, ostendant, omnem controversiam
omittam et participio gerundivo participii præsentis passivi
inesse significationem fortiter asseram; quin etiam putabo, quam
attuli, conclusionem factam esse non solum veram, sed ita per-
spicuam, ut nullus rationem reddi putet oportere. Admonere illud
satis erit interdum factum esse ut significationem suam perdi-
disse visum sit participium gerundivum ex eo quod, cum ple-
rumque ad principalis enuntiati subjectum referatur, ita aliena
significatione quasi infucatum videatur.

II. De illa, quæ dicitur, participii gerundivi activa significatione.

Participium gerundivum frequenter pro participio præsentis
passivi usurpatum fuisse supra demonstravi; verum ut tota sol-
vatur quæstio et sciamus num prior hæc passiva significatio

1. Ferdinandus Hand (*Tursellinus*..... Lipsiæ, 1836, III, p. 287) scribendum
putat : « Cum continuo..... plausum meo *nomini* recitando dedissent. » Hic
potius optimorum codicum servandam censeo scripturam, quæ per se mul-
tum valet ad id quod quærimus demonstrandum.

extiterit, in primis exquirendum est quæ ratio intersit inter hanc passivam significationem et illam activam, quam dicunt nonnulli omnium fuisse antiquissimam.

Quod est maxime necessarium, cum ex his omnibus, qui passivam significationem participio gerundivo inesse docuerunt ¹, unus fere post Feilbergium ², Nicolaus Ehrnberg quomodo forma verbi ex passiva facta sit activa explicare conatus sit ³.

1. Perizonius ad Sanctii Minervam, *op. l.*, p. 140. — Haase ap. Reisig, 288, 580. — Schultz, *Lat. Sprach.*, § 417 et alii.

2. *Tidskrift för Phil. og Pædag.*, IV, 1, p. 12.

3. Cum mihi non contigerit Feilbergii disputatiunculam legere, ipsa putavi exscribenda esse Nicolai Ehrnberg verba, qui proxime Feilbergium secutus est. — Cf. Ehrnberg, *op. l.*, p. 24 sqq.

« Is (Feilbergius), ait Ehrnberg, gerundivum nihil aliud nisi præsens participii passivi esse existimat et gerundium neutrum esse gerundivi. « Neutra adjectivorum et participiorum in naturam substantivorum sæpe « converti. Ex verbis illis *aliis docendis ipsi discimus*, omisso verbo *aliis fieri* « non posse quin ex *docendis* existat *docendo*. Verbum illud *docendo* pro- « prie et a principio intellectum esse *eo quod* (aliquid) *docetur*, quod tamen « idem esse ac *eo quod* (aliquis) *docet*.

« Hujus rationis Feilbergianæ cardo in eo vertitur quod commonstrat « neutrum participii passivi in verbum infinitum sive in actionis ipsius « significationem abire posse. Ut apud Sallustium, cum dicit *consulto opus est* « [Priusquam incipias, consulto et, ubi consulueris, mature facto opus est. « Sall., *Cat.*, I, 1] non jam dicitur re aliqua opus esse, de qua consultum est, « sed ipsa actione, quæ consistit in consultando. Atque si verbum quærimus, « eadem ratio est omnis verbi impersonalis ut *legitur, statur*, quibus non « res aliqua in passione versari i. e. non actio de re enuntiatur (« *anskues* « *paa et subject* », Madvig.) sed ipsa actio per se fieri enuntiatur (« *anskues for sig* »). In ejusmodi autem partibus orationis i. e. in verbo im- « personali sive in enuntiatione sine subjecto re vera, ut recte animadvertit « Weissenbornius, passivatis et activatis discrimina ita sublata sunt, ut « tanquam Janus quidam in utramque partem spectet. Actio enim proprie « cogitatur illa quidem passive, sed eo ipso, quod per se ipsa cogitatur, « h. e. quod ipsa et subjectum est et prædicatum, non absurdum est, si « tum ab agente deduci, tum etiam in aliqua parte sermonis, tanquam « conversa facie, ad objectum transire potest. Ita credimus — quis autem « in hac re ultra progredi possit, quam ut verisimilia commonstret — « ita igitur credimus factum esse et in *γενεσιόν ἐστὶ τοῦς πολέμους* et in « *timendum est pœnas*.

« Atque ut hic passiva forma objecto tanto facilius definiri posse videtur, « quod omnis sententia verbo continetur i. e. verbum, quo actio expri- « mitur, et subjectum est et prædicatum, sic etiam in illis, quæ supra « commemoravimus, participiorum neutris eadem conversio fieri potuit. « Neque tamen in nominativis neutrorum ullum ejus rei vestigium est, « ubi forma verbi et pars tantummodo sententiæ sit (non tota sententia, « ut in *verbo* impersonali) et de actione passiva per se ipsa fiat prædicatio. « At in casibus obliquis, ubi actio neutro participio significata alii actioni « subjecti alicujus definiendæ inservit, oculis pæne sequi possumus, qua via « gerundivum in gerundium i. e. in formam vicibus infinitivi *activi* fun- « gentem conversum sit; ut apud Virgilium, cum dicit *penuria edendi* [Virg.,

Cum autem ille, quod voluit, ut mihi videtur, non satis effecerit, non in ejus æstimanda explicatione immorabor, sed, quasi de re integra, pro viribus meis dicam.

Quæ in controversia sunt, primum ante oculos videntur mihi ponenda; non enim ita multa sunt ut longiorem moram afferant, et nescio an ea tantam habeant vim ut ipsa per sese quid de re disputata sentiendum sit indicent.

In primis ponenda sunt dearum nomina: *Adolenda*, *Commolenda*, *Coinquenda*, *Deferunda*, quæ exhibent Fratrum Arvalium Acta¹;

« *Æn.*, VII, 113], hæc figura tam prope abest a præsentis participii passivi, ut
 « nihil fere aliud videatur esse quam *ejus rei quæ editur*, i. e. *edi solet*. At cum
 « neutrum participii passivi, ut jam demonstravimus, ipsam actionem signi-
 « ficat, ut si dicas *desiderium edendi*, sublato subjecto actionis, h. e. id quod
 « editur, sensus quidam passivitatis infirmari atque adeo tolli potuit, ut
 « gerundium accusativo objecti definiretur. Nam quod gerundium artis-
 « simo vinculo cum actione verbi aut substantivi conjungitur, efficitur, ut
 « tanquam vis agens, quæ est in subjecto hujus actionis, ad gerundium
 « transeat idque ipsum ad objectum referat. In quo observandum est, in
 « iis solis nominum rationibus, ubi actio, quam exprimit gerundium,
 « objectum aut instrumentum est alius actionis ejusdem subjecti (gen.
 « obj. et abl. instr.) antiqui et optimi scriptores (usque ad Livium)
 « gerundio objectum accusativi adjungere solent. Quæ raritas gerundii
 « accusativo definiti ut argumentum non levissimum nobis videtur contra
 « eos disputantes, qui hunc usum formæ priorem et verum existimant,
 « sic ex ipsa natura illarum rationum (gen. obj. et abl. instr.) nobis intel-
 « legere videmur, cur in nullis aliis præterquam his locis gerundio
 « objectum adjungere soleat optimus quisque scriptorum, quod in his
 « rationibus maxime cum adjunctis gerundii casibus quasi communicata
 « viget vis agentis subjecti.

« Si in aliis linguis investigamus exempla formarum verbi, quæ quamvis
 « passivæ fuerint, activorum verborum vim ac naturam induerint, inter
 « omnes satis constat, eam partem verbi nostri [Monendum est Nicolaum
 « Ehrnberg Londini Gothorum (Lund) fuisse professorem qui hoc loco
 « remittit ad Rydqvist, *Svenska Sprakets lagar*, I, p. 453 sqq.], quam
 « supinum appellamus, initio nihil aliud fuisse nisi neutrum perf. part.
 « pass. Hæc figura, quamvis longe alia via quam gerundium Latinorum
 « iverit, tamen ex passiva parte verbi ad activam transiit. Atque etiam ea
 « similitudo est, quod supini nostri nominativus non magis invenitur, quam
 « gerundii Latinorum, i. e. ut nostrum neut. part., non per se solum, sed
 « tantummodo verbo *hæva* conjunctum accusativum objecti, tanquam
 « activum sit, assumit — quin etiam extra hanc conjunctionem nihil est in
 « lingua Suecana, quod supinum dicere possis — sic Latinum neutrum
 « gerundivi non in nominativo, i. e. cum de ipso fit prædicatio, sed cum
 « ad alius subjecti actionem modo obliquo refertur, abire potest in id,
 « quod gerundium dicimus. »

1. W. Henzen, *Acta Fratrum Arvalium quæ supersunt...* Berlin, 1874, p. 147 sqq. — Cf. Orelli Henzen, *Insc. ampl. Coll.*, op. l., 961, 1798, 2270, 2271. — C. I. L., VI, 2090, 2107. — L. Preller, *Römische Mythologie*, III, ed. 1881, 1883, Berlin, t. II, p. 70, 228. — E. de Ruggiero, *Dizionario epigraphico di Antichità Romane*, 1886, p. 93, v. *Adolenda*.

quibus addere licet *Adferenda* ¹ [dea] et *Fata scribunda* ².

His subjungenda sunt participia gerundiva quæ naturam participii retinuerunt; quæ omnia, ni fallor, sequuntur :

Adolescendus. — Præter hoc modum esse dicit (Varro) summum *adolescendi* humani corporis septem pedes.

A. G., N. Att., III, x, 40.

Circumeundus. — Fumo leni *circumeundo* ³ cogunt eas (apes) intrare.
Varr., de R. R., III, xvi, 31.

Circumtinnendus. — Cum a mellario id fecisse sunt animadversæ (apes), jaciundo in eas pulvere et *circumtinniendo* ære perterritæ, quo voluerit perducere, non longe inde oblinunt erithace ceterisque rebus quibus delectantur.

Varr., de R. R., III, xvi, 30.

Florescendus. — Flora quæ rebus *florescendis* præest.

In Fastis Prænestinis, xxviii april.

O. H., op. l. II, p. 389. — C. I. L., I, p. 317.

Labundus. — Hac ubi curvo litore latratu
Unda sub undis *labunda* sonit.

Att., *Phinid.* frag. I, v. 569, 570. Ribb., op. l., I, p. 479.

Oriundus ⁴. — O pater, o genitor, o sanguen dis *oriundum*.

Enn. Ann., 417. — Cf. Vahlen, op. l., p. 49; Müller, p. 16.

Fluens aqua e montibus *oriunda*.

Colum., I, 5.

Nascendus ⁵. — Ad homines quoque *nascendos* vim numeri istius porrigi pertinereque ait (Varro).

A. G., N. Att. III, x, 7.

1. Tertullian., *ad Nat.*, II, 11 (601 B), *Afferenda* (dea) est ab afferendis doctibus. — Cf. Preller, op. l., p. 214.

2. Tertullian., *de Anim.*, xxxix A, dum ultima die (natus) *fata scribunda* (alii, falso quidem, *scribundo*) advocantur. — Cf. August., *Civ. Dei.*, IV, 11, « in deabus illis, quæ fata nascentibus canunt et vocantur Carmentes. » — J. Marquardt, *Römische Staatsverwaltung*, Leipzig, 1878, t. III, p. 12, ann. 8 : « Die *Fata scribunda* sind activ zu verstehen als schreibende Parcen, wie die noch zu erwähnenden Göttinnen *Afferenda*, etc. » — Preller, op. l., II, p. 494, ann. 3 : « Natürlich ist *Fata scribunda* weiblich wie *Diva deferunda*. » — Bouché-Leclercq, *Histoire de la Divination*, Paris, 1880, t. IV, p. 420, 422.

3. *Circumdato* (Cod. Laurentianus 51, 4). — *Circundo* (Cod. Paris. 6842 a). — *Circueundo* (Cod. Laur., 30, 40). — Scripturam Laurentiani, 51, sequitur Henricus Keil (M. Porci Catonis *de Agricultura* liber; M. Terentii Varronis *Rerum rusticarum* libri tres, Lipsiæ, 1882) l. l.

4. Hujus participii gerundivi, ita usurpati, frequentissima sunt exempla
5. Apud imp. Leo. et Anth. (Cod. V, xxvii, 4) legitur « genitos vel *nascendos* filios similiter paternæ conditioni subjacere præcipimus. » Hanc

Renascendus. — Genethiaci quidam scripserunt.... esse in *renascendis* hominibus, quam appellant *παλιγγενεσίαν* Græci.

Varr. ap. August., *de Civ. Dei*, xxii, 28.

Navigandus. — Nautæ appellantur omnes qui navis *navigandæ* causa in navi sunt.

Ulp., *Dig.*, IV, ix, 4.

Placendus. — Si illa tibi placet, *placenda* dos quoque est, quam dat tibi.

Plaut., *Trin.*, V, ii, 35 (1159).

Pereundus. — Hæcine ubi scibit senex,

Puppis *pereundast* probe.

Plaut., *Ep.*, I, i, 73, 74.

Secundus. — « *Secundus*, quia *secus pedes*, et tractus est sermo a sequentibus servis pedisequis. Unde et *secunda fortuna* ¹ dicitur, quod secundum nos est, id est prope nos. Inde et *res secundæ*; id est prosperæ. *Secundæ* autem a *sequendo* dictæ (Isid., *Orig.*, X, 237).

Si te *secundo* lumine (= die sequenti) hic offendero,
Moriere.

Enn. *Med. frag.* XI, v. 274, 275.

Cf. Vahlen, *op. l.*, p. 128; Müller, p. 117.

Missusque *secundo* defluit amni.

Virg., *Georg.*, III, 447.

..... Fluvio cum forte *secundo*

Deflueret.....

Virg., *Æn.*, VII, 494.

Cum videam navem *secundis* ventis cursum tenentem ².

Cic., *pro Planc.*, XXXIX, 94.

figuram *nascendus* ignoravisse videtur Grammaticus Palæmo; ait enim (p. 1384 P = K., t. V, p. 546, l. 11): « nam deponens nunquam habet duo futura, nec enim dicimus *luctandus est ille*, aut *nascendus*, sed habet unum ut *luctaturus*, *nasciturus*, *locuturus*. »

1. Eadem translatione usus est Homerus in *Odyssæa*:

Ἡμῶν δ' αὖ μετόπισθε νηὶς κυανοπρόροις
Ἰκμενον ὄϊρον ἱεὶ πλεησίσιον, ἐσθλὸν ἐταῖρον.

(XI, 6, 7.)

Notandum est illud participium gerundivum *secundus* a quibusdam scriptoribus ita usurpari ut significatione passiva poni videatur; quod in his fieri evidenter apparet:

« P. Nigidii enim in secundo librorum, quos de vento composuit, verba hæc sunt: Et Ἐτησίαι et Austri anniversarii *secundo* sole fiant. Considerandum igitur est quid sit *secundo* sole. »

A. Gell., *Noct. Att.*, II, xxiii, 31.

« Id fanum *secundo littore* (= juxta littus iter habentibus)... viginti haud amplius stadiis oppido abest. »

Apul., *Flor.*, II, xv, 50.

« *Secundo mari* (= si maris oram sequaris) prima Cyrene est. »

Sall., *Jug.*, XIX, 3.

2. Cf. Prosequitur surgens a puppi ventus euntes.

Virg., *Æn.*, III, 130.

Senescendus. — Seclum, spatium annorum centum vocarunt, dictum a sene, quod longissimum spatium *senescendorum* hominum id putarant.
Varr., de L. L., VI, 41.

Tabescendus. — Copiam *tabescendorum* hominum.
Lact., de Morte pers., xxxiii, 9.

Participium gerundivum igitur in activa significatione ponitur; quod minus est mirum cum alia quoque vocabula patiendi et faciendi naturam habeant. Ut enim *formidolosus* dici potest, et qui formidat et qui formidatur; ut *invidiosus*, et qui invidet, et cui invidetur; ut *suspiciosus* et qui suspicatur et qui suspectus est; ut *ambitosus* et qui ambit et qui ambitur; ut item *gratiosus*, et qui adhibet gratias et qui admittit; ut *laboriosus*, et qui laborat et qui labori est; ut pleraque alia adjectiva ¹ hujusce modi in utramque partem dicuntur: ita *auspicatus*, *auxiliatus*, *abusus* ancipiti quoque significatione sunt ².

Quid inde? inceptone desistemus, utpote qui in illis verbis

4. Alia exempla ejus generis collegerunt A. Gellius (*Noct. Att.*, IX, xii), Fridericus Nægelsbach (*K. F., von Nægelsbach's Lateinische Stilistik für Deutsche*, siebente Auflage, besorgt von I. Müller, 1884, p. 238 sqq.), Haacke (A. Haacke, *Lateinische Stilistik*, zweite Auflage, 1875, p. 64 sqq. § 23, 2). — De significatione adjectivorum suffixi *bilis* ope formatorum vide Gossrau, *Lateinische Sprachlehre*... Quedlinburg, 1880, p. 394, § 370; — H. Gœlzer, *Étude... de la latinité de saint Jérôme*. Paris, 1884, p. 140; — Haacke... *Lat. Stilist.*, op. l., p. 75, 76; cf. *infra*, p. 60 sqq.

2. Corssen (*Kritische Beiträge*..., op. l., p. 137) alia exempla attulit quæ hoc loco exscribere libet: *Abominatus*, *amplexus*, *comitatus*, *contemplatus*, *consecutus*, *commentus*, *comminatus*, *commercatus*, *confessus*, *criminatus*, *despicatus*, *dignatus*, *dilargitus*, *defunctus*, *exsecratus*, *expertus*, *emensus*, *furatus*, *fabricatus*, *feneratus*, *frustratus*, *interpretatus*, *machinatus*, *meditatus*, *mentitus*, *medicatus*, *meritus*, *moderatus*, *orsus*, *oblitus*, *opitulus*, *opinatus*, *osculatus*, *pactus*, *percontatus*, *pigneratus*, *pollicitus*, *populatus*, *permensus*, *prædatus*, *precatus*, *perscrutatus*, *rationatus*, *rimatus*, *recordatus*, *solitus*, *sortitus*, *testatus*, *testificatus*, *veneratus*. — Cf. Neue. op. l., II, p. 269 sqq.; Nægelsbach, op. l., p. 311. — A. Gellius, *N. Att.*, XV, xii, plura collegit exempla verborum deponentium quæ agendi patiendique habent vim et ab omnibus fere scriptoribus utroqueversum dicuntur.

Utroqueversum etiam dicuntur: *Alumnus* (« Alumnus ab alendo vocatus: licet et qui alit et qui alitur, alumnus dici potest, id est, et qui nutrit et qui nutritur, sed melius tamen qui nutrit. » *Isid.*, *Orig.*, X, 3). Cf. Bréal, *Dict. Etym.*, op. l., p. 8. — *Juratus* (« Juratus sum et nunc jurabo », Plaut., *Rud.*, V, iii, 17; — « quod enim ita juratum est », Cic., *de Off.*, III, xxix; — « An me existimasti hæc injuratum in judicio non esse dicturum? » Cic., p. Sull., 11, extr.; — « Et coopatum me ab eo in collegium recordabar, in quo juratus judicium dignitatis meæ fecerat ». Cic., *Brut.*, I, 1). Cf. *Redux*, cf. Bréal, *Dict. Etym.*, op. l., p. 75. Cf. *Ignotus*, *Ignarus*, etc. — De ea re cf. S. Reinach, *Grammaire latine*, Paris, 1886, p. 495, ann. 1.

interpretandis frustra fatigemur ¹, an Wilhelmo Corssen assentimur, opinanti participium gerundivum agendi notionem in principio habuisse? quorum mihi neutrum admodum placet.

Versabitur sane in summo errore ac grammaticarum rerum ignoratione, si quis, nescio qua voluntate omnia in quadrum redigendi ductus, verba putaverit in una solaque poni significatione et suffixo cuique vim immutabilem quamdam quasi inhærere quæ, nisi progredientibus ætatibus et priore notione obliterata, in aliam transire nequeat.

Si enim, ut recte animadvertit A. Gellius ², plurifariam videndum est in veteribus scriptis pleraque vocabula, quæ postea in sermonibus vulgi unam certamque rem demonstraverint, ita fuisse media et incommunia ut significare et capere possent duas inter sese res contrarias, constat etiam, si ad primam linguarum ætatem respicitur, verbis similiter cadentibus et desinentibus varias subjectas fuisse notiones, ita ut propria cujusque vocabuli vis in complexu loquendi serieque tantum appareret ³.

Quæ cum ita sint, et ipse fateatur Corssen vocabula quædam, eaque vel antiquissima, quamvis eodem modo desinant eandemque habeant originem, in diversissima poni significatione ⁴, haud scio an soluta jam videri possit, quam institui, quæstio et participium gerundivum jure dicatur eodem tempore activam vim passivamque habuisse ⁵.

Cum tamen verear ne quæstionem præcidisse magis videar quam solvisse, ut res ad veritatem propius adducatur et omnis tollatur dubitatio, ad verba proposita redibo.

Quorum duplex est genus, alterum eorum quæ ex transitivis, alterum eorum quæ ex intransitivis aut deponentibus verbis proficiscuntur. Priora vero si nunc omiserimus et reliqua singula examinaverimus, apparebit horum verborum, quibus Corssen nititur, genuinam significationem cum illa passiva, quam volo, conjungi posse.

1. Pott enim ait (*Etymolog. Forsch.*, Lemgo, 1839, 1861, II, p. 504): „darüber jedoch, ob das Gerundium dem Activ oder Passiv beigezählt werden müsse, habe ich schon längst aufgehört mir den Kopf zu zerbrechen.“

2. A. Gellius, *Noct. Att.*, XII, 9.

3. Apud Anglos, *He is a man to love*, duplici significatione ponitur et usurpatur pro — *qui amare*, vel *qui amari potest* = *he is a man to be loved*.

4. Cf. Corssen, *Aussprache...* op. l., II, p. 170 sqq.

5. In hac duplici significatione participii gerundivi suffixum poni posse putat post Fridericum Pott Wilhelmus Corssen. — Cf. *Krit. Beitr.*, op. l., p. 136 sqq.; *Krit. Nach.*, op. l., p. 151.

De verbo *oriundus* non est quod disputem; quis enim huic verbo aliam quam reciprocam inesse significationem putabit, si ea quæ rettuli exempla recensuerit, et participia græca ὀρνύμενος, ὀρμένοϛ in mentem revocaverit, quæ hujus « *oriundus* » figuræ initima sunt, et reciprocam significationem exhibent; si denique neminerit medium quod dicunt genus prius exstitisse?

In verbis « *secundus, labundus, nascendus, renascendus* » explicandis haud diutius morandum, cum, ut inter omnes grammaticos constat, quæ verba deponentia appellantur, in principio reciprocam vim habuerint.

In ceteris verbis major est difficultas; participium gerundivum tamen *volvendus*, viam, ni fallor, aperiet, qua ad id, quod volo, perveniam. Ennius enim :

Clamos ad cælum *volvendu'* per æthera vagit.

Ann., XVI, v. 472. — Cf. Vahlen, *op. l.*, p. 26; Müll., *op. l.*, p. 54.

Item Lucretius :

Quo *volvenda* micant æterni sidera mundi.

V, 516.

Sic *volvenda* ætas commutat tempora rerum.

V, 1274.

Glans etiam longo cursu *volvenda* liquescit.

VI, 179.

Item Virgilius :

Triginta magnos *volvendis* mensibus orbes

Imperio explebit....

Æn., I, 269.

Turne, quod optanti Divum promittere nemo

Auderet, *volvenda dies* en attulit ultro.

Æn., IX, 6, 7.

Hujus participii gerundivi satis per se patet vis ¹, quæ tamen clarius apparebit, si exemplis supra allatis quosdam Homeri locos contulerimus. Homerus enim in *Iliade* :

Ἐνθα δὲ μοι τάρουσι καὶ ἀρνειοῖς ἰλάονται

Κοῦροι Ἀθηναίων, περιτελλομένων ἐνιαυτῶν.

Il., II, 550, 551.

1. Fridericus Ritschl, qui Ennii versum refert (*Parergon Plautinorum Terentianorumque*, vol. I, 1845, p. 27), addit : « Sic enim, una inserta et vocula, hexametrum versum restituo, ut *volvendus* valeat ἑλισσόμενος.

Idem in Odyssea :

Ἄλλ' ὅτε δὴ ἔτος ἦλθε, περιπλομένου ἐνιαυτοῦ.
Od., I, 16.

Περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ
Τέξεις ἀγλαὰ τέκνα.
Od., XI, 248, 249.

Horum exemplorum ita similis est ratio ut Homerum sectati videantur latini poetæ. Non autem, ut nonnulli voluerunt ¹, putandum est hoc participium gerundivum « *volvendus* » τῶν ἀπ᾽ λεγομένων esse et ab Ennio ceterisque ideo tantum esse usurpatum ut ii, paulo quidem violentius, verbum græcum transferrent, quod aliter vertere non possent. Hoc enim Lucretius adhibuit, quamvis nulla metri necessitate cogeretur; nam, ut dixit « *volvenda ætas* ², » sic dicere potuit, salva metri condicione, « *volvens ætas* »; rursus Virgilius, qui hoc verbo usus est, eodem tamen sensu « *volvens* » posuit in his versibus :

Tardaue Eleusinæ matris *volentia* plaustra.
Georg., I, 163.

Certe hinc Romanos olim, *volventibus* annis,
Hinc fore ductores revocato a sanguine Teucri.
Æn., I, 234, 235.

Quæ cum ita sint, hujus verbi rationem præstabit analogia ejus, ut ait Quintilianus, hæc vis est ut id, quod dubium est, ad aliquid simile, de quo non quæritur, referat et incerta certis probet ³; quam si sequemur ducem, adducemur ut credamus verbum « *volvendus* » idem valere quod « *περιτελλόμενος* » et participium gerundivum illud latinum cum participio græco, quod medium dicitur, aliquam habere necessitudinem et cognationem; aut potius « *volvendus* » vestigium esse illius mediæ declinationis quæ, altera dicendi ratione invalescente ⁴, ex usu prorsus cessit, ut nonnisi rara ejus indicia in latino sermone nunc deprehendantur.

1. Ehrnberg., *op. l.*, p. 15, ann. 2.

2. Lucr., V, 1274.

3. Quint., *de Inst. orat.*, I, vi, 4.

4. Satis constat plura verba, transitiva aut intransitiva, quæ activam figuram habent, reciproca aut passiva significatione usurpari, ita ut *lavans* idem valeat quod *λούμενος*; de qua re disputaverunt, R. Kühner (*Ausführliche Grammatik der Lateinischen Sprache*, II, p. 66 sqq.), A. Dräger (*Historische Syntax der Lateinischen Sprache*, zweite Auflage, 1878, I, p. 141 sqq.),

Quæ res si ita se habet, — et ita quidem se habet ut probationem mihi postulare nullam videatur, — non jam est cur ad Wilhelmi Corssen sententiam recurramus et participia gerundiva intransitivorum verborum, *adulescendus*, *circumeundus*, *circumtinnendus*, *florescendus*, *navigandus*, *placendus*, *pereundus*, *senescendus*, *tabescendus*, activæ declinationi adscribamus. At contra quod est dubium per id, quod dubium non est, confirmantes, putabimus hæc intransitivorum verborum participia gerundiva, et illius esse ætatis in qua vigeat media declinatio illa quæ postea perit, et jure meritoque media participia dici posse.

Quam sententiam facile sequetur qui meminerit verba intransitiva, figuram activam induta, recentius in sermonem irrepsisse, et præsertim, quæ participiorum gerundivorum supra laudatorum natura sit, accurate examinauerit.

Horum enim duplex est ratio : altera ex verbis proficiscuntur quæ, ut scholastice loquar, verba motus dicuntur et facile in reciprocam significationem transeunt; unde fieri potuit ut hæc, cum significationem reciprocam haberent, in media forma ponerentur. Altera vero ex verbis in *sco* desinentibus ducuntur; cum autem hæc sæpiissime aut mediam habeant figuram ut *profisciscor*, aut mediam induant significationem ut *cresco*, *cognosco*, aut et figuram et significationem mediam habeant ut *nascor*, *ulciscor*, *reminiscor*, quis est qui dubitet ea, quæ ipsius suffixi *sco* ope formata sunt, et formam et significationem mediam, analogiæ lege, induisse, cum præsertim plura, ut *senesco*, *tabesco*, hanc reciprocam significationem, ut genuinam, exhibeant.

Quid significant participia gerundiva *adferenda*, *coinquenda*, *commolenda*, *deferenda*, *scribunda*, parum liquet; in veteribus enim litterarum monumentis raro inveniuntur, neque usquam a quoquam antiquo scriptore enodantur, nam Tertullianum, aut Augustinum, malos harum rerum auctores, prætermittendos existimo¹. Præterea nunc quoque in controversia versantur, ita

L. Kühnast (*Die Hauptpunkte der Livian. Synt.* Berlin, 1872, p. 262), O. Riemann (*Études sur la langue et la grammaire de Tite-Live*, 1885, p. 200 sqq.), Neue (*op. l.*, II, 285 sqq.), Nägelsbach (*op. l.*, p. 307 sqq.), H. Goelzer (*Étude lexicographique de la latinité de saint Jérôme*, *op. l.*, p. 385), C. Paucker (*Spicilegium addendorum Lexicis latinis*, Dorpat, 1872, p. 187, an. 43). — Idem in græco sermone fieri docet, R. Kühner (*Ausführliche Grammatik der Griechischen Sprache*, zweite Aufl., 1870, I, p. 81 sqq.).

1. Cf. *supra*, p. 34 in ann.

ut aliter ab aliis explicentur¹, et ipsa verborum, unde profisciscuntur, significatio neque aperta sit neque lucida².

De tam incerta quæstione aliquid tamen conjectura colligere poterimus, si rursus analogiam ducem erimus secuti.

In antiquis religionis Romanæ monumentis frequentissime reperiuntur participia aut adjectiva quæ, primum dei nomini apposita, deinde pro nomine ipso valuerunt. Quorum vis, cum satis per se pateat, longe abhorret ab hac activa significatione quam participiis gerundivis inhærere voluerunt; *Nona* enim et *Decima* dearum nomina sunt quæ parientibus præsumt³. *Candelifera*⁴, Dianæ cognomen est parientium præsidis, et ab eo ductum quod ad candelæ lumina puerperæ fiunt.

Hæ deæ non tam rem agunt quam rei, dum agitur, præsumt. Nonnullorum autem deorum nomina, quanquam ad activam significationem propius accedere videntur, mediæ tamen declinationi potius adscribenda sunt, ut *Volumnus* et *Volumna*, deorum nomina, qui rogantur, si Augustino credimus, « *ut bona velint* »⁵.

Hæc nomina sane reciprocam significationem non retinuerunt, ut forte habuerint; cum autem verbum « *volo* », unde profisciscuntur, ex his sit verbis quæ poni absolute queant, et inter intransitiva verba fere annumeranda sint, cumque, ut supra ostendi, hæc intransitiva mediæ declinationis figuram induerint, mediæ declinationi potius quam activæ sunt adscribenda verba *Volumnus* et *Volumna*, et jure, ut Wilhelmo Corssen placuit, cum medio Græcorum participio βουλόμενος conferenda⁶.

Majorem etiam, ad hoc quod volumus efficiendum, utilitatem affert vocabulum *Vertumnus*. Nam hoc vocabulo et Deus signifi-

1. Cf. *supra*, p. 34.

2. Quid significet verbum *coinquere* (cf. *Serv. ad Æneid.*, XI, 346), ostendere tentavit H. Jordan, sed id quod voluit minime consecutus est. — Cf. H. Jordan, *Kritische Beiträge zur Geschichte der Lateinischen Sprache*. Berlin, 1879, p. 278 sqq., 289.

3. A. Gell., *Noc. Att.*, III, xvi; Varro dicit... eos (Romanos) nomina Fatis tribus fecisse a pariendo et a nono atque decimo mense. Nam... item « *Nona* et *Decima* a partus tempestivi tempore ». — Cf. Tertul., *de Anim.*, 37.

4. Tertul., *ad Nat.*, II, xi.

5. August., *de Civ. Dei*, IV, 21.

6. Corssen, *Aussprache... op. l.*, II, p. 171. Monendum est tamen a Prelero (*Rom. Myth.*, *op. l.*, II, p. 212, ann. 3) aliam afferri interpretationem; ille enim: « doch sind diese Namen, nicht von *velle* abzuleiten, sondern von *Volup* (*volup-nus*). »

catur qui temporibus anni mutantibus præest, et quæ Herba græce Ἡλιοτρόπιον appellatur ¹.

Porro, si meminerimus Propertii versus dicentis :

Est etiam aurigæ species *Vertumnus* et ejus,
Trajicit alterno qui leve pondus equo.

V, II, 35, 36.

Si præterea nomen Herbæ cum verbo græco contulerimus, jure asseremus hoc verbum *Vertumnus*, cum reciproca quadam significatione poni, tum huic mediæ adscribendum declinationi quam sustulit vetustas, et Wilhelmum Corssen fatebimur recte cum hoc verbo participium mediæ declinationis τρεπόμενος contulisse ².

Illi, quos laudavimus, dei eadem fere munera exsequuntur quæ sustinent hæ deæ quarum nomina in censum vocavimus. Recte igitur hinc videtur colligendum esse horum omnium nominibus eandem inhærere significationem, et, cum altera, quæ nota sunt, nunquam active posita reperiantur, nunquam neque quæ sunt ignota in activa posita fuisse significatione.

Præterea cum nonnulla ex notis nomina mediæ declinationi adscripta sint, et rursus quæ sunt ignota absolute proferantur, nihil videtur obstare quin, ut vocem « *Volumnus* » mediæ adscriptam esse declinationi diximus, ita putemus et participia gerundiva « *adolenda*, « *adferenda*, « *coinquenda*, « *commolenda*, « *scribunda* » ejusdem perditæ declinationis exhibere vestigia ³.

In qua sententia eo libentius acquiescemus quod, si ad græcum sermonem respexerimus, animadvertemus verbum « γράφειν », quod idem re et sententia valere ac « *scribere* » constat, in media quoque significatione usurpari ⁴.

1. Apul. (*Herb.*, 50.) ab Ægidio Forcellini laudatus v. *Vertumnus* ex recensione J. C. G. Ackermann. Norimbergæ et Altorfii, 1788.

2. *Vertumnus* pro mercatorum deo etiam habetur, cf. Asc. in *Verr.*, II, 1, 154, p. 199 : « *Vertumnus* autem deus invertendarum rerum est, i. e. mercaturæ. — De illius verbi origine, cf. Preller, *op. l.*, I, p. 452; Jordan in *Hermes*, XV, p. 423.

3. Quam mediam significationem videntur retinuisse gerundivi nonnulla exempla quæ, a Friderico Nægelsbach notata, hic laudanda censeo : « Solum igitur, quod se movet, quia nunquam deseretur a se, nunquam ne moveri quidem desinet; quin etiam ceteris, quæ moventur, hic fons, hoc principium est *movendi*. Cic., *Tusc.*, I, xxiii, 56. — Tantum accessit ad amorem, ut mirarer locum fuisse *augendi* in eo, quod mihi jam pridem cumulatam etiam videbatur. Cic., *ad Att.*, XIV, xvii A, 5. — Turpitudine *conjungendi* cum tyranno. Cic., *ad Att.*, VII, xx, 2.

4. Herodot., VII, 101, παρέπλες ἀπογραφόμενος (νέας). — Thuc., IV, 50, οἱ

Factum esse denique potuit ut, cum in omnibus ferme veterum scriptis verba patiendi, ut docuit A. Gellius ¹, pro agentibus reperiantur, aliquis exstiterit error, et, ut *muneror te* Veteres dicebant pro *munero*, *significor* pro *significo*, *assentior* pro *assentio* et alia istius modi, sic activa posuerint significatione participia gerundiva ² quæ solam patiendi vim haberent.

Ut igitur totius disputationis summam faciam, participia gerundiva, supra laudata, nisi forte amore eorum quæ excogitavi decipior, testantur in antiquissima sermonis latini ætate, mediam exstittisse declinationem, cujus pauca et parum manifesta permanserunt vestigia, illamque una cum passiva, aut etiam prius, viguisse, et, novis dicendi modis irrepentibus, pæne totam evanuisse.

Quæ vero affinitas et naturalis cognatio inter passivam declinationem et mediam intercedat, operæ pretium non est exquirere, cum rem multi viri, et ii doctissimi, ita tractaverint ut, si quis quæstionem rursus instituerit, rem actam agere videatur ³.

¹ Ἀθηναῖοι τὰς ἐπιστολὰς μεταγγραψάμενοι, de qua re vid. R. Kühner (*Ausf. Gramm. der Griech. Spr.*, 1870, II, I, p. 95).

4. A. Gell., *Noct. Att.*, XVIII, xiii. — Cf. Neue, *op. l.*, II, p. 269 sqq. — *Antibarbarus der Lateinischen Sprache*, von J. Ph. Krebs, besorgt von J. H. Schmalz, Basel, 1886, I, p. 187.

2. Cf. Quintil., *de Inst. Orat.*, IX, iii, 7. — Neue, *op. l.*, II, p. 269 sqq.

3. Cf. T. L. Papillon, *A manual of comparative Philology*..... Oxford, 1882, p. 177, sqq. — Nægelsbach, *op. l.*, p. 381; 311, sqq. — Dræger, *op. l.*, I, p. 145.

CAPUT III.

DE PARTICIPII GERUNDIVI IMMUTATA POSTERIOR SIGNIFICATIONE.

I. De necessitatis notione.

Ex illa, quam primam exstitisse docuimus, patiendi significatione, aliae natae sunt significationes, et hæ, — ramorum instar qui, unde eriguntur, arbores æquant et ipsi arboris speciem præbent, — adeo invaluerunt ut genuinam vim participii gerundivi de proprio jure quasi depulerint.

Has, qui de latini sermonis scripserunt historia, accurate notaverunt, et quo tempore quæque earum apparuerit ostenderunt, non ita plane tamen ut ea de re amplius disputare omnino sit supervacuum.

Difficilior autem est quæstio qua quæritur quomodo earum quæque notionum notioni principali subjuncta fuerit et quomodo omnes hæ notiones simul ex eodem fonte fluxerint.

Quanquam enim de vocabulorum quorundam latinorum mutantibus significationibus doctissime et diligentissime disputaverunt ingeniosissimi viri; quanquam illi quibus legibus eorum quodque in novam transierit significationem explicaverunt, et statuerunt omnes, quæ in verbis intercedunt, mutationes sic esse factas ut propria pro translatis, abstracta pro concretis, specialia pro generalibus dicerentur aut vice versa ¹, vix tamen quisquam

1. H. Gœlzer, *Étude de la latinité de saint Jérôme*, op. l., p. 249, 332. — Alias quasdam immutantium significationum esse causas monuit A. H. Sayce in illo luculentissimo libro qui inscribitur *Principles of compa-*

est qui paulo fusius, quomodo unum aliquod totumque verborum genus in diversissimas transierit significationes, ausus sit exquirere.

Cum autem singulorum vocabulorum variæ significationes quomodo exstiterint explicare difficilimum recte judicaverit ¹ vir harum rerum peritissimus, G. Curtius, putandum est longe difficilius opus eum aggredi qui quomodo totum aliquod verborum genus varias susceperit significationes voluerit ostendere. Viam tamen ingrediari, quamvis eo, quo pervenire volo, tritæ nullæ ducant semitæ et plura objecta sint, quæ euntem possint retinere.

In immutanda verborum significatione nunquam forte aut temere linguæ feruntur, nec tamen unquam immutabili absolutaque ratione ducuntur; nulla porro mutatio fieri potest quin causa intercedat aliqua, sed hæc sæpius longe repetenda est, et, quod animadvertit vir de studiis grammaticis bene meritus, Sayce, non tam in singulis verbis requirenda quam in verborum serie complexuque ², cum, ut idem vidit, et recte, mea quidem sententia vidit, linguarum omnium initium et principium non ad simplicia verba, sed ad verba inter se conjuncta connexaque referendum sit ³.

Quibus positis, si quis verba examinaverit quæ ex ea significatione, in qua nata sunt, decesserunt et in aliam quamlibet vel longe remotam vel proximam transierunt, facile videbit eam decessionem, ut ita dicam, *contactus* lege quadam factam esse,

native Philology, quod laudo, versione (p. 51) gallica usus, quæ Parisiis prodiiit, apud bibliopolam Carolum Delagrave, ann. MDCCLXXXIV. — De qua re vid., Reisig's Vorl., *op. l.*, passim; — W. D. Whitney, *La Vie du Langage*, Paris, 1875, p. 64 sqq.; — M. Bréal, *Annuaire de l'Association pour l'encouragement des études grecques*, 1883, p. 132; — Bréal et Bailly, *les Mots latins*, Paris, 1882, p. 168; — P. Heerdegen, *Untersuchungen zur Lat. Semasiologie*, Erlangen, 1875, 1881; — S. Reinach, *Gramm. latine*, Paris, 1886, p. 346.

1. G. Curtius, *Grundzüge...*, *op. l.*, p. 94

2. Sayce, *op. l.*, p. 52, 264.

3. Sayce, *op. l.*, p. 3 : « Ce que je crois être la véritable loi des racines repose sur l'axiome : Le langage commence avec la phrase, et non avec le mot isolé. Quand mon livre fut publié l'an dernier, je m'imaginai que cet axiome était formulé pour la première fois; je ne pensais pas qu'on pût le trouver ailleurs clairement énoncé. Depuis j'ai rencontré un très instructif passage de l'*Anthropologie* de Waitz... et aussi un ouvrage remarquable, mais depuis longtemps oublié, publié en 1831 par un anonyme et intitulé : *Esquisse de la sématologie, ou essai d'une nouvelle théorie de la grammaire, de la logique et de la rhétorique.* »

et verba, vel, quæ lateret, significationem explicavisse, vel in aliam aliquam, quam nondum habuissent, transiisse. Cujus rei multa in omnibus linguis facilius reperiuntur exempla quam ut in his laudandis immoremur ¹.

Quod autem in singulis verbis sit, hoc etiam in toto verborum genere fieri solet, et in his, de quibus quæstio est, participiis gerundivis ita factum est ut, genuina vis, novis irrepentibus significationibus, obscurata sit, ne dicam visa sit evanuisse.

Ex his significationibus, quæ legitimæ participii gerundivi significationi accesserunt, sæpiissime invenitur necessitatis notio, — cujus frequentior usus quam ut exemplum desideret, — hæc in omnibus reperitur litterarum monumentis quæ vetustas non exedit, et videtur prius etiam exstitisse quam historicorum fides rerum memoriam testaretur. Ad eam passivæ significationi subjungendam aut potius substituendam plura verba, vel plures verborum amplexus valuerunt, quorum altera ad græcæ linguæ rationem referri possunt, altera vero latino sermoni videntur esse propria.

Verbum « *esse* », aut cum dativo conjunctum, aut solum, effecisse ut in participium gerundivum quasi transfunderetur necessitatis notio, multi grammatici, negantibus aliis ², asseruerunt.

Priorum opinioni libenter ego assentiar. Verba enim ex simplici facti notione in necessitatis notionem abire ostendunt exempla nonnulla e græco sermone desumpta, qualia sunt :

Ἔργον ἦδη σὸν τὰ λοιπὰ ὑπερατεῖν.
Soph., *Phil.*, 15.

Ἀνδρῶν τόδ' ἐστὶν ἔργον.
Æsch., *Choeph.*, 671.

Ἐκατον οἷς τοῦτο ἔργον ἦν.
Xen., *Cyr.*, IV, v, 13.

Ἔργον ἔχω τοῦτο σκοπεῖν.
Xen., *Mem.*, II, x, 6.

1. E Latinis vocabulis hoc unum « *videtur* » laudabo quod, cum prius nihil aliud significaret quam « *apparet, cernitur,* » postea tamen positum est pro « *censetur* » « *placuit* », gallice « *il m'a paru bon* ».

2. De ea re vid. in primis Nicolaum Ehrnberg, *op. l.*, p. 8, 9 qui scripsit : « Quam conjunctionem verborum ipse intelligi voluerit Madvigius, quantum non omnino liquet, verbi substantivi et gerundivi dici conjunctionem, recte tamen suspicari videtur Feilbergius. Cui quod explicatio hominis doctissimi ad rem illustrandam non satis idonea videtur, equidem non possum non valde assentiri. »

Τῶν ἀρχόντων ἔργον ἐστὶ τοὺς ἀρχομένους ταῖς αὐτῶν ἐπιμελείαις ποιεῖν ἐν δαίμονεσσι.

Isoc., 8.

Ὁ νέμεσις ¹ Τρῶας καὶ εὐκνήμιδας Ἀχαιοὺς
Τουῖδ' ἄμφι γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν.

Hom., *Il.*, III, 156, 157.

Ὁ γὰρ τις νέμεσις ² φυγέειν κακόν, οὐδ' ἄνα νόκτα.

Hom., *Il.*, XIV, 80.

Ὁχ ἔδος ³ ἐστὶ, γεραιὲ Διοτρεφές, οὐδέ με πείσεις.

Hom., *Il.*, XI, 648.

Ὁχ ἔδος εἶμι γὰρ αὖτις ἐπ' Ὠκεανοῖο βέεθρα.

Hom., *Il.*, XXIII, 205.

In latino sermone item mutantur verba aut simplicia, aut conjuncta. Mutationum, quæ in singulis accidunt verbis, luculentissimum exemplum affert verbum « *debeo* » (= *dehabeo*, ut in Plauti Florentino legitur codice, *Bacch.* 260, *Pseud.* 1139) quod primum dictum est de eo qui rem alienam habebat et postea significavit aliquem obstrictum esse ad aliquid faciendum, sive ratione officii, sive qualibet alia de causa, etiam morali ⁴.

Verbi *oportere* eadem est ratio; ejus enim, quamvis parum certa sit origo, vis satis per se patet, et apparet hoc verbum primum quod esset utile aut commodum significasse, ita ut Cicero dicere potuerit ⁵: « Ut hæc ædilitas, non quia *necesse fuerit*, alicui candidato data, sed quia sic *oportuerit*, recte collocata et judicio populi in loco posita esse videatur ⁶. » Postea autem in aliam significationem transiit, ita ut significaret quod conveniret, quod esset necesse; ut in sequentibus exemplis:

Præceptum illud.... « Nihil in bello *oportere* contemni. »

Corn. Nep., *Thras.*, II, 3.

Pecuniam, quam his *oportuit* civitatibus pro frumento dari, lucri factam ⁷ videtis.

Cic., in *Verr.*, *Act. Sec.*, III, LXXV, 174.

1. Ὁ νέμεσις idem valet ac « *haud improbandum* ».

2. Cf. *Odys.*, I, 350; XX, 330.

3. Ὁχ ἔδος idem valet ac « *non est sedendum* ».

4. De hujus verbi origine cf. M. Bréal, *Mélanges de mythologie*... Paris, 1878, p. 253. — Corssen, *Aussprache*..., op. l., I, p. 105, etc.

5. Cic., *Verr.*, *Act. Sec.*, V, xiv, 37.

6. Cf. Cic., *Verr.*, *Act. Sec.*, IV, xxxix, 84.

7. Infra tamen Cicero (in *Verr.*, *Act. Sec.*, III, LXXV, 174): tu non modo eos accipere, quod *oportebat*, noluisti, sed etiam dare, quod non *debebant*, coegisti.

Ad verborum « *debere* et *oportere* » rationem referendum est vocabulum « *opus* », quod proprie dicitur de eo quod fit operando quocumque modo, adjecto autem verbo « *esse* », idem fere valet quod *necesse est* ¹. Quanquam dubitari potest utrum, adjecto verbo « *esse* », vim necessitatis usurpaverit, an latentem vim explicaverit, cum, ut recte vidit, harum rerum peritissimus vir, Michael Breal ², inter indigentiae et laboris notiones singularis intercedat affinitas, quae in Gallicis locutionibus « *avoir affaire à quelqu'un, je n'ai pas affaire de...* » apparet.

Ambigendum etiam est de verbo « *usus* », quod, adjuncto verbo « *esse* », idem ferme valet quod « *opus esse* » ut ex sequentibus colligendum est :

... Jam istoc magis *usus* ³ factost,
Ut eam intro.

Plaut., *Rud.*, II, III, 67 (398).

Ubi *usus* nihil *erat* dicto, « spondeo »
Dicebat.

Plaut., *Trin.*, II, IV, 402 (503).

Ad eam rem *usust* homineo astuto, docto, scito et callido,
Qui imperata effecta reddat.

Plaut., *Pseud.*, I, III, 151 (385).

Viginti jam *usust* filio argenti minis.

Plaut., *Asin.*, I, I, 77 (89).

In sequentibus autem latere potius quam apparere videtur necessitatis significatio :

Potiusque et amicis impertientes et reipublicae, si quando *usus esset*.
Cic., *de Off.*, I, XXVI, 92.

Si... Octavius Romam decederet, reduceretque naves quibus consuli
usus non esset.

T. Liv., XXX, XL, 5.

Nunc viribus *usus*,
Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra.

Virg., *Aen.*, VIII, 441, 452.

1. Inter se tamen paulum discrepant *necesse est* et *opus est*, ut ex Senecae epistola colligendum est dicentis (Epist. 34) : « *Emas non quod opus est, sed quod necesse est.* »

2. M. Bréal, *Dictionnaire étymologique*, op. l., p. 235. — Cf. Corssen, *Kritische Beiträge...*, op. l., p. 138.

3. Cf. Ter., *Heaut.*, III, II, 46 :

De istoc, cum *usus venerit*,
Videbimus quid *opus sit*.

De illa locutione, cf. Dräger, op. l., II, p. 750.

Quid ad efficiendam vim necessitatis valuerit adjunctum verbum « *esse* », significantius indicant verbalia quædam substantiva, quæ apud scriptores priscae et infimæ ætatis reperiuntur.

Plautus enim :

Quid mihi scelesto tibi *erat auscultatio*?

Quidve hinc *abitio*? Quidve in navem *inscensio*?

Rud., II, vi, 18, 19 (502, 503).

Quid tibi huc *ventiost*?

Quid tibi hanc *aditiost*? Quid tibi hanc *notiost*, inquam, Amicam meam?

Truc., II, vii, 61, 62 (622, 623).

Quid tibi ad hasce *accessio* ædis prope aut *pullatiost*?

Truc., II, ii, 3 (258).

Quid illi ex utero *exitio*st, priusquam poterat ire in prælium?

Truc., II, vi, 30 (511).

Quid tibi, malum, hic ante ædis *clamitatiost*?

Most., I, i, 6.

Quid tibi hunc *receptio* ad test meum virum?

Asin., V, ii, 70 (920).

Quid tibi *interpellatio* aut in consilium huc *accessiost*?

Trin., III, ii, 83 (709).

Quid tibi hanc digito *tactiost*?

Pæn., V, v, 29 (1307).

Quid me vobis *tactiost* ¹.

Men., V, vii, 27 (1016).

Namque istæc magis *tuast curatio*.

Pæn., I, ii, 144 (354).

..... Nunc mihi *cautiost*

Ne meamet culpa meo amori objexim moram.

Pæn., I, iii, 36, 37 (445, 446).

Item Cæcilius :

Quid tibi *aucupatio* est

Argumentum aut de meo amore verbificatio est patri ².

Harpazom, frag. VI. Ribb. II, p. 45.

¹. Cujus rei exempla apud eundem scriptorem multa alia inveniuntur quæ afferre longum est et inutile. Cf. *Cas.*, II, vi, 54, 56; *Curc.*, V, ii, 27; *Aubul.*, IV, x, 14; III, ii, 9; *Epul.*, II, ii, 113; *Most.*, I, i, 33; II, i, 30; *Amph.*, III, 21; *Pseud.* 170.

². Cf. Ribbeck, *op. l.*, II, p. 45, ubi admonet « *argumentum* » poni pro « *argumentorum* ».

Item Terentius :

Quid huc tibi *reditio*? vestis quid *mutatio*?

Eun., IV, iv, 4 (671).

.... Puerum autem ne resciscat mihi esse ex illa *cautio* est.

And., II, iii, 26 (400).

Mihi ne corrumpantur *cautio* est.

Adelph., III, iii, 67 (421).

Nullam tibi, Pamphile, hic jam *consultatio* est.

Heccy., IV, iv, 58 (650).

Item T. Livius :

Utrum e re publica sit necne id, quod ad vos fertur, vestra *existimatio* est.

T. Liv., XXXIV, ii, 5.

Item Symmachus :

Nam mihi summa *curatio* est ut amicitiam tuam boni uberent.

Epist., I, 43.

In has omnes locutiones vim necessitatis, adjuncto verbo substantivo, irrepsisse apparet, et factum esse ut « *cautio* est » idem significaret ac « *cavendum* est », « *curatio* est » ac « *curandum* est »¹. Quod si verbum substantivum tantum valuit, ut vocabulis, quæ nullam sane cogendi vim haberent, notionem necessitatis subjiceret, quis est qui non concedat hoc verbum idem valuisse in participiorum gerundivorum significatione mutanda, et hæc quæ sequuntur, adjecto verbo « *esse* », necessitatis notionem quasi recepisce in paterna jura :

1. Quatenus necessitatem exprimat verbum substantivum, videre licet ex his locutionibus quæ genitivum casum exhibent a verbo substantivo dependentem. Apud Ciceronem enim legitur (*pro Cluent.*, LVIII, 159) : « *Sapientis judicis est*, non quid ipse velit, sed quid lex et religio cogat, spectare. » In qua locutione « *sapientis judicis est* » idem valet ac « *sapientis judicis munus est* ». Etenim non est quod quis putet hanc necessitatis notionem e genetivo ortam esse; nam eadem apparebit, si, in genetivi locum, pronominis neutrum successerit, quod in iis quæ sequuntur locutionibus videmus fieri :

Tuum est, si quid præter spem evenerit, mi ignoscere.

Ter., *And.*, IV, I, 55 (678).

Præteriens *tuum* est dicere : ossa tibi bene

Quiescant.

Apud Leonem Renier. *Ins. Alg.*, n. 3875.

Puto *esse meum*, quid sentiam, exponere.

Cic., *ad Fam.*, VI, v, 2.

Si intelligis quam *meum* sit scire et curare quid in republica fiat.... perscribere ad me omnia.

Cic., *ad Att.*, V, xiii, 3.

Harum structurarum, quanquam causam non indagaverunt, significationem tamen recte viderunt grammatici; quorum omnium sententias cum longum sit recensere, duorum tantum exscripsisse satis fuerit. Krüger

..... Linguae moderandumst mihi.

Plaut., *Curc.*, IV, 1, 24 (486).

Acerbum funus filiae faciet, si te *carendumst*.

Paul., *Asin.*, III, III, 5 (595).

Hercle opinor mi advenienti hac noctu *agitandumst* vigilas.

Plaut., *Trin.*, IV, II, 27 (869).

Quandoquidem mihi *supplicandum* servolo video meo.

Plaut., *Merc.*, I, II, 59 (471).

Præterquam tui *carendum* quod erat.

Ter., *Heaut.*, II, IV, 20 (400).

Magis *audiendum* quam *auscultandum* censeo.

Pacuv., *Chry.*, frag. VII, v. 85, Ribb., *op. l.*, I, p. 71.

Optandum uxorem quæ non vereatur viri.

Afran., *Emanc.*, frag. XXI, v. 99. Cf. Ribb., *op. l.*, II, p. 177.

Arietes..... *secernendum* et largius pabulo *explendum*.

Varr., *de R. R.*, II, II, 13.

Pleraque similiter *faciendum* in ovibus pellitis.

Varr., *de R. R.*, II, II, 18.

In περιστερώνας..... *parandum* neque pullos neque vetulos.

Varr., *de R. R.*, III, VII, 8.

In cubilibus, cum parturient, acus *substernendum*.

Varr., *de R. R.*, III, IX, 8.

Id facere diligenter oportet et tempora..... *animadvertendum* et loca quo transferas idonea *providendum*.

Varr., *de R. R.*, III, XVI, 21.

Hos veteranos ex campestribus locis non *emendum*.....

Varr., *de R. R.*, I, XX, 2, etc. *R.*, p. 13.

Canes potius cum dignitate et acres paucos *habendum* quam multos...

Varr., *de R. R.*, I, XXI, 1.

Serendum viciam.....

Varr., *de R. R.*, I, XXXII, 2.

Faciendum quoque sæpta secreta ab aliis.

Varr., *de R. R.*, II, 2, 8.

enim (*Ausführ. Gramm.*, *op. l.*, II, p. 333, ann. 2) : « Da diese Genetivverbindung sehr vieldeutig ist, so wird zuweilen zur näheren Bestimmung des Ausdrucks dem Genetive ein Substantiv, namentlich *officium*, *munus*, *proprium* (als Substantiv) hinzugefügt. » — Item Ferdinandus Antoine (F. Antoine, *Syntaxe de la langue latine*, Paris, 1886, p. 80, 3) : « Le génitif possessif joint au verbe *sum* indique encore à qui une chose appartient, se rapporte comme propriété, *devoir*. — Idem (*op. l.*, p. 81, ann. 3) : « Ce n'est pas le génitif qui, par lui-même, exprime le devoir, il ne marque que le signe caractéristique, ce qui appartient à quelqu'un de n'importe quelle manière. »

Objiciendum farinam hordeaceam.

Varr., *de R. R.*, II, vii, 41.

In foetura *dandum* potius hordeaceos quam triticeos panes.

Varr., *de R. R.*, II, ix, 4.

Faciendum haras quadratas eas *substernendum* palea, notandum earum ova.

Varr., *de R. R.*, III, x, 3.

Sic enim omnes *repudiandum* erit artes.

Varr., *de L. L.*, IX, 64.

Præfectos alacriores *faciendum* præmiis dandaque opera.

Varr., *de R. R.*, I, xvii, 5.

Neque majores quadrimos *parandum*.

Varr., *de R. R.*, I, xx, 4.

Æternas quoniam poenas in morte *timendumst*.

Lucr., I, 444.

Multa novis verbis præsertim cum *sit agendum*.

Lucr., I, 438.

Aut igitur *privandumst* corpora quæque.

Lucr., I, 384.

Addendum partes alias erit.

Lucr., II, 492.

Multa manus *dandum est*...

Lucr., II, 4129.

Quinque, ut opinor, eam *faciendum est* sensibus auctam.

Lucr., III, 624.

Usque adeo prius est in nobis multa *ciendum*
Semina.

Lucr., III, 391.

..... Multaque nobis
Clarandumst.

Lucr., IV, 775.

Atque pericula tumst ingratis *insinuandum*.

Lucr., V, 44.

Hoc genus in rebus *firmandumst* multa ¹.

Lucr., VI (917), 927.

Tanquam longam viam confeceris quam nobis quoque *ingredien-*
dum sit.

Cic., *Cat. Maj.*, II, 6.

Tum ille *tollendum* (esse sententiam).

Cic., *Acad.*, II, xlviii, 148.

1. Alia e Lucretio desumpta exempla videas apud Guilelmum Holtze (Fr. G. Holtze, *Syntaxis Lucretianæ Lineamenta*, Lipsiæ, 1868, p. 134).

Illud quidem nec *faciendum est*, nec fieri potest..... me commorari.

Cic., *ad. Q. Frat.*, I, III, 6.

Obliviscendum vobis putatis matrum in liberos, virorum in uxores scelera,

Cic., *pro Scaur.*, II, 12.

.... Pacem Trojano a rege *petendum*.

Virg., *Æn.*, XI, 230.

Itaque *reserandum est* et ulcera medicamentis *curandum*.

Colum., VII, 5.

Nunc pacem *orandum*, nunc improba, foedere rupto,

Arma *reponendum*.

Sil. Ital., XI, 559.

Nec bona *censendum* ¹.

Sil. Ital., XV, 405.

« Tendunt omnino, ait Lassen, omnes linguae ab origine sua deflexae et degeneratae in aequalitatem quamdam male simplicem, et id tantum curant, quomodo possint sine multa arte ad eam amussim omnes formae cogi ². »

Probe quidem dixit Lassen, et ego idem in verborum significationibus mutandis fieri dico. Quae enim necessitatis vis, accedente verbo « *esse* », participii gerundivi nominativo adhesit, eadem et in casus obliquos irrepsit : non ita tamen, ut prior significatio ex toto evanesceret, aut ad illam ejiciendam verbi « *esse* » vis valeret sola.

Si enim participia gerundiva ea, quae cum substantivo verbo non construuntur, examinaverimus, videbimus facile illam, quam exhibent, necessitatis vim non jure participii gerundivi propriam dici posse, sed huic accessisse, aut ex ipsius casus natura profectam, aut ex adjecta praepositione.

Ad participii gerundivi significationem immutandam in primis valuit casus is qui dativus dicitur. Dativus enim actionem subiecti eo tendere indicat ut alicui personae aut rei prosit vel noceat. Qui cum, hoc sensu, non solum a poetis, sed etiam ab omnibus solutae orationis scriptoribus usurpetur, nulla afferenda esse exempla existimo; illud tantum animadverti volo, ex hac finis assequendi notione facillime ortam esse necessitatis notionem, et eam, quam inter illas intercedere volo, affinitatem

1. Eadem structura saepe usi sunt scriptores juris Romani; haec enim exempla laudat Dräger (*op. l.*, II, p. 793) : Juliani sententiam *sequendum* est; *optandum* uxorem, etc.

2. Lassen, *Institutiones linguae practicae*, p. 297.

omnibus fere grammaticis ita evidentem visam esse ut e dativo commodi esse profectam assererent eam necessitatis vim quam in locutionibus « *cautio est*, etc. », inesse ostendimus.

Præterea, quæ fuerit vis dativi ad priorem participii gerundivi immutandam significationem, facile videbit, si quis meminerit priscos scriptores hoc participii gerundivi dativo raro usos esse, et in his tantum locutionibus quæ fere nullam cogendi haberent vim. Quis enim, si has formulas : « *triumviri ære* ¹; *auro, argento flando, feriundo*; *decemviri stlitibus judicandis* ²; *decemvir jure dicundo* ³; *decemviri legibus scribendis* ⁴ », in mentem revocaverit, non fateatur his nominibus primum designatos esse magistratus qui aut judicarent lites, aut scriberent leges, aut condendæ monetæ officinis præessent; postea vero factum esse ut quorum munus erat judicare lites, quasi lege quadam judicandi lites obstricti viderentur, et dativus participii gerundivi, quæ nominativo inerat vis, eam retineret, aut potius denuo acciperet.

Hic dativi finalis usus, qui, quo tempore illi scripserunt, quos vocamus Classicos, nondum altissimas radices egerat, imperii ætate late propagatus est. Tum vero, cum adjectivis, nominibus aut verbis conjunctus, effecit ut hæc assumptiva et quasi spuria vis in locum veræ et legitimæ significationis succederet. Quod ita factum esse ex sequentibus perspicuum est :

Nequeo satis decernere,

Nisi me credo huic esse natum rei, *ferendis miseris*.

Ter., *Adelph.*, IV, II, 5 (536).

.....Qui cultus *habendo*

Sit pecori.

Virg., *Georg.*, I, 3, 4.

..... Quæ sit rebus natura *ferendis*.

Virg., *Georg.*, II, 177.

Comitia *consulibus rogandis* habuit.

Cic., *de Div.*, I, XVII, 33.

1. Cf. Or. Henz., op. l., 3153, 3441.

2. Cf. Or. Henz., op. l., 133.

3. Cf. Or. Henz., op. l., 3828.

4. T. Liv., IV, IV, 3. Cujus generis innumerabilia cum afferre possim exempla, hæc tantum laudabo. — *Triumviros agro dando* creare (T. Liv., III, I, 6); *Duumviri sacris faciundis* (T. Liv., V, XIII, 6). Cf. Bouché-Leclercq, *Manuel des inst. rom.*, 1886, p. 90 sqq. — Dativi a verbo « *præesse* » dependentis exempla vide apud Dræger, op. l., II, p. 803-810.

Titus Tatius *retinendis* Sabinorum *sacris* sodales Titios instituerat.
Tac., *Ann.*, I, 54.

Adjutoremque Germanico datum a se, auctore senatu, *rebus* apud
Orientem *administrandis*.

Tac., *Ann.*, III, 42.

Cn. Pompeius tertium consul *corrigendis moribus* delectus.
Tac., *Ann.*, III, 28.

Idem fieri aut jam effectum esse videmus his casibus qui, aut
nudi, aut adjecta præpositione, finalem notionem exhibent,
quorum hæc pauca afferam exempla :

Quasi societatem coit *comparandi cibi*.
Cic., *de Nat. deor.*, II, XLVIII, 423.

Qui Syriæ imponeretur ad spes Germanici *coercendas*.
Tac., *Ann.*, II, 43.

Germanicus Ægyptum proficiscitur *cognoscendæ antiquitatis*.
Tac., *Ann.*, II, 59.

Ferisne paret *populandas* tradere terras?
Ov., *Met.*, I, 249.

..... Ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat.
Ter., *Phorm.*, II, III, 48.

Antigonus Eumenem mortuum..... *sepeliendum* tradidit.
Corn. Nep., *Eum.*, XIII, 4.

Saucios milites *curandos* dividit patribus.
T. Liv., II, XLVII, 42.

Equorum..... quattuor millia *domanda* equitibus divisa.
T. Liv., XXIV, xx, 46.

Sed ibi cum tetulit coronam ob *colligendas* nuptias.
Varr., *Menipp. Sat.*, frag. XXXII.

Ob *defendendam* Græciam.
Varr. *Menipp. Sat.*, frag. LXXXVI.

Jovi vinum dato..... ob struem *obmovendam* et fertum *libandum*.
Cat., *R. R.*, CXXXIV, 4.

In his omnibus, quos supra laudavi, locis, participia gerundiva
aut hoc usurpantur casu qui finalem notionem exhibeat, aut ab
ejusmodi præpositione dependent quæ eandem finalem ostendat
notionem. Unde sequi collegi ut ex ea notione finali vis neces-
sitaris orta esset, et casuum usu aut verborum complexu in
participium gerundivum quasi esset transfusa. Quod tamen quo
apertius appareat et omnis tollatur dubitatio, ceteræ structuræ

examinandæ sunt, in quibus aut participia gerundiva sola ponuntur, aut a præpositionibus dependentia.

Post præpositiones, præter eas quas supra ¹ laudavi, raro invenitur participium gerundivum; hæc tamen afferri possunt exempla:

Sed inter *rem agendam* istam heræ huic respondi quod rogabat.

Pl. Cist., IV, II, 56 (460).

Ni mirum consilium illud rectumst de *occludendis* ædibus.

Ter., Eun., IV, VII, 14 (584).

Quod tum perrarum in *mandandis sacerdotiis* erat.

T. Liv., XXIX, XXXVIII, 4.

Jam diu in eo ipso *quærendo* fui.

A. G., Noct. Att., III, I, 4.

Nihil adeo in *congregiendis hostibus* atque in principiis præliorum... aptius rati.

A. G. Noct. Att., I, XI, 2.

Missurum.... legatos super *petenda* Armenia et *firmanda* pace respondet.

Tac., Ann., XV, 5.

De severitate ac disciplina majorum circa *educandos formandosque* liberos.

Tac., Dial., 28.

Nec in auctoribus *cognoscendis* nec *evolvida* antiquitate.... satis operæ insumitur.

Tac., Dial., 29.

Plura referre longum est et inutile : hoc tantum animadverti volo, in his, quæ laudavi, participiis gerundivis nullam cogendi vim apparere, et rursus ablativum casum laudatasque præpositiones hujus esse naturæ, ut finalem notionem nullam unquam exhibeant. Cum autem participium gerundivum, aut ablativo casu positum, aut a præpositionibus dependens quæ finalem notionem nullam exhibent, vim necessitatis nunquam induat, quam accipit cum his casibus ponitur qui finis notionem habent, hinc colligendum puto participio gerundivo necessitatis notionem non propriam inesse, sed ei accedere aut per casus aut per adjectas præpositiones ².

1. Cf. p. 23, 55.

2. Assumptivam modo esse necessitatis notionem apparet ex eo quod in quibusdam locutionibus omitti potest participium gerundivum et necessitatis notio nihilominus permanere; ut eodem sensu dici possit: « Apparuit campos patentes *bello gerendo* Romanis aptos non esse » (T. Liv., XXI, XLVIII, 1) aut *aptos bello* campos.

Legibus *condendis* opera dabatur (T. Liv., III, XXXIV, 1) aut *legibus* opera dabatur.

Legem censui *censendo* dicturos (T. Liv., XLIII, XIV, 5) aut legem *censui*

Cui opinioni libentius etiam assentietur qui animadverterit linguam latinam aliquid velut proprium habere quo plurimum ab aliis, quæ Aryanæ dicuntur, linguis differat.

« Ita comparatus est animus humanus, ait Weissenborn ¹, ut « prius res, certa aliqua ratione affectas, et sentiat et verbis designet, quam ipsas qualitates et condiciones et actiones, quæ a « singulis rebus in quibus apparent separandæ et sejungendæ « sunt, ut, tanquam res per se exstantes, possint nominari. » Adeo quidam populi hac infinita animo concipiendi carent facultate, ut nihil intellegere vel exprimere potuerint nisi quod esset personis certis et rebus definitum, aut, ut aliis verbis et iis scholasticis loquar, nunquam potuerint a concreti notione ad abstracti notionem transire ². Hac facultate nunquam omnino caruerunt Aryani populi; eam tamen non nisi angustis circumscriptam terminis habuerunt. Quæ enim verba dicuntur abstracta, raro a plebe Romana, ut ex Plautinis fabulis colligere licet, usitata, Ciceronis demum temporibus in linguam latinam, quasi pro alieno jure irruerunt.

Inopiæ illi, qua latinus sermo laborabat, pluribus modis succurrere Romani conati sunt. Participium perfecti passivi (rarius etiam præsentis), cum substantivo conjunctum ³ idem valere quod nomen abstractum sæpius demonstratum est quam ut de ea re rursum disputare ausim, ne forte videar pueris decantatam rem attingere ⁴. Illud vero minus vulgatum ⁵, participium

dicturos. — Frustratio legis *tollendæ*. T. Liv., III, xxiv, 4; — Callidi *exsolvendi* jurisjurandi interpretes, T. Liv., XXIV, xviii, 5; — Jus sententiæ A. G., III, xviii, 7, = jus sententiæ dicendæ. Cf. Cic., *pro Fl.*, xxxii, 79; — T. Liv., XV, vii; XXXIX, xlii, 4.

1. Cf. Weissenborn, *op. l.*, p. 48.

2. Cf. Sayce, *op. l.*, p. 68, 74, 464.

3. Cujus structuræ, quamvis latini sermonis sit propria, exempla tamen nonnulla etiam apud Græcos deprehenduntur, qualia sunt :

Μετά Σόλωνα οἰχόμενον.

Her., I, 34.

Μετά τοῦτον ἐνθεῦτεν ἐξαναχθέντα Δῆλος ἐκινήθη.

Her., VI, 98.

Ἔτσι πέμπτω μετά Συρακούσας οἰκισθείσας.

Thucyd., VI, 3.

4. Cf. Kühner (*Ausf. Gram. der Lat. Sp.*, *op. l.*, II, p. 373 sqq.); Dräger, *op. l.*, II, p. 751 sqq.

5. Qua de re tamen accurate, ut solet, Nægelsbach disputavit (cf. *op. l.*, p. 109 sqq.). Aliquid interesse censet inter participium gerundivum cum substantivo conjunctum et participium perfecti aut præsentis eadem structura positum : participio gerundivo enim futura aut facienda indicari, participio perfecti aut præsentis præterita aut præsentia.

gerundivum quoque cum substantivo copulatum, præsertim si a præpositione pendeat, pro nomine abstracto poni posse, ita ut nihil inter sit inter « *ad defendendam urbem* » et « *ad defensionem urbis* ».

Re et usu quam finitima sint participia gerundiva cum nomine copulata et nomina abstracta, luce clarius ostendent tres qui sequuntur loci.

Tullius enim :

Nullum enim officium *referenda gratia* magis necessarium est.
Cic., *de Off.*, I, xv, 47.

Seneca autem :

Perit gratia et *relatio gratiæ*, si timemus laborem.
Epist., LXXIV, 13.

Beneficium et *gratiæ relatio* ultro citroque ire debent.
De Ben., V, xi, 1.

Ex his intellegere possumus, Senecæ temporibus, abstracta a scriptoribus libentius usurpata fuisse et ea participii gerundivi cum nomine conjuncti locum obtinuisse ¹.

Frequentissimum fuisse hunc participii gerundivi usum satis illa demonstrant exempla quæ, in notione participii gerundivi passiva explicanda, rettuli ²; rem tamen clarius illustrabunt quæ sequuntur; nam apparebit participium gerundivum, eo, quem dixi, modo usurpatum, una cum nominibus abstractis in eodem loquendi complexu interdum poni, nec tamen reperiri quicquam posse, quod inter abstracta nomina et participia gerundiva ita usurpata intersit.

Tullius enim :

Quod tritas aures haberet *notandis generibus* poetarum et *consuetudine* loquendi.

Ad Fam., IX, xvi, 4.

Sed valetudo sustentatur *notitia* sui corporiset *prætermittendis voluptatibus*.

De Off., II, xxiv, 86.

1. In usum communem non omnino recepta fuisse abstracta recte vidit Nægelsbach (*op. l.*, p. 411, in ann.) qui nos monuit Valerium Maximum, cum plura capita « de humanitate et clementia, de pietate in parentes, de benevolentia, etc. » inscriberet, secundum tamen quinti libri « de gratis » et tertium « de ingratis » inscripsisse.

2. Cf. p. 19 sqq.

Ore, vultu, imitandis moribus, voce, denique corpore ridetur ipso.

De Or., II, LXI, 251.

Partim *inertia*, partim male *gerendo negotio*..... in vetere aere alieno vacillant.

Cic., *Cat.*, II, x, 21.

Item Livius :

Nec caelestes modo *cærimonias*, sed justa quoque funebria *placandosque manes* ut idem pontifex edoceret.

I, xx, 7.

Quia *pacis reddendæque Helenæ* semper auctores fuerunt.

I, i, 4.

Item Virgilius :

Tantus amor *florum* et *generandi gloria mellis*.

Georg., IV, 203.

Item Quintilianus :

Quod tempus non tam stilo quam *inquisitioni* instituti operis prope infiniti et *legendis auctoribus*..... datum est.

Ad Tryph., I.

Cujus usus obscurata est citius veritas, cumque a Latinis nunc « *præfectus est classi* » nunc « *præfectus est classi reficiendæ* » diceretur, existimaverunt nonnulli aliquam significationis differentiam interesse inter hanc et illam structuram, obliti illud « *præfectus est classi reficiendæ* » dici pro illo « *præfectus classis refectioni* ».

Eodem, vel forte majore, errore decepti, grammatici quidam, iique recentiores, necessitatis notioni quosdam participii gerundivi usus adscripserunt qui ab illa, specie potius quam re, pendebant. Quisquis vero, in illa solvenda quæstione, nihil præjudicati afferet, facile comperiet, et in his quæ finalem notionem haberent locutionibus, participium gerundivum in genuina significatione poni solitum et, adjecto substantivo, nominis abstracti vice fungi, ut in sequentibus :

Multitudo..... ad unum aliquem confugiebat.... qui..... *æquitate constituenda* summos cum infimis pari jure retinebat.

Cic., *de Off.*, II, XII, 44.

Labores qui sint *republica defendenda* sustinendi (i. e. *defensione republicæ*).

Cic., *de Rep.*, I, III, 4.

Hæc liberandarum Thebarum propria laus est Pelopidæ.

Corn. Nep., *Pelop.*, IV, 1.

Velle se cum eo colloqui de *partiendo regno*.

Corn. Nep., *Dion.*, II, 4.

Cum Demade de *urbe tradenda* Antipatro consenserat.

Corn. Nep., *Phoc.*, II, 2.

Hostes ubi et de *expugnando oppido* et de *flumine transeundo* spem se fefellisse intellexerunt.

Cæs., *Bell. Gall.*, II, x, 4.

Ab *urbe oppugnanda* absterruere conspecta mœnia.

T. Liv., XXIII, 1, 40.

Nec..... *possidendis agris* contentos esse.

T. Liv., VI, xiv, 44.

Simul acquirendæ pecuniæ brevius iter credebat per *procuraciones administrandis Principis negotiis* (= administratione P. n.).

Tac., *Ann.*, XVI, 47.

Numidæ..... a *permutandis pabulis*.

Plin., *H. N.*, V, III, 2, 22.

Ut ne *propitiandis* quidem *numinibus* accendi ex his altaria aræve debeant.

Plin., *H. N.*, XV, xxx, 40, 135.

Ut eorum quæ dixi summam faciam, participium gerundivum, nominativo casu positum, necessitatis notionem tum accepit, cum accedebat verbum « *esse* » aut solum aut cum dativo conjunctum; hanc autem retinuit ejusmodi casibus qui aliquam finis vim haberent, non ita fideliter tamen ut propriam passivi præsentis significationem amitteret.

II. De potestatis notione.

Apud Ciceronem aliosque scriptores loci plures inveniuntur qui in eodem complexu participia gerundiva cum adjectivis suffixorum *bilis* ope formati copulata ostendunt, quorum nonnullos afferre mihi liceat :

Istæ enim vestræ..... virtutes nisi voluptatem efficerent, quis eas aut *laudabiles* aut *expetendas* arbitraretur?

Cic., *de Fin.*, I, XIII, 42.

Nec in misera vita quicquam est *prædicabile* aut *gloriandum*, nec in ea, quæ nec misera sit nec beata. Et est in aliqua vita *prædicabile* aliquid et *gloriandum* ac præ se *ferendum*.

Cic., *Tusc.*, V, XVII, 49.

Leges perniciosas et *exitiabiles* neque *tolerandas* liberæ civitati tulit.
Vell., II, 48.

Qui hæc et alia ejus generis exempla, libero animo perpendit, fateatur necesse est inter adjectiva in *bilis* cadentia¹ et participia gerundiva aliquam intercedere affinitatem, aut potius participia gerundiva in his locis, idem valere quod adjectiva quibuscum copulantur, et in iis aliquam inesse potestatis notionem. Neque vero a sententia discedet, si quis attulerit² hunc locum Plinii dicentis :

Tu mihi (ita similitudo naturæ ferebat), maxime *imitabilis*, maxime *imitandus* videbaris³.

Sit enim, quod inter omnes convenit, discrimen inter adjectivum *imitabilis* et participium gerundivum *imitandus*, non continuo erit infitiandum in his, quos supra rettuli, locis notionem potestatis participio gerundivo exprimi; id tantum fatendum erit Plinium, cum hæc vocabula *imitabilis*, *imitandus* copularet, efficere voluisse ut participii gerundivi usitata significatio evidentior appareret. Idem enim in aliis verbis ab aliis scriptoribus fieri jam vidimus⁴.

Qua de potestatis notione si non est quod dubitetur, duæ tamen supersunt quæstiones cur et quomodo ea in participium gerundivum transfusa sit notio. Quarum quæstionum prior facile solvitur⁵; cum enim ad eas subtiles potestatis notiones, quas solus

1. Cf. *supra*, p. 36, ann. 1. — Cf. Paucker, *Die Verbaladject. auf bilis*, 1881.

2. Cf. F. W. Otto, *Tac. Ed.* Mainz, 1854, ad ann. III, LV, 5.

3. Plin. *Ep.*, VII, xx, 4.

4. Cf. *supra*, p. 47 sqq. Cf. Jam ille sorites, quo nihil putatis esse vitiosius, quod bonum sit id esse *optabile*; quod *optabile* id *expetendum*; quod *expetendum*, id *laudabile*.

Cic., *de Fin.*, IV, xviii, 50.

Quæ tamen si *tolerabiles* erunt, *ferundæ* sunt.

Cic., *de Amic.*, xxi, 78.

Hic locum Ciceronis afferre liceat qui, cum pluribus verbis eandem sententiam expressam exhibeat, plurimum valebit ad id, quod volo, demonstrandum, Cicero enim (*de Fin.*, III, xv, 50).... « Voluerunt ut essent eorum alia *æstimabilia*, alia contra, alia neutrum. Quæ autem *æstimanda* essent eorum in aliis satis esse causæ, quamobrem quibusdam anteponebantur.... itemque eorum, quæ nulla *æstimatione digna* essent, partim satis habere causæ, quamobrem rejicerentur..... » Cf. Cic., *de Fin.* I, xii, 40.

5. In ea exsequenda quæstione varias potestatis notiones non putavi separatim ponendas, cum plures eandem haberent originem; quoties-

fere Anglorum sermo verbis explicavit, exprimendas parum valeret Latina lingua, Romani, participio gerundivo usi, significaverunt quod fieri deceret, aut rectum honestumve esset, aut liceret, aut posset, aut quæ digna essent quæ appeterentur. Implicatio altera quæstio; quam ut explicemus qua via sit ingrediendum docebit Nicolaus Ehrnberg¹, eam post Fridericum Haase secutus.

Quæ verba nominibus conjuncta sunt, accidere potest ut aut apposita aut attributa sint.

Attributum autem appellatum volo quodcumque nomen (substantivum, adjectivum, numerale, pronomen) aut participium, in eodem casu ac substantivum positum, rem ipsam per se definit. Attributi exempla sunt : *Taurus mons, mons altus, quinque viri, hic rex, capti milites*.

Appositum contra dico nomen quodcumque aut participium, in eodem casu ac substantivum positum, rem non ipsam per se, sed ad aliud quiddam relatum, definit. Exempli causa hæc laudabo : *C. Junius ædem Salutis, quam consul voverat, censor locaverat, dictator dedicavit*². — *Micipsa, pater meus, moriens mihi præcepit*³.

Pater attributum appellaverim, appositum *moriens*; illa enim voce subjectum per se, hac idem ad prædicatum relatum definitur.

Jam apparet appositorum et attributorum participiorum non eandem esse significationem. Participium perfecti passivi, cum attributi vice fungitur, sæpe naturam adjectivi induit, ut etiam per gradus declinetur. Participia, omnia, quotquot sunt, quæ hac via in adjectiva abierunt longum est enumerare. Exempla tamen sint *aptus, beatus, contentus, peritus, rectus, tutus*⁴.

Participium præsentis activi, quotiescunque appositum est, naturam verbi retinet, ut, qui casus verbo adjungatur, cum eodem

cumque autem postulare videbatur necessitas, quæ vera participii gerundivi esset significatio ostendi, voce usus aut e Latino aut ex Anglo sermone deprompta.

1. Cf. Ehrnberg, *op. l.*, p. 10 sqq. Nicolai Ehrnberg verbis, in hac argumentatione evolvenda, cum sæpius utar, non tamen tenebor quin aliqua in brevius contraham, aliqua fusius enarrem, aliqua etiam aut immutem aut deileam.

2. T. Liv., X, 1, 9.

3. Sall., *Jug.*, XIV, 4.

4. Cf. Neue, *op. l.*, II, p. 119 sqq.

jungatur participium. Cum autem attributum est, in naturam adjectivi convertitur, et, si verbi est transitivi, sæpe cum genitivo conjungitur; per gradus quoque declinatur¹, et in peculiarem significationem transit; non enim indicat actionem verbo expressam per certum quoddam temporis spatium permanere, sed proprium esse hominis cujusdam aut rei : ita ut jure dici possit *virum amantem patriæ* eum esse cujus *proprium sit patriam amare*.

Quæ vero in participio præsentis activi fit immutatio, eam in participio gerundivo, cum attributum est, fieri est putandum; cum autem participium gerundivum, quod sæpius expositum est, nihil aliud sit quam præsentis passivi participium, nihil obstat quin hanc participii gerundivi immutationem ad rationem immutationis referri posse existimemus, quæ in participio præsentis activi fit, et, cum dixerimus *patriæ amantem virum* eum esse cujus *proprium sit patriam amare*, dicamus *amandum virum* eum esse cujus *proprium sit amari*, qui *dignus sit qui ametur*.

Eo propius ad verum nos accessisse putabimus quod permulta participia gerundiva adjectivorum more² usurpari solent ita ut eorum nonnulla apud scriptores vel optimos comparisonem expriment, adjecto adverbio *magis*³, immo apud sequioris ætatis scriptores superlativi formam induant et *nefandissimus*⁴, *infandissimus*⁵, *admirandissimus*⁶, *exsecrandissimus*⁷ inveniantur.

Ex illo igitur participii gerundivi syntactico usu oriam esse jure dicas eam potestatis notionem quam in sequentibus et similibus nuncprehendimus :

1. Cf. Neue, *op. l.*, II, p. 449 sqq.

2. Ad adjectivorum naturam accedunt in primis participia gerundiva e verbis illis ducta, quæ animi affectum indicant, ut *admirandus*, *colendus*, *erubescendus*, *horrendus*, *metuendus*, *miserandus*, *pœnitendus*, *reverendus*, *spœrendus*, *tremendus*, *timendus*, *venerandus*.

3. Cf. *Magis...* *optandus*, Catull., 107, 8; — *magis admiranda*, Senec., *Epist.*, 39; — *magis petenda*. Sall., *Jug.*, XIV, 5; qui tamen usus non a grammaticis legibus discedit.

4. Just., XVI, iv, 41; XVIII, vii, 40. — Quint. *Decl.*, XVIII, 11. — Imp. Zen. Cod., V, viii, 2; IX, v, 1. — Or.-Henz., *op. l.*, 1162.

5. Aug., *Civ. Dei*, vi, 8. — Quintil., *de Inst. Orat.*, III, viii, 45.

6. Salvian., *Epist.*, 8.

7. Salv., *Gub. Dei*, 7. p. 284. — Kühner, *Ausf. Gram. d. lat. Spr.*, *op. l.*, I, p. 364, ann. 5, laudat etiam : *observandissimus* (Front. ad Ant. P., IV, 1); *reverendissimus* (Hon. et Theod. Cod., I, lvi, 8).

Pura hujus scriptoris exempla ap. F. Guilelmum Holtze, *Synt. Lucret. Lineam*, *op. l.*, p. 433 sqq.

..... Pugnīs *memorandis* meis
Eradicabam hominū auris.

Plaut., *Epid.*, III, IV, 22 (146).

Egregias animo facies vigilante videbant,
Et magis in somnis *mirando*¹ corporis auctu.

Lucr., V, 1168, 1169.

..... Condisce modos, *amanda*
Voce quos reddas.

Hor., *Od.*, IV, XI, 34, 35.

Hunc ego me, si quid componere curem,
Non magis esse velim, quam naso vivere pravo,
Spectandum (dignum qui specter) nigris oculis nigroque capillo.

Hor., *A. P.*, 37.

.... Nudum ad spectacula vultum
Erigit et tota fugit *agnoscendus* arena.

Juv., VIII, 205, 206.

Sæpissime igitur mihi de amicitia cogitanti maxime illud *considerandum* (dignum quod consideretur) videri solet.

Cic., *de Am.*, VIII, 26.

M. Æmilius Avianius... me observavit.... vir cum bonus, tum perhumanus et in omni genere officii *diligendus*².

Cic., *ad Fam.*, XIII, XXI, 4.

O præclarum et commemorandum iudicium!

Cic., *in Verr.*, *Act. Sec.*, III, XII, 28.

Eis otium, divitiæ, *optanda* alias, oneri miseriæque fuere.

Sall., *Cat.*, x, 2.

Sed nostra quoque ætas multa laudis et artium *imitanda* posteris tulit.

Tac., *Ann.*, III, 55.

Nisi aspera ac rudia repetas et inventi *laudanda* nomine.

Vell., I, 17.

Quia *credenda* afferebantur.

Vell., I, 12.

1. Cf. Hor., *Od.*, I, XII, 23; II, XIX, 8 *metuende*; IV, II, 47 *laudande*.

2. Verbum « *diligendus* » retinendum putavi, pro quo « *diligentissimus* » falso posuerunt editorum nonnulli; de qua re cf. Nægelsb. *op. l.*, p. 219. Quam late hujus significationis propagatus sit usus, ostendit Plinii locus quem afferendum puto, quamvis de scriptura disputent grammatici. Hunc his verbis laudat Roby (*op. l.*, II, p. LXXVII, ann. 1) : « The Gerundive in Plin., 48, 265, *quanquam his et in villa petendis* is curious. » Sillig (ed. Plin. Hamburgi et Gothæ, 1851-54, XVIII, XXVIII, 68, 265), scribit : « Quamobrem eas manibus ipsis agricolarum ingessit vertique jussit ipsa die folia et esse confecti sideris signum, nec silvestrium arborum remotarumque, ut in saltus devios montisque eundem esset querentibus signa, non rursus urbanarum et quæ topiario tantum coluntur, quanquam et in his illa

Non habet sapiens *mittendos* (quos mittat, quos mittere possit) trans maria legatos, nec *metanda* in ripis hostilibus castra, non opportunis castellis *disponenda* praesidia.

Sen., *de Ben.*, VII, III, 2.

Hilarius..... vir illustris ac praefata reverentia *nominandus*.

Vopisc., *Aurel. Vit.*, I, 1.

Ex participii gerundivi pro attributo positi significatione omnes significandi immutationes ortas esse, et, cum necessitatis, tum potestatis notiones esse natas, volunt Haase et Ehrnberg. Quatenus eorum mihi placuerit sententia, jam, ex supra dictis, facile est colligendum.

In participium gerundivum, cum attributum est, irrepsisse potestatis notionem libenter concedo; malim tamen ejusdem participii gerundivi immutati causam saepius ex orationis complexu repetere. Quod enim in participio gerundivo, necessitatis notionem accipiente, factum est, idem, ni fallor, in participio gerundivo potestatis notionem adhibente fieri potuit.

Qui in mentem revocaverit quantum verbum « *esse* » valuerit ad inferendam necessitatis notionem ¹, facile ad id perducetur, ut hoc verbo putet hanc etiam, quam notavi, potestatis notionem allatam esse; nec sine causa verbo « *esse* » hanc vim putabit inesse.

Ut enim apud Græcos verbum εἶναι duplicem exhibet significationem ², ita, apud Latinos, verbum « *esse* » non solum cum illa simplicissima notione existendi ponitur, sed etiam pro *licere*, *dari*, *posse*, *concedi* usurpatur. Quæ cum significatio rara sit et a quibusdam grammaticis ³ male interpretata, pauca afferam exempla.

Verbum « *esse* » hac significatione rarissime usurpaverunt qui soluta oratione scripserunt.

visantur. » Addit tamen in annotatione : « Retinui hanc vulgo receptam scripturam, quanquam ex interpolatione ortam. *His et villa visendi. a.* — *His et in villa visendi. D.* — *Et his et in villa visendis, T d.* » — Malim hoc loco legi : « Quanquam his et in villa visendis » ita ut intellegatur « quæ topiario tantum coluntur ea quoque in villa videri possunt ». — Ad præsentem pertinebit questionem sequens Prisciani locus; ille enim (XI, v, xx, t. II, p. 563 K) : « Sunt quædam, quæ cum formam habeant participiorum, tamen carentia tempore nomina esse ostenduntur ut : *galeatus*..... Sunt alia eadem et nomina et participia..... « *legendus* ὁ ἀναγινωσκόμενος καὶ ὁ ἀναγινωσκτός » « *amandus* ὁ φιλεηθερόμενος καὶ ὁ φιλεητός, sic et alia plura quæ cum temporibus participia sunt, absque his nomina. » Cf. *id.*, p. 567 K.

1. Cf. *supra*, p. 48 sqq.

2. Cf. καὶ συνιδεῖν δ' ἢν τῷ προσέχοντι τὸν νοῦν.

Xen., *Anab.*, I, v, 9.

3. Cf. Kühner, *Ausf. Gram. der Lat. Sp.*, op. l., II, p. 4054.

Dosson.

Legitur tamen ¹ apud Ciceronem :

Cujus in magnis catervis amicorum si fuit etiam Caelius, magis *est* ut ipse moleste ferat errasse se.

Pro Cael., VI, 14.

Item apud Plinium :

Neque *est* ut putemus ignorari ea ab animalibus ².

H. N., XVIII, 1, 3.

Item apud Tacitum :

Ut conjectare *erat* intentione vultus.

Ann., XVI, 34.

Item apud Gellium :

Est tamen non nusquam invenire ita scripsisse quosdam.

N. A., XIII, (xxiv) xxv, 31.

Apud poetas ³, cum frequentior usus, tum apertior significatio. Hæc afferam exempla :

.....An me maleficio vincere *est*?

Plaut., *Truc.*, II, vi, 20.

Necnon et Tityon, terræ omniparentis alumnus,
Cernere *erat*.

Virg., *Æn.*, VI, 595, 596.

Neque *est* te fallere quicquam.

Virg., *Georg.*, IV, 446.

Mansuri oppidulo, quod versu dicere non *est* ⁴.

Hor., *Sat.*, I, v, 87.

Est quodam prodire tenus, si non datur ultra.

Hor., *Ep.*, I, i, 32.

..... Numerum quorum comprehendere non *est*.

Ov., *Trist.*, V, xi, 19.

1. Errare videtur Dræger (*Hist. Synt.*, op. l., II, p. 293), qui negat hæc significatione fuisse positum verbum « esse » a scriptoribus qui classici vocantur.

2. Omittendum puto sequentem Livii locum (XLII, xli, 21 « quæ verbo objecta verbo negare *sit* »), quem affert Dræger (*op. l.*, t. II, p. 294). Parum enim certa est scriptura (Cf. Weiss., ed. Liv., l. l.), et fieri potest ut ex conjunctivo novam significationem acceperit verbum « esse ».

3. Plura exempla invenias apud Dræger. *Hist. Synt.*, op. l., II, p. 293, 294. Quod apud Lucretium (II, 16) invenitur exemplum sunt qui delcant. Cf. Bernays, ed. Lucr., l. l.

4. Quid illud « est » significet, evidenter ostendunt Lucilii versus quorum meminisse videtur Horatius :

Servorumst festu' dies hic

Quem plane hexametro versu non dicere possis.

Lucil., VI, frag. XXV, v, 38, ed. L. M. p. 35.

Peculiarem illam significationem in adjecta vocabula verbo « *esse* » sæpe inferri, luce clarius ostendunt nominalia verba ¹ quædam, quæ cum verbo « *esse* » sic jungi solent ut condicionis potestatisve ultro nascatur significatio.

Cicero enim :

Fuit *nundinatio* aliqua et isti non nova, ne causam dicerent.

In Verr., Act. Sec., V, v, 10.

Omnino omnium horum vitiorum atque incommodorum una *cautio* est atque una *provisio*.

De Amic., xxi, 78.

Quæ erit *reprehensio*?

In Verr., Act. Sec., III, xciv, 220.

Quæ est igitur *expectatio* aut quæ vel minimi *dilatio* temporis?

Phil., III, i, 2.

Quæ cum ita sint, ad verum accedere videbitur qui ex addito verbo « *esse* » ortam opinabitur eam potestatis notionem quæ in sequentibus apparet :

Ii, qui hospites ad ea, quæ *visenda sunt*, solent ducere.

Cic., in Verr., Act. Sec., IV, lxx, 132.

Fuit enim ille vir.... cum foris clarus, tum domi *admirandus* (admirabilis), neque rebus externis magis *laudandus* (= laudabilis) quam institutis domesticis.

Cic., Phil., II, xxviii, 69.

A quibus tantum dissentio ut.... tamen male conversam Atilii mihi *legendam* (= dignam quæ legatur) putem ².

Cic., de Fin., I, ii, 5.

Nam si dicent, ab illis has res esse tractatas, ne ipsos quidem Græcos est cur tam multos legant quam *legendi sunt* ³.

Cic., de Fin., I, ii, 6.

1. Cf. Nægelsbach, *op. l.*, p. 176.

2. Cf. Cic., *l. l.*, Verum, opinor, scriptorem tamen, ut *legendus sit*.

3. De hujus participii gerundivi significatione qui disputaverunt diversissimas protulerunt sententias. Nicolai Madvig, qui eas collegit cum Ciceronis locum (*de Cic. l. l.*) illustraret, verba exscribam : « Hoc, ait, non idem esse posse ac *leguntur*, quod Davisius putabat, non est opus doceri; quod autem Hottinger (ad Cic. *de Div.*, II, 7) *pro legi possunt* accepit, a quo re ipsa non abit Handius ad Wopkens. Lectt. Tull., p. 369, explicans : *parati sunt, ut legantur*, id si per grammaticam ferri posset, a sententia respiceretur; nec enim ad rem pertinebat, non opus esse omnes legere, qui legi possent; quis enim id faciebat? Itaque restat, ut cum Bremio intellega-

Quod tu ipse tam *amandus* es (= dignus qui ameris) tamque dulcis.... id est proprie tuum.

Cic., *ad Fam.*, IX, xv, 4.

Non enim est illa defensio contra vim unquam *optanda*, sed nonnunquam est necessaria.

Cic., *pro Mil.*, V, 14.

Quid enim tam aut *visendum* aut *audiendum* fuit quam summorum oratorum..... incensa contentio.

Cic., *de Op. Gen. dic.*, VII, 22.

Nunc, si vel periculose *experiendum* erit, experiar certe ut hinc avolem.

Cic., *ad Att.*, IX, x, 3.

Mihi quidem eae veræ videntur opiniones, quæ honestæ, quæ laudabiles, quæ gloriosæ,..... quæ in omni cœtu concilioque *proflendæ* sint.

Cic., *de Fin.*, II, xxiv, 77.

Quo tempore magis fides ejus quam fortuna *petenda* erat.

Sall., *Jug.*, xiv, 5.

Continua Delphin nocte *videndus* erit.

Ovid., *Fast.*, VI, 720.

.... Atque alios vinci potuisse *ferundum* est ¹.

Ovid., *Met.*, XII, 535.

Ultima si demas, vita *tuenda* ² mea est.

Ovid., *Trist.*, IV, iv, 36.

Namque is..... et dicendo ac respondendo cuilibet eorum, qui fuerunt in foro disert, *comparandus* (= dignus qui comparetur).

Quint., *de Inst. Or.* X, 1, 68.

Cypri devictæ nulli *assignanda* gloria est.

Vell., II, 38.

Quid? fama et laus cujus artis cum oratorum gloria *comparanda* est?

Tac., *Dial.*, 7.

Non tamen tantam vim huic verbo « *esse* » tribuerim ut non, invito quidem Friderico Nægelsbach ³, credam alias quoque cau-

mus : *quam legendi* sunt, si quis doctus et eruditus haberi vult communemque studiorum rationem persequi. » — Cur ego harum interpretationum nulli assentiar, et « *legendi sunt* » idem valere ac « *digni sunt qui legantur* » putem, ex omnibus, quæ jam dixi, colligendum est; omittam igitur et rem iterum in medium revocare, et ea, quæ de ea re scripsit N. Madvig (*l. l.*) referre.

1. Cf., Ovid., *Trist.*, III, iv, 55, 56.

2. Madv. de *Fin.*, *op. l.*, p. 18, qui hunc locum laudat ait idem valere ac « *defendi potest* ».

3. Hic libet ipsa Friderici Nægelsbach (*op. l.*, p. 177, ann.) exscribere : « Unsere Sprache hat das Wort *Möglichkeit* auf dieselbe Weise erspart; hier findet kein Verbergen statt besagt dasselbe, was *Möglichkeit* des Verbergens be-

sas effecisse ut aut in participium gerundivum inferretur potestatis notio, aut, a verbo « *esse* » orta, confirmaretur. Notat Nægelsbach, vir ille de grammaticis optime meritis, nomina verbalia, quæ aut aliquam negandi vim haberent, aut, cum nullam per se negandi notionem exhiberent, in locutionibus negantibus continerentur, in potestatis notionem transire posse. Cujus immutationis ex ejus libro desumpta afferre lubet exempla ¹ :

Cujus rei *nulla est occultatio* (= cujus rei occultandæ nulla condicio aut facultas est).

Cæs., *B. G.*, VI, xxi, 5.

Adimere omnem *recusationem* Crasso volui.

Cic., *de Or.*, II, lxxxix, 364.

Huic quidem afferet aliquam *deprecationem* periculi ætas illa, qua tum fuit.

Cic., *pro C. Rab.*, IX, 26.

Sed ibi (Brundisii) *occultatio nulla* est.

Cic., *ad Att.*, IX, xiii, 5.

Odiosum negotium Postumo videbatur, sed erat *nulla* omnino *recusatio*.

Cic., *pro Rab. Post.*, X, 28.

Ipsium bonum..... *crescendi accessionem nullam* habet.

Cic., *de Fin.*, III, xiv, 45.

Quod quanquam *dubitationem non* habet.

Cic., *de Fin.*, V, x, 27.

Verborum *fas, nefas* immutatæ significationis eadem est ratio in sequentibus :

Decrevi.....

Nec fas esse, ulla me voluptate hic frui.

Ter., *Heaut.*, I, i, 97 (149).

Negabas fas esse ² duo consules esse in hac civitate inimicos reipublicæ.

Cic., *pro Dom.*, xliii, 113.

Neque enim *fas* esse arbitror quicquam me rogantem abs te non impedire.

Cic., *ad Fam.* V, xii, 8.

sagen würde. Diese Bedeutung wird freilich nur aus der Verbindung von *esse* mit dem Substantiv gewonnen; aber gerade diese Verbindung findet sich so häufig, dass sie als eine stilistische Eigenthümlichkeit hervorgehoben werden muss ».

1. Nægelsbach, *op. l.*, p. 176 sqq.

2. Nægelsbach enim qui (*op. l.*, p. 200) locum laudat : « Man würde die Stelle gröblich missverstehen, wenn man *fas* hier für Recht nehmen wollte. »

Quem *neque fas* igni cuiquam, nec sternere ferro.

Virg., *Æn.*, VII, 692.

Nec mihi tot positus numero comprehendere *fas* est.

Ovid., *Ar. am.*, III, 151.

.....Sed *levius* fit *patientia*,

Quicquid corrigere est *nefas*.

Hor., *Od.*, I, xxiv, 19, 20.

Arbitrabar..... quem interfari *nefas* esset (is est tribunus plebis) hunc etiam convicia audire.

Plin., *Ep.*, I, xxiii, 2.

Eodem modo immutatur significatio participiorum perfecti passivi quæ e verbis proficiscuntur præpositionis *in* additæ ope formatis.

Potestatis enim notionem exhibent participia ¹ :

Invictus (Sall., *Jug.*, XLIII, 5; Tac., *Agr.*, 18); indomitus (Tac., *Hist.*, I, 35; Sen. *de Vit. beat.*, VIII, 3; Cic., *de Rep.*, I, v, 9); incognitus (Cic., *Acad.*, II, vi, 18); incorruptus (Sall., *Jug.*, II, 3); inexhaustus (Tac., *Hist.*, V, 7; Germ., 20); infectus (Sall., *Jug.*, LXXVI, 1); inviolatus (T. Liv., III, LV, 7), etc.

In participiis gerundivis, quæ e verbis, cum præpositionis « *in* » additæ ope formatis, proficiscuntur idem fieri evidenter ostendit participium gerundivum *intolerandus*, quod solam fere potestatis notionem retinuit ² :

1. Cum apertior, tum frequentior eadem est notio apud scriptores sequioris ætatis. Cf. F. Vogel, *Acta Sem. Erl.*, op. l., t. II, p. 447, 448.

2. Tantum valere adverbium negandi ad commutandam participii gerundivi significationem nemo mirabitur, qui modo eorundem, in gallico sermone, eam vim fuisse meminerit, ut negandi notionem vocabulis intulerint quorum affirmandi propria vis erat (cf. Diez, *Gramm. des lang. rom.* Trad. française. Paris, 1874, 1876, t. III, p. 405 sqq.). Hanc immutationem eo facilius factam fuisse putabimus, cum multa revera intercedat affinitas inter ea quæ fieri non debent et ea quæ nequeunt, ut apparet e gallicis locutionibus : « je puis dire, je ne dois pas dire. » De immutantibus perfecti passivi participiis recte disseruit Franciscus Helm, ille enim (op. l., p. 25, ann. 2) : « Procul dubio *inexhaustum* significat quod exhaustum non potest. Qua occasione de iis participiis perfecti passivi pauca addamus, quæ, cum deposita præteriti temporis significatione rei alicujus statum permanentem designent, in notionem adjectivorum in *illis* desinentium transierunt. Atque hujus usus causam patet positam esse in exiguo numero adjectivorum, quibus indicatur rem aliquam effici posse, quorum a scriptoribus Christianorum, quæ vocantur, sæculorum magnam multitudinem procreata esse constat. Prima hujus usus amplificandi initia apud Velleium inveniuntur.

Imperium ex justissimo atque optumo crudele *intolerandumque* factum.
Sall., *Cat.*, X, 6.

Itineribus difficillimis, frigoribus *intolerandis* studiosissime perman-
serant in labore.

Hirt., *B. G.*, VIII, iv, 4.

Intolerandus..... tyrannus.

Cic., in *Vat.*, IX, 23.

Intoleranda frigora.

T. Liv., XXII, i, 4.

Intolerandus tam longi itineris labor.

Tac., *Hist.*, III, 26.

Infandum ¹, regina, jubes renovare dolorem.

Virg., *Æn.*, II, 3.

Vidimus.....

.....Moremque *nefandæ*

Dirum sævitæ.

Lucan., *Phars.*, II, 476.

Cum negandi notio tantum valeat ad immutandam verbalium
nominum et participiorum perfecti passivi significationem, nihil
obstare videtur quin putemus participia gerundiva quoque, hac
negandi accedente notione, in potestatis transire significationem
et aliquid fieri posse indicare.

Quod si res ita se habet, ex addito *non* adverbio orta est potes-
tatis notio in his quæ sequuntur locutionibus :

Jam illa, quæ natura, non litteris assecuti sunt, neque cum Græcia,
neque ulla cum gente sunt *conferenda*.

Cic., *Tusc.*, I, i, 2.

Sed tantum studium tamque multam operam *ponendam* (= licere poni)
in eo *non* arbitrantur.

Cic., *de Fin.*, I, i, 4.

Sic enim majores nostri labores *non fugiendos*..... ærumnas..... nomi-
naverunt.

Cic., *de Fin.*, II, xxxv, 418.

Qui cum cruciaretur *non ferendis* doloribus.

Cic., *de Fin.*, V, xi, 32.

Sensit id non fortuito factum, sed se peti *neque* sibi diutius vitam
esse *retinendam*.

Corn. Nep., *Ann.*, XII, 5.

1. Alia tamen significatione hanc vocem usurpat Cicero : « A corpore
ejus impuro atque infando (ἡβήτορος, cf. Soph., *Elect.*, 496). Cic., *p. Sest.*,
LV, 117. »

Domi militiæque sub *haud pænitando* magistro, ipso Anco rege,
Romana se jura..... didicisse.

T. Liv., I, xxxv, 5.

Non est inflitandum Annibalem tanto præstitisse.....

Corn. Nep., Ann., I, 4.

Tyrannum *non ferendum* dictitabat.

Corn. Nep., Dion., vii, 3.

Ea..... *non neglegenda* existimabat.

Cæs., B. G., V, xxviii, 4.

Non videtur pro certo esse *proponendum*.

Cæs., B. G., VII, v, 6.

Committendum non putabat.

Cæs., B. G., I, xlvi, 3.

Cæsar *concedendum* non putabat.

Cæs., B. G., I, vii, 4.

Non cunctandum existimavit.

Cæs., B. G., III, xxiii, 7.

Quod prælio *dimicandum* non existimarit ¹.

Cæs., B. G., VI, xxxi, 4.

Novam (comœdiam) Menandrus..... Philemo ac Diphilus et invenere...
neque imitandam (= inimitabilem, cf. II, xvcii, 3) reliquere.

Vell., I, xvi, 3.

Neque morum *sperendus* habebatur.

Tac., Ann., XIV, 40.

..... Statuunt ut nocte silenti

..... Urbis quoque tecta relinquunt,

Neve sit errandum lato spatiantibus arvo,

Convenient ad busta Nini.

Ovid. Met., IV, 86-88.

Non fanda timemus.

Lucan., Phars., I, 634.

Quod si quis, — quanquam rem satis per se probat supra
allatorum exemplorum copia, — objecerit participia gerundiva,
addito negandi vocabulo, potestatis notione interdum carere,
non erit tamen quod de tota argumentationis ratione dubitemus,
ut ea quæ posuimus ex toto everti putemus, quod Cicero scrip-
serit ² :

Neque enim fuit quod tu plus providere posses quam quivis nostrum
inprimisque ego, qui cum Pompeio complures dies nullis in aliis nisi de

1. Alia exempla hujus generis ostendet Cæsar, B. G., I, xxxi, 41; xxxii, 5; II, ii, 4; III, xvii, 7; VII, xxi, 4; Lxxvii, 2.

2. Cic., Ep. ad Fam., II, viii, 2.

republica sermonibus versatus sum : quæ *nec possunt scribi nec scribenda sunt*.

Hæc cum scriberet Cicero, nihil aliud quam aptissimis verbis quid sentiret volebat definire, quod sic effici posse sperabat, si verba quasi contrarie relata opponeret, quod quidem et alii plures, ut supra notavi, in verbis, idem fere significantibus fecerunt ¹. Quin etiam participii gerundivi quam quærimus significationem expressit, cum ea, quam laudavi, sententia idem prorsus valeat ac : quæ *nec possum, nec mihi licet scribere*.

Adverbium *vix* additum idem valuit ad immutandam participii gerundivi significationem :

Cur fortior sit, si illud, quod tute concedis, asperum et *vix ferendum* putabit?

Cic., *de Fin.*, IV, XIX, 53.

Non enim opibus,... non potentia *vix ferenda*... aliquid attulimus etiam nos.

Cic., *pro Planc.*, X, 24.

Vix optandum nobis videbatur.

Cic., *de Or.*, I, XXI, 96.

Id mihi *vix ferendum* videbatur.

Cic., *de Or.*, II, LVI, 228.

Ferrei sunt isti patres... *vix ferendi*.

Cic., *pro Cæl.*, XVI, 37.

Quod in tanto et tam insidioso bello *vix optandum* videtur.

Cic., *in Catil.* II, XIII, 28.

Quod *vix credendum*.

Corn., *Nep.*, *Att.*, VIII, 6.

Vix credendum erat.

Cæs., *B. G.*, V, XXVIII, 2.

Rati si Annibali, *vix* per se ipsi *tolerando* Italiæ hosti, Hasdrubal esset junctus.

T. Liv., XXIII, XXVIII, 8.

Metuit qui fata puellæ,

Votaque pro domino *vix numeranda* facit.

Tibul., IV, IV, 12.

Cum deinde immanes res, *vix* multis voluminibus *explicandas*, C. Cæsar in Gallia ageret.

Vell., II, 46.

1. Cf. *supra*, p. 47.

Non multum discrepare putandum est rationem significationis quæ in enuntiata condicionalia, hoc verbo si permittitur uti, irrepsit; quorum pauca enumerare exempla non erit inutile :

Quam multa passus est Ulysses in illo errore diuturno, cum et mulieribus, — si Circe et Calypso mulieres *appellandæ sunt*, — inserviret.

Cic., *de Off.*, I, xxxi, 413.

Si hoc verbo in tam clara re *utendum est*.

Cic., *de Fin.*, III, ii, 7.

Quæ quidem si potentia est *appellanda*,... appelletur ita sane.

Cic., *pro Mil.*, V, 42.

Si leges *nominandæ sunt* ac non faces urbis, pestes reipublicæ.

Cic., *pro Mil.*, XII, 33.

Quæ (actio) si *partiendæ est* in gestum atque vocem.

Cic., *Brut.*, XXXVIII, 144.

Si divinatio *appellanda est* perpetua naturalis bonitas.

Corn. Nep., *Att.*, IX, 1.

Nihil in vita nisi *laudandum* aut fecit aut dixit.

Vell., I, 42.

Jacturam gravissimam feci, si *jactura dicenda est* tanti viri amissio.

Plin., *Ep.*, I, xii, 4.

Tantum ad immutandam participii gerundivi significationem valuit verborum contextus ut ex adjunctis verbis similiterque positis ortam esse credam potestatis notionem quam exhibent participia gerundiva cum adjectivis in *bilis* cadentibus conjuncta, de quibus supra fuit quæstio ¹.

Ex eadem causa profectam putabo potestatis notionem quæ in sequentibus apparet :

Omnia *funda* (may) *nefunda*, malo permixta furore,
Justificam nobis mentem avertere deorum.

Catul., LXIV, 406.

At dixi fluere hunc lutulentum, sæpe ferentem
Plura quidem *tollenda relinquendis*...

Hor., *Sat.*, I, x, 50.

Quando hæc potestatis notio primum apparuerit grammatici quærun et de tempore certant ²; quam solvere quæstionem neque utile neque facile puto. Longe errat enim qui sperat res

¹. Cf. *supra*, p. 60 sqq.

². Cf. Kvicala, *op. l.*, p. 231. — H. Reisig, *Vorlesungen über lat. Sprachw.* Leipzig, 1839, § 422, p. 746.

grammaticas ad certam et immutabilem temporum rationem revocari posse; plura abstulit¹ vetustas quam ut de ulla re quasi indubitata pronuntiare liceat, et affirmare hoc prius, illud posterius effectum fuisse; rursus, non meliore jure contendamus notiones ejusdem vocabuli singulas potius quam universas simul exstitisse.

Quomodo autem ea potestatis notio nata sit et unde fluxerit jam per se patet. Participii gerundivi immutati duplex est ratio; nam in illud potestatis notio et per usum transit syntacticum et per illam — de qua sæpius dixi — contactus legem.

III. De Futuri notione.

Quo tempore participio gerundivo accesserit illa futuri notio nullo modo dubitari posse grammatici plerique putant. Dræger² enim, Kühner³ et alii post Fridericum Neue⁴, docent, sub finem tertii sæculi post Christum natum, participium gerundivum a pristina significatione ad futuri fere temporis significationem esse deflexum.

Quatenus ea de re quicquam tam valde affirmare liceat facile videbit qui paulo accuratius, id quod quæritur, perpenderit. Mox animadvertet apud veteres et optimæ notæ scriptores aliquando participia gerundiva ita adhiberi, ut ad simplicem futuri temporis notionem indicandam delabi videantur.

Apud Horatium enim legitur :

Prima dicte mihi, summa *dicende* Camena.

Ep., I, 1, 1.

Cujus verbi « *dicende* », de quo multi disputaverunt⁵, vera significatio satis apparebit, si quis huic locutioni græcas locutiones contulerit quarum meminisse videtur Horatius.

1. De ea re Carolus Thurot (*Rev. Crit.*, 1872, p. 41) : « Quand on fait des recherches historiques sur des faits du langage, on n'opère que sur des monuments écrits, qui ne représentent que très incomplètement l'usage du temps où ils ont été écrits; car chacun d'eux ne parle et n'écrit qu'avec une petite partie des mots et des tours que l'usage autorise. »

2. Dræger, *op. l.*, II, p. 791.

3. Kühner, *op. l.*, II, p. 546.

4. Neue, *op. l.*, II, p. 385, cujus exscribo verba : « Erst seit dem Ende des dritten Jahrhunderts nach Christi, namentlich bei den Scriptores hist. Aug., bei Ammianus Marc., Symmachus und Sidonius, werden diese Participia als wirkliche Participia fut. pass. gefunden. »

5. Cf. L. Adrian, *op. l.*, p. 31.

Nam ut Homerus dixit :

(Ἀτρείδῃ) ἐν σοὶ μὲν λήξω, σέο δ' ἄρξομαι.
Il., IX, 97.

Sic scriptor Hymni ad Apollinem :

..... Σὲ δ' ἀοιδός, ἔχων φόρμιγγα λήγειαν
Ἥδυεπής πρῶτόν τε καὶ ὕστατον αἶέν ἀείδει.
XX, 3, 4.

Sic Theocritus :

Ἀνδρῶν δ' αἴ Πτολεμαῖος ἐνὶ πρῶτοισι λεγέσθω,
Καὶ πύματος, καὶ μέσσοις.
Id. XVII, 3, 4.

Quam sententiam aliis sane verbis expressit Virgilius :

.....A te principium, tibi desinet.
Ecl. VIII, 44.

Hujus Horatiani versus sententia, ut mihi quidem videtur, et est indubitata et ad illud proxime accedit :

Tu qui primus dictus es a me, diceris ultimus ¹.

Quæ futuri notio, in sequentibus, quoque apparet :

Nullamque aliam ob causam me auctorem Cæsaris *interficiendi* criminatur, nisi....

Cic., ad Fam., XII, II, 1.

Movebatur etiam misericordia civium quos *interficiendos* ² videbat.

Cæs., B. Civ., I, LXXII, 3.

Qui paulo ante eos execrantes *dedendos lacerandosque* censuerant, miserationem fecit.

T. Liv., IX, v, 43.

1. Fieri tamen potuit ut aliquid ex vera verbi « dicende » significatione mutem; fatear enim non multum a vero abduci qui asserat, illud participium gerundivum, cum, ex eo quod participio perfecti passivi « dicte » contrapositum subjungatur, futuri significationem acceperit, necessitatis tamen vim retinuisse ita ut idem valeat ac verbum Anglorum « shall », et Horatii versus ita transferri possit : « Thou, whose fame has been told by my earlier Muse and shall be by the very last one. »

2. De hoc Liviano usu Perizonius (ad Sanctii Minervam, op. l., p. 142)... « Non negaverim aliquot loca occurrere cum manifesta Futuri significatione in hac forma, sed pauca. Sic enim Cæsar... quos *interficiendos* videbat, h. e. *interfectum iri, interficiendos fore, vel debere necessario interfici, si scilicet id fieret, quod flagitabant milites.* » — Dinter (de Bel. Civ., l. I.) : « Die wie er sah (im Falle einer Schlacht) getötet werden mussten, d. h.

In his certe exemplis futuri significatio manifesta est; ea autem est, quæ quasi alienis notionibus colorata sit et infucata. Quod si enim, ut exemplum afferam, in illo laudato Caesaris loco verbum *interficiendos* pro *interfectum iri* poni jure dicatur, non minore tamen jure idem valere hoc verbum dicatur quod *qui debebant necessario interfici*. Quam autem arte inter se cohæreant futuri et necessitatis notiones, melius ostendet ille e Digesto (L. I, xxxiii, 2) desumptus locus :

Mulieres quæ in matrimonium se dederint non legitimæ : non ibi muneribus *fungendas* unde mariti earum sunt sciendum est.

Aliis pluribus locutionibus nescio quæ futuri significatio videtur inesse, nec tamen satis apparet utrum participio gerundivo an ipso totius sententiæ contextu futurum significetur.

In sequentibus enim participium gerundivum idem valet ac subjunctivus modus a finali conjunctione dependens :

Te sociam studeo *scribendis* versibus esse.

Lucret., I, 24.

His adeo rebus anulus fuit initium *inveniendis*.

Teren., *Hecy.*, V, iii, 23 (821).

Cæsar scalas parari militesque armari jubet ne quam rei gerendæ facultatem dimittat.

Cæs., *B. Civ.*, I, xxviii, 2. Cf. *B. Gall.*, V, lvii, 1; VII, xlv, 1.

Cæso in ipsum Æquorum agrum *depopulandum* transit.

T. Liv., II, xlviii, 4.

Quod ubi sensit Hasdrubal, pro ope *ferenda*¹ sociis pergit ire ipse ad urbem..... oppugnandam.

T. Liv., XXIII, xxviii, 44.

Igitur Messalina Lucullianos in hortos, Silius, *dissimulando* metu (= ut dissimularet metum), ad munia fori digrediuntur.

Tac., *Ann.*, XI, 32.

Sive *explenda* simulatione (= ut expleret), seu perituræ matris supremus aspectus... retinebat.

Tac., *Ann.*, XIV, 4.

Studere *revocandis* in urbem regibus.

Flor., I, ix, 5.

die er dem sicheren Tode preisgegeben sah. » Cf. Roby, *op. l.*, p. 168, 1403. — Madvig (*de Fin.*, *op. l.*, p. 17) sic interpretatur : « Cæsar loquitur de adversariis quos, victoriæ certus, sibi interficiendos dura necessitate videbat. »

1. Cf. Benoist et Riemann, ed. T. Liv., 1883, *l. l.* et p. 366, ann. 187.

Sic participium gerundivum ab ejusmodi verbis pendens, quæ consilii vim aliquam habeant, ut *loco, conduco, do, habeo, mitto, relinquo, statuo* similiaque, ad futuri significationem videtur accedere ¹ :

Populus Romanus Crasso bellum *gerendum* dedit.

Cic., *Phil.*, XI, viii, 18.

Filium Alexandri cum matre in arcem *custodiendos* mittit.

Just., XIV, vi, 18.

Quam futuri notionem certiore effecero, si quasdam attulero sententias participium præteriti exhibentes, quas, ut quid valeant evidentius ostendatur, in tabulam cum locutionibus participium gerundivum exhibentibus conferam :

Ædem Castoris, judices, P. Junius *habuit tuendam*.

Cic., *Verr. Act. Sec.*, I, L, 130.

Ad meam fidem, quam *habent spectatam* jam diu et cognitam, confugiunt.

Cic., in *Cæcil.*, IV, 11.

Ipsam iram *castigandam* habet (virtus).

Sen., *de Ira*, II, vi, 2.

Idque se prope jam *effectum* habere.

Cæs. *B. G.*, VII, xxix, 6.

Eam notionem clarius etiam indicant participia gerundiva ea, quæ e verbis pendent futuram rem significantibus, aut additam habent particulam aliquam futuri vim exhibentem :

Cæsar..... centurionibus tot millia nummum, prædæ nomine, *condonanda* ² pollicetur.

Hirt., *B. G.*, VIII, iv, 1.

Placere itaque patrem arcessiri; interea juris sui jacturam assertorem non facere, quin ducat puellam *sistendamque* in adventum ejus, qui pater dicatur, *promittat*.

T. Liv., III, xlv, 3.

Per totum tempus hiemis quies inter labores, aut *jam exhaustos*, aut *mox exhauriendos*, renovavit corpora.

T. Liv., XXI, xxi, 8.

1. Monendum est tamen a Raphaele Kühner, viro doctissimo, hæc participia gerundiva ad necessitatis notionem revocari, cf. *Ausf. Gramm. der lat. Sprache*, op. l., t. II, p. 343, § 130, ann. 4.

2. Scripturam *condonanda* quæ ex uno, nec optimo codice editur, retinendam putavi cum scriptura « *condonata*, » quam alii omnes codices exhibent, ad nullam, quæ satisfaciatur, interpretationem possit revocari. — De assumptivæ ejus significationis initio, cf. *infra*, p. 83, ann. 1.

Dictamque ita esse (matronam) a matris nomine, *non adepto jam*, sed cum spe et omine *moæ adipiscendo*.

A. Gell., *N. A.*, XVIII, vi, 7.

Hæc futuri notio, quæ rara admodum apparet et de qua apud grammaticos nonnullos controversia est ¹, tertio sæculo post Chr. nat. latissime patuit; ex quo tempore participia gerundiva a scriptoribus quibusdam tam crebro sic adhiberi solita sunt ut nihil aliud unquam viderentur significasse. Cujus usus pauca tantum afferenda puto exempla, quæ e locupletissimis Caroli Paucker ², Friderici Neue ³ et Henrici Goelzer ⁴ scriptis præcipue excerpti :

A Sura comperit *adoptandum se* a Trajano esse.

Spart., *Adr.*, III, 40.

Quos crediderat *illudendos* ⁵.

Sedul., II, 406.

Dum Belenum per Haruspices respondisse Maximinum esse *vincendum*.

J. Cap., *Clod. Alb.*, III, 4.

Repererant omnes Christianos *futuros*..... et templa aliqua *dese-
renda*.

Lamp., *Alex.*, XLIII, 7.

Mitterentur..... ut scirent..... leges a senatu *petendas*, reges barbaro senatui *supplicaturos*, pacem ac bella, senatu auctore, *tractanda*.

Fl. Vop., *Tacit.*, XII, 4.

Certaturus leviter ibi statuit immorari, alimentis *destituendos* forsitan cedere existimans Persas.

Amm. Marc., XX, XI, 24.

Scio litteras meas tibi sero *reddendas*.

Symm., *Ep.*, I, 39.

Credidimus ejus tedium *augendum* si voluptati jacentis obstitissemus.

Sid. Apol., *Ep.*, II, 42.

1. Cf. Weissenborn, *op. l.*, p. 137, ann. 268.

2. C. Paucker, *de Latin. b. Hier.*, *op. l.*, p. 149; — C. Paucker, *de Lat. scrip. Hist.*, Aug., *op. l.*, p. 85.

3. Neue, *op. l.*, II, p. 385 sqq.

4. H. Goelzer, *Étude sur la latinité de saint Jérôme*, *op. l.*, p. 386 sqq.; — H. Goelzer, *Grammaticæ in Sulpicium Severum observationes*. Parisiis, 1883, p. 70, 71. — Si quis scire voluerit quæ fata habuerit illud participium gerundivum in sequiore ætate, legat quæ de lege Romana Utinensi scripsit L. Stünkel in *Jahrbuch. f. Phil.* von Fleckeisen, suppl. VIII (1875, 1876), p. 638.

5. G. Boissier, *Revue de Phil.*, t. VI (1882), p. 32.

....*Multiplicandumque* semen ejus sicut arenas maris stellasque cæli spopondit.... posteros in hostili solo per quadringentos annos *laturos* servitium, post libertati *restituendos*.

Sulp. Sev., *Chr.*, I, vi, 1.

An rursum alia sit *futura* terra, et post transitionem, alia rursum elementa, vel alius mundus solque *condendus* sit?

Hieronym., *Ep.*, xviii, 17.

Tutissimum namque in expeditionibus creditur *facienda* nesciri.

Veg., III, 6.

Securum iter agitur quod *agendum* hostes minime suspicantur.

Veg., III, 6.

Quantum ea significatio invaluerit satis ex eo intellegere licet, quod, quarto post Chr. nat. sæculo, solam eam pro genuina habebant artium scriptores ¹, et eandem nostris quoque temporibus grammatici nonnulli solam retinuerunt.

Cujus immutatae significationis rationem si quaesiverimus, illam futuri notionem videbimus bifariam in linguam latinam irrepsisse, et hinc ex genuina præsentis, illinc ex acquisita necessitatis notione fluxisse.

Præsens non tantum de uno temporis puncto ² dicitur; sed ita usurpari potest, ut vel omnino, vel ex parte, ad futurum tempus spectet. Ejus rei, quam fere apud omnes populos fieri satis notum est ³, exempla antiquissima sed apud classicos, qui dicuntur scriptores, rara ostendit Græcorum et Latinorum sermo.

1. Grammaticorum veterum testimonia, vide *supra*, p. 7 in ann.

2. Quantum ad participiorum significationem immutandam valeat orationis complexus apparet ex eo quod participium præsentis activi pro participio præteriti usurpetur, ut in sequentibus:

Hæc Maurus secum ipse diu *volvens* tandem *promisit*.

Sall., *Jug.*, CXIII, 1.

Diu *negantes perpulerunt* ut moram navigationis brevem pro salute sociæ urbis paterentur.

T. Liv., XLX, v, x, 6.

Diu *cunctantes*, plerisque consilia variantibus, tandem venturos se pollicentur.

Q. Curt., VI, v, 8.

Rursum participium præteriti in participii præsentis locum transit:

Dareus cum magno exercitu mare trajecit, *illato* Macedoniæ et Græciæ bello (= inferens bellum).

Q. Curt., IV, I, 10.

Cf. Virg., *Æn.*, I, 303. Alia exempla vide apud Kühner, *Aus. Gramm. d. lat. Spr.*, op. I., II, p. 366. — Nægelsbach., op. I., p. 313 sqq. Cf. *inf.* p. 82.

3. Præsens pro futuro ponitur in Gothorum, Slavorum, veterum Ger-

Apud Latinos enim, ut exempla græca omittam, post particulam *dum* positum præsens ¹ idem valet quod futurum. Quin, simpliciter positum, ad eam futuri notionem accedere potest, ut in sequentibus :

Compressan palma an porrecta *ferio*? — Age ut vis.

Plaut., *Cas.*, II, vi, 53.

Jamne *abeo*? — I modo.

Plaut., *Cas.*, II, viii, 69.

Bone serve, salve, quid fit? quam mox *navigo* (= navigabo)
In Ephesum?

Plaut., *Bacc.*, IV, vi, 6 (775).

Non *it* (= non ibit). Negato esse ituram.....

Plaut., *Bacch.*, IV, ii, 40 (392).

..... Cras est mihi
Judicium ².

Ter., *Eun.*, II, iii, 47 (338).

Tuemini castra et defendite diligenter... Ego reliquas portas *circumeo*
et castrorum præsidia *confirmo*.

Cæs., *B. Civ.*, III, xciv, 6.

Quid mi auctor es? *advolone* an *maneo*?

Cic., *ad Att.*, XIII, xl, 2.

Quid est, Crasse, inquit Julius, *imusne* sessum?

Cic., *de Or.*, III, v, 17.

Nunc ad inceptum *redeo*.

Sall. *Jug.*, IV, 9.

Itaque, ni propere *fit* quod *impero*, vinciri vos jam jubebo.

T. Liv., XXXVI, xxviii, 6.

Carnifex..... dicat : *agon*? Quod fieri solet victumis.

Sen. Rhet., *Cont.*, II, xi, 49, p. 192 K.

Ejusdem generis frequentiora reperiuntur exempla in conditionalibus, ut ita dicam, enuntiatis quæ collegerunt Dræger ³ et Kühner ⁴.

manorum sermone, cf. Brugmann (*Beiträge zur Kunde der Indogerm. Sprachen*, herausg. von Ad. Bezzenger, Göttingen, II, 251); B. Delbruck, (*Syntaktische Forschungen*, Halle, 1871-1879, IV, 113). Cf. G. Meyer, *Griechische Grammatik*, Leipzig, 1880; p. 405. — R. Kühner, *Ausf. Gramm. der Griech. Sprache*, op. l., II, p. 119 sqq.

1. Cf. Holtze, *op. l.*, II, 68.

2. Ambigi tamen potest veramne futuri notionem illud exhibeat exemplum, an, quæ huic inesse locutioni videtur, significatio futuri ex adverbio *cras* addito oriatur. Cf. Fleckeisen, *N. Jahrb.*, LXI (1831), I, p. 65. — Illic usus proxime accedit ad usum Gallicæ linguæ, in his locutionibus : *Je vais à Paris demain, je pars demain*.

3. Dræger, *Hist. Synt.*, op. l., I, p. 286 sqq.

4. Kühner, *Ausf. Gram. d. lat. Sp.*, op. l., II, p. 90 sqq.

Dosson.

Si..... ea non *servantur* in caelo *sum*.

Cic., *ad Att.*, II, ix, 1.

Hoc si a te *impetro*..... dubitabis.

Cic., *ad Brut.*, I, xiii, 1.

Quin etiam participium praesentis activi pro participio futuri ponitur, ut factum esse videmus ¹ in his, quae afferuntur, exemplis :

Praemisit *indicantes* venisse reginam.

Q. Curt., VI, v, 25.

(Q. Fabius Maximus) C. Flamini, tribuno plebis, quoad potuit, restitit agrum Picentem et Gallicum viritim contra senatus auctoritatem *dividenti*.

Cic., *de Sen.*, IV, 40.

Pater meus Hamilcar, puerulo me,.... in Hispaniam imperator *profiscens* Carthagine, Jovi Optimo, Maximo hostias immolavit.

C. Nep., *Ann.*, II, 3.

Ea autem affinitas, quam inter futurum et praesens esse cōtendi, ex eo manifestius apparet, quod, ut pro futuro praesens, sic et pro praesente futurum usurpari potest. Cujus usus haec tantum sint exempla :

Consuetudo.... laborum perperessionem dolorum *efficiet* faciliorem.

Cic., *Tusc.*, II, xy, 35.

Gloria umbra virtutis est; etiam invitam *comitabitur*.

Sen., *Epist.*, LXXIX, 13.

Quae cum ita sint, quidni putemus ut Plautus dixit *mox navigo*, ita T. Livium dixisse potuisse *mox exhauriendos*, et participium gerundivum in significationem futuri transiisse? Equidem non video; hanc autem futuri et praesentis affinitatem effecisse puto ut futuri significationem participia gerundiva vel induerent vel induere viderentur, quae reipsa e verborum complexu ² oriebatur : quam ad rationem omnia fere referri velim participiorum gerundivorum cum futuri notione adhibitorum exempla, quae in scriptorum operibus aureae, ut aiunt, aetatis deprehendimus.

Parum autem valet ea causa ad demonstrandum qui factum sit ut futuri notio tertio post Chr. nat. saeculo quasi irrum-

1. Cf. Kühner, *Ausf. Gr. der lat. Sp.*, op. I., II, p. 92.

2. Cf. *supra*, p. 80, ann. 2.

peret in sermonem latinum; obscurata enim evanescebat, vel jam evanuerat, vera illa præsens notio, novis subeuntibus, quas supra enumeravi, significationibus evicta; quæ præsens notio si futuri notionem jam non propagare poterat, vim sane imperiosissimam, et cui repugnari minime poterat, habebant necessitatis potestatisque notiones ¹.

Omnibus enim, quæcumque aut accidere possunt aut necessario accidunt, subest quædam futuri notio; quin inter necessitatis potestatisque et futuri notiones adeo arcta intercedit affinitas, ut eam futuri notionem ab aliis separare nec Græci potuerint omnino, nec Latini, et futuro tempore interdum usi sint ad ea, quæ fieri possent aut deberent, exprimenda. Quod cum satis cognitum omnibus puto, hæc tantum exempli gratia ponam :

Ἐδοξε τῷ δῆμῳ τριάκοντα ἄνδρας ἐλέσθαι οἱ τοὺς πατέρας νόμους συγγράψουσι καθ' οὓς πολιτεύουσιν.

Xen., *Hellen.*, II, III, 2.

Καὶ μὲν ἀνδρεῖόν γε (i. e. δεῖ εἶναι) εἴπερ εὖ μαχεῖται.

Plat., *de Rep.*, 375, A.

Οἱ εἰς τὴν βασιλικὴν τέχνην παιδευόμενοι τί διαφέρουσι τῶν ἐξ ἀνάγκης κακοπαθούντων, εἴ γε πεινῆσουσι καὶ διψήσουσι, καὶ ἀγροπνήσουσι ².

Xen., *Comm.*, II, I, 17.

Nemo sapiens nisi fortis, non *cadet* ergo in sapientem ægritudo..... ægritudo perturbatio est animi, semper igitur ea sapiens *cavebit*.

Cic., *Tusc.*, III, VII, 14, 15.

Hæc igitur tibi *erunt* curæ,..... meque totum et mea et meos commendatos *habebis*.

Cic., *ad Fam.*, III, IX, 4.

Quid plura? Apud veteres et classicos, qui dicuntur, scriptores cum genuinam præsens vim retinuit, tum assumptivas potes-

1. Duabus causis, propter quas docui in participii futuri passivi significationem transiisse participium gerundivum, forsitan tertia sit afferenda causa. Nil enim obstat quin, ut ex addito verbo « *esse* » necessitatis potestatisve notionem acceperit, sic participium gerundivum ex addito verbo « *fore* » futuri notionem acceperit, et retinuerit, vel illo verbo « *fore* » per ellipsim omisso; nam satis constat participia gerundiva, vel omisso verbo « *esse* », quam induerant necessitatis notionem retinere solere; de ea re cf. H. Plew, *de Ellipsi verbi copulativi* « *esse* » apud poetas latinos. Tilsit, 1877, p. 7, sqq. Putandum igitur erit eadem ratione Martium « *condonanda pollicetur* dixisse qua dixit Cicero (*ad Fam.*, III, XIII, 1) « *quasi divinarem... fore mihi aliquando expetendum studium* », et T. Livius (XXXI, XI, 18) « *sub pellibus habendos milites fore*. » Cf. Neue, *op. l.* II, p. 387.

2. Alia ejusdem generis exempla vide ap. Raphaelem Kühner (*Ausf. Gram. d. Griech. Spr.*, *op. l.*, II, p. 148 sqq; — *Ausf. Gram. d. lat. Spr.*, *op. l.*, II, p. 110 sqq.).

tatis necessitatisque notiones accepit participium gerundivum. Posterius vero tantis res tota involvi cœpit tenebris, ut in participii futuri passivi, quod quidem desiderabatur, locum potestatemque participium gerundivum transferretur, jamque omisso antiquo genuinoque usu, spuriam futuri significationem pæne solam retineret.

Totius autem disputationis summam ut faciam, quemadmodum e montium jugo fluminum, sic ex præsentis passivi aut medi significatione sunt participiorum gerundivorum facta divortia, ut hæc in potestatis, illa in necessitatis notionem abirent, utraque tamen in futuri significationum illam relapsura quæ antiquitus e præsentis notione manaverat.

Quarum immutationum seriem si describere lubeat, hoc, ut ita dicam, schemate libenter utar :

Participium præsentis medi aut passivi.

Not. Futuri.	Not. Necessitatis.	Not. Potestatis.
	Not. Futuri. Not. Potestatis.	Not. Futuri.

PARS ALTERA

DE PARTICIPII GERUNDIVI USU QUODAM RECONDITIORE.

I. — De genetivo qui ab illo, quod dicitur, gerundivo dependet grammaticorum opiniones in censum vocantur.

Cum satis disputaverim de participii gerundivi antiquissima vi immutataque posterius significatione, jam reliquum videri potest ut, qui sint syntactici ejus usus, exponam. Quid autem refert res tritas, communes pervagatasque in censum revocem, et exponam quomodo participium gerundivum cum nomine jungatur, aut exquiram quem casum post se recipiat? Hæc, qui scire volet, in librorum grammaticorum crassis voluminibus exposita inveniet. Omissis igitur quæ nota sunt et indubitata, putavi mihi perpendendas esse quasdam structuras quæ, ut omnes grammatici voluerunt, præter gerundivi genetivum, substantivum eodem casu positum, sed genere diversum, ex altero nomine dependens exhibent. Eorum enim qui, in his explicandis multum desudaverunt elaboraveruntque, nullus, mea quidem sententia, plenam atque integram veritatem est assecutus. Quas ego structuras si perpenderem sperabam fore ut et aliquid novi invenirem et participio gerundivo restituendum esse ostenderem aliquem usum gerundivo hactenus subjunctum.

In quo autem errore fuerint, qui de ea quæstione disputaverunt grammatici, facilius ostendero si harum structurarum exempla omnia, quotquot reperire potui, prius protulero.

Quarum structurarum duplex est ratio; in his enim singularis, in illis pluralis genetivus invenitur.

Singularem genetivum exhibentia exempla rara sunt admodum, ut, falso quidem, grammaticorum nonnulli horum ulla negave-

rint esse vera¹; quæ sequuntur ego sine ulla dubitatione afferam :

Neve inde *navis*² *inchoandi* exordium
Cœpisset.

Enn., *Med.* Müll., p. 115.

Quia mi, item ut parentes, *lucis* das *tuendi* copiam³.

Plaut., *Capt.*, V, iv, 41 (1008).

Una illarum interea propere præcurrit, nuntians

Me venisse : ego *ejus* (= uxoris) *videndi* cupidus, recta consequor⁴.

Ter., *Hecy.*, III, iii, 41, 42 (371, 372).

Ut neque mihi *ejus* (= amicæ) sit *mittendi*, nec *retinendi* copia.

Ter., *Phorm.*, I, iii, 24 (176).

1. Fieri potuit ut nonnulla hujus genetivi exempla evanuerint, editorum, opinionibus falsis imbutorum, manu emendata, ut putant, et mutata. Cf. Madvig, ad Cic., *de Fin.*, I, xviii, 60, p. 113.

Nihil, ad hoc, quod volo, pertinere putavi ejusmodi sententias, in quibus ipsum participium gerundivum adhibetur cum pronomine aliquo vicem substantivi prorsus exhibente; dicitur enim « venerunt *purgandi sui causa* » (Cæs., *B. G.*, IV, xiii, 3) eadem constructione qua diceretur « *Filii purgandi* ».

2. Retinendum putavi Ennianum versum, quem male, mea quidem sententia, emendaverunt Vahlen, Ribbeck et Müller qui scripserunt :

Neve inde *navis inchoandæ* exordium
Cœpisset.

Cf. J. Vahlen, *Enn. poes. reliq.*, op. l., p. 123; Ribbeck, *op. l.*, I, p. 37. Optimi enim codices manuscripti *inchoandi* scripturam exhibent, cf. Halm ad Cic. *de Fat.*, XV, 33.

3. Removendum esse hoc exemplum putant omnes præter Guilelmum Holtze (*Synt. prisc.*, op. l., II, p. 54); apud Plautum enim, ut dicunt, hoc *lucis* vocabulum sæpius masculini generis invenitur quam feminini. Cf. Brix, *Ad h. l.* Fieri autem possit ut Holtze vera viderit, nam, quæ ad verbi *lucis* genus demonstrandum afferuntur, exempla ita comparantur ut ea figuram *luci* unam solamque et exhibeant et ita usurpatam ut per se nihil probare possit, si quidem Theodoro Bergk (*Beiträge zur lat. Grammatik*, I, 1870, p. 147 sqq.), assentiamur opinanti hanc *luci* figuram pro genetivo esse habendam. Cf. Neue, *op. l.*, I., p. 192, 238, 666.

4. De eo loco non recte scripsisse mihi videtur Perizonius (ad *Sanct. Min.*, op. l., p. 456) : « Verum id quidem, sed intelligi istic potest, *ejus*, *quid*, vel *quod* velis, quod præcessit. »

Non magis assentior Emilio Krause (*op. l.*, p. 30, 34) qui et *ejus* genetivum esse neutri statuit.

De ea re N. Madvig, ad *de Fin.*, I, xviii, 60, p. 113 : « De pronomine possessivis, quæ pro personalibus habentur, dixi, quorum ratio falsa analogiæ specie, quæ multa in linguis gignit, cum *mei* putaretur esse ab *ego*, traducta videtur ad *ejus* in Terentii *Hec.*, III, iii, 42; nam in *Phorm.*, I, iii, 24, *ejus* refertur ad amorem; alibi *ejus videndæ* dicitur, ut *Phorm.* V, iv, 7, *spes hujusce habendæ* et V, vi, 40, ubi prave Bentleius *habendi*. E contrario nescio an Ovidius *Epist.*, XI, 106, ut erat novator, dixerit in femina : *Amissæ memores sed tamen este mei*, ut est in optimis codicibus..... »

Ipsa enim cogitatio de vi et natura deorum studium incendit illius *æternitatis* ¹ *imitandi*.

Cic., *Tuscul.*, V, xxv, 70.

Ceterum ipsius *vocis* hominis *exercendi* cassus labor supervacaneo studio plurifariam superatur.

Apul., *Flor.*, III, xvii, 79.

Huic accedit quod ipsius *pecuniæ*, in qua robur omne patrimoniorum veteres posuerunt, *fenerandi* usus vix diuturnus..... est.

Cod. Just., V, xxxvii, 22, 5.

Non sane dignum esse *imponendi* *pœnæ* studium visum est ².

A. Gell., *Noct. Att.*, VII (VI), xiv, 4.

Nam quamvis rem (verba) designent, nondum tamen *subsistendi* *ejus rei* signum est.

Boet. ³, I, iii, l. 17 sqq., p. 78.

Genetivi pluralis exempla paulo frequentiora sunt et, ut æquum est, minus dubitationis habent, cum in illis nemo facile agnoscere possit ejusmodi mendum scripturæ quod litura tolli aut mutatione emendari debeat. Quamobrem omnes fere grammaticarum rerum scriptores de iis quæ sequuntur exemplis sentiunt :

Nominandi istorum tibi erit magis quam edundi copia.

Plaut., *Cap.*, IV, ii. 72 (832).

1. Quam scripturam codicum manuscriptorum auctoritate defendunt Moser, Halm, Tischler et Seyffert (*L. l.*), quibus assentitur Alanus (ed. *de Finib.*, I, xviii, 60, in ann. 7). — Cf. Kühner, *Tusc. Quest. l. l.* — Nicolaus Madvig contra; ille enim ad *de Fin.*, I, xviii, 60, p. 113 scripsit : « Quis putet Ciceronem uno loco sic scripsisse, infinitis contra, hoc præsertim ordine : *æternitatis imitandi*? Videtur Cicero reliquisse *illius æterni status imitandi*. » — C. F. W. Müller (ed. Teubner, 1885), post alios legit « studium incendit illius *æternitatem imitandi* ». Quam emendationem nec probo nec video quomodo alicui approbari possit. — Olim legebatur in oratione quam Cicero contra Valinium habuit : « Eripueras senatui *Provinciæ decernendi* potestatem, imperatoris deligendi iudicium, aerarii dispensationem. » (*In Vatini.*, XV, 36.) Cum autem Halm « *decernendæ* » scribat, nec ullam scripturæ varietatem laudet, cum rursus Weissenborn (cf. *op. l.*, p. 120, ann. 244) hunc locum dubium esse censeat, nec ullam rationem quid verum sit inveniendi tradat, luculentissimum illud exemplum, invitum quidem, putavi omittendum.

2. Nicolaus Madvig ad *de Finib.*, I, xviii, 60, p. 113 : « quod apud Gellium Hertzius edidit nulla sententia; scribi debet : *non sane dignum esse imponendi* pœnas studio visum est. »

3. A. M. G. Boetii Commentarii in librum Aristotelis *περί Ἐρμηνείας*, recensuit C. Meiser. Pars posterior, Lipsiæ, Teubner, 1880. Vide alia exempla gerundivi cum genetivo *rei* constructo apud Boetium, *op. l.*, p. 228, l. 11; p. 394, l. 10.

Date crescendi copiam

Novarum qui *spectandi* faciunt copiam.

Ter., *Heaut.*, prol. 28, 29.

Pœnarum grave sit *solvendi* tempus adultum?

Luc., V, 1223.

Sive enim aliquod fuit *principium generandi animalium*, sive contra *principium* horum exstitit nullum.

Varr., *de R. R.*, II, 1, 3.

Nunc singulorum verborum origines expediam; *quorum quattuor explanandi* gradus.

Varr., *de L. L.*, V, 7.

Isti magistri, *omnium dicendi* præceptores, non videntur sibi ridicule facere.

Cornif., *ad Her.*, IV, vi, 9.

Ex majore enim copia nobis quam illi fuit *exemplorum eligendi* potestas.

Cic., *de Inv.*, II, ii, 5.

Reliquorum siderum quæ causa *collocandi* fuerit quæque eorum sit collocatio, in sermonum alium differendum est.

Cic., *Tim.*, 9.

Hibernorum legionum eligendi ¹ optio delata commodum, ut ad me scribit.

Cic., *ad Att.*, IV, xviii, 3.

Nec enim possunt dicere aliud alio magis minusve comprehendi, quoniam *omnium rerum* una est definitio *comprehendendi*.

Cic., *Acad.*, II, xli, 128.

Quarum (translationum) ego quid vobis aut *inveniendi* rationem aut genera ponam.

Cic., *de Or.*, III, xxxviii, 136.

Quibus ne *rejiciendi* quidem amplius quam *trium judicium* præclaræ leges Cornelianæ faciunt potestatem.

Cic., *in Verr.*, *Act. Sec.*, II, xxxi, 77.

Earum autem rerum nullam sibi iste neque *infitiandi* rationem neque *defendendi* facultatem reliquit.

Cic., *in Verr.*, *Act. Sec.*, IV, xlii, 104.

Voluptatis causa..... aut *eorum*, quæ secundum naturam sunt, *adipiscendi*.

Cic., *de Fin.*, V, vii, 49.

1. In codicibus manuscriptis legitur *hibernam legionem*, quam scripturam Reinholdus Klotz (*l. l.*) mutat in « *hiberna legionum* » et H. Alanus in « *hibernorum legionum* ». — Cf. H. Alanus, in libello qui, inscriptus *Emendationes... in Epistolas Ciceronis...* Dublinii, 1854, p. 41, postponitur libro *de Finibus*, 1856, Dublinii.

..... Voluptates *quarum potiendi spe* ¹ inflammati multos labores magnosque susceperunt.

Cic., *de Fin.*, I, xviii, 60.

Agitur utrum M. Antonio facultas detur opprimendæ rei publicæ, cædis faciendæ bonorum, urbis diripiendæ, *agrorum* suis latronibus *condonandi*, populum Romanum servitute opprimendi, an horum ei facere nihil liceat.

Cic., *Phil.*, V, iii, 6.

Iisdem etiam epulum in conspectu suo præbuit, permissa, immo exacta jocandi licentia *diripiendique pomorum et obsoniorum rerumque missilium* ².

Suet., *August.*, 98.

Neque enim cum alio ullo tanta mihi familiaritas est aut tantus usus *studiorum bonarumque artium communicandi*.

Front. *Ep. ad Am.*, II, p. 188, ed. Naber, 1867.

Evathlus... eloquentiæ discendæ *causarumque orandi* cupiens fuit.

A. G., *Noct. Att.*, V, x, 5.

Elegantia orationis Sallustii *verborumque fingendi et novandi* studium cum multa prorsus invidia fuit.

A. G., *Noct. Att.*, IV, xv, 4.

Fecisseque videtur eum librum Ælius sui magis admonendi quam *aliorum docendi* gratia.

A. G., *Noct. Att.*, XVI, viii, 3.

At ubi ab nostris in castra recessum est, missi ab Trojanis, qui peterent *eorum*, qui in bello ceciderant, *humandi* veniam.

Dict. Cret., *Bell. Troj.*, IV, 8.

Illud enim in nobis est liberum arbitrium, quod sit omni necessitate vacuum et ingenuum et suæ potestatis, *quorundamque* nos domini quodam modo sumus vel *faciendi* vel non *faciendi*.

Boet., *Comm. in lib. Arist.*, op. I., III, ix, l. 10 sqq. p. 218.

Quæ congressi hujus structuræ exempla non multa sunt ³, tantum vero abhorrent a communi sermonis latini consuetudine

1. Cf. Madvig, *ad. L. l.*, p. 411. « Incertum est, utrum Cicero *quarum* a verbo regi voluerit an utrumque ad substantivum referri... »

2. De qua tamen scriptura dubitatur, falso mea quidem sententia. — Cf. C. L., Roth. (C. Sueton., *Tranq. quæ supersunt omnia recensuit*, 1863, l. L., et præf., p. xli) qui scripsit « *rerumque missilia* ».

3. Facile credam ab editoribus deleta fuisse plura ejusdem generis exempla, contra codicum manuscriptorum auctoritatem; forte enim Livius (XXIV, xxiii, 1) scripsit (cf. Raph. Kühner, *Ausf. Gramm. d. Lat. Spr.*, op. I., II, p. 356, § 132, ann. 10) *comitia prætorum creandi* pro illa, quam recentiores acceperunt, scriptura: « *comitia prætoribus creandis* ». — Cf. *omnium rerum vobis consulendi* potestas esset (ed. ad consulendum), T. Liv., VIII, xiii, 48; — usum *stercorandi* invenit *agrorum* (G. Thilo *Servii... Comm.*, 1878, 1883, qui nullam quidem scripturæ discrepantiam affert, legit « *stercorandorum* »), Serv. ad Virg., *Æn.*, IX, 4.

ut multi grammatici, et ii doctissimi, ad investigandam veritatem incitati, multum operæ studiique in his interpretandis consumpserint et diversissimas protulerint sententias, in hac re tamen consentientes, voces « *condonandi, collocandi, etc.*, » inter gerundiva potius quam inter participia gerundiva esse annumerandas. Quas singulas diligenter consideremus.

Nihil mihi videntur afferre qui asserunt has structuras asperitatis evitandæ causa ¹ repertas fuisse, ita ut *condonandi agrorum* diceretur pro horrido illo « *condonandorum agrorum* ». Quod si enim hic genetivorum pluralium complexus tam deformiter sonaret, nusquam reperiretur, aut saltem rarius in usum veniret quam ille quem, ut volunt, facilius aures admittunt.

Res autem longe aliter se habet, et sunt multa ² genetivorum pluralium inter se cohærentium exempla, ut ex sequentibus locis apparet, quos, ex diversorum scriptorum operibus desumptos, secundum tempora ordinavi :

Liberorum quærandorum causa.

Plaut., *Cap.*, IV, II, 109 (= 889).

Eximendorum favorum primum putant esse tempus.

Varr., *de R. R.*, III, XVI, 34.

Ædilis..... viarum reficiendarum tuendarum procuratio esto.

C. I. L., I, 206, 28.

Licentiam status majorem esse quam in nobis faciendorum juven-dorumque verborum.

Cic., *Orat.*, XX, 68.

Suavitate appellandarum litterarum ³.

Cic., *Brut.*, XXXIV, 133.

Ex utroque genere et juris dicundi et sartorum tectorum exigendorum.

Cic., *in Verr.*, *Act. Sec.* I, XI, 103.

Eripiunt tibi istam orationem contemnendorum Siculorum.

Cic., *in Verr.*, *Act. Sec.*, II, LXIX, 167.

1. Cf. Madvig, *de Finib.*, I, XVIII, 60, p. 112, 113 : « Hoc igitur modo « potius judicandum est; in loquendo Latini utroque trahebantur, ut et « gerundium tenerent ac verbi notionem primariam facerent (*facultas con-* « *donandi agros*) et substantivum substantivo conjungerent subjecto gerun- « divo (*facultas agrorum condonandorum*). Antiquo igitur tempore oratio « interdum, vitans etiam occulte molestiam terminationis longioris et « insuavioris repetendæ, in medio substitit, ut diceretur *facultas agrorum* « *condonandi...* »

2. Quam erraverit Dræger, cum eas structuras rarissime usurpatas fuisse asserat, non nemo intelleget. — Cf. Dræger, *op. l.*, II, p. 797, 798.

3. Cicero tamen infra scripsit (*Brut.*, LXXIV, 259), *suavitas* vocis et lenis *appellatio litterarum*.

Tuorum consiliorum reprimendorum causa.

Cic., in *Cat.*, I, III, 7.

Hoc praeceptum prætermittendarum est facetiarum.

Cic., de *Orat.*, II, LVI, 229.

Orationis.... tres sunt rationes : una *conciliandorum* hominum, altera *docendorum*, tertia *concitandorum*.

Cic., de *Orat.*, II, XXIX, 128.

Verborum eligendorum et collocandorum et concludendorum facilis est..... ratio.

Cic., de *Or.*, III, XXIV, 93.

Omnes provincias obeundi, liberos populos agris multandi, *regnorum dandorum* summa potestas.... audaciae decemvirali *corrumpendarum tabularum publicarum, fingendorumque senatusconsultorum*.

Cic., *Leg. agr.*, II, XIII, XIV, 34, 37.

Quam fidem? an..... *vastandorum diripiendarumque provinciarum?*

Cic., *Philip.*, XIII, XIX, 42.

Scientia rerum *formidolosarum contrariarumque* aut omnino *negligendarum*.

Cic., *Tusc.*, IV, XXIV, 53.

Reciperandorum suorum causa.

Cæs., *B. G.*, VII, XLIII, 3.

Qui in spem *potiundorum castrorum* venerant.

Cæs., *B. G.*, III, VI, 2.

Ne qua rursus *novorum consiliorum capiendorum* Belgis facultatis daretur.

Hirt., *B. G.*, VIII, XXXVIII, 1.

Cum..... *latrociniorum faciendorum* facultatem haberent.

Hirt., *B. G.*, VIII, XXXII, 1.

Erat autem in Caesare..... verissima scientia *suorum consiliorum explicandorum*.

Hirt., *B. G.*, VIII, præf. 7.

Simulatione manuum occupandorum.

Hirt., *B. G.*, VIII, XLII, 1.

Agrorum colendorum causa.

Hirt., *B. G.*, VIII, VII, 2.

Tentoriorum integendorum gratia.

Hirt., *B. G.*, VIII, V, 2.

Hæc *liberandarum Thebarum* propria laus est Pelopidæ.

Corn. Nep., *Pelop.*, IV, 2.

Cum *tribunorum plebi creandorum* indicta comitia essent.

T. Liv., VI, XXXIX, 5.

Comitiorum habendorum munus.

T. Liv., III, XXXV, 7.

Interficiendorum tribunorum..... consilia imita.

T. Liv., III, XV, 3.

Ut vix armorum tenendorum potentia esset.

T. Liv., XXI, liv, 9.

Eamne liberorum procreandorum conditionem esse?

T. Liv., III, xlviii, 8.

Mentio legatorum ad Annibalem arcessendum mittendorum.

T. Liv., XXX, ix, 2.

Cum principibus novandarum rerum.

T. Liv., VI, xviii, 3.

Armorum tractandorum meditatio.

Val.-Max., II, iii, 2.

Fundamentorum constituendorum gratia.

Val.-Max., II, iv, 5.

Colendorum agrorum studium.

Colum., I, præf.

Fortitudo est..... scientia periculorum repellendorum, excipiendorum, provocandorum ¹.

Sen., de Ben., II, xxxiv, 3.

Non diutius immorandum puto in illa grammaticorum opinione discutienda, qui eam structuram ad attractionem imitationemque Græcorum referri volunt ². Quod si enim Romani græca verba, deficientibus suis, mutuati sunt et iis quoque confessis usi sunt, nunquam tamen, ut inter omnes satis constat, græcam syntaxim sequi instituerunt ³.

Nihilo melius rem vidisse mihi videntur qui, post Vallam ⁴, aiunt gerundivi genetivum pro participio gerundivo poni cum genetivo plurali, quasi illud gerundivum utriusque sit numeri et generis omnis. Frustra enim argumenta tentant ducere ex his locis de quibus A. Gellius disputans ⁵, ut unum afferam exemplum, ait Ciceronem, cum diceret ⁶ « hanc sibi rem præsidio

1. Alia hujus generis exempla apud Ruddimannum invenias. — Cf. Th. Ruddimanni *Institutiones grammaticæ latinæ*, curante Gotofredo Stalbaum. Lipsiæ, 1823, II, p. 253, ann. 66.

2. Cf. Hermann ad *Soph. Trach.*, 57; — Heinrich, *Epim. Hesiod.*, p. 73; — Eckstein (in *Erschii et Gruberi Encykl.*, sub voce *Gerundii*, t. LXXI, p. 151) qui locum Demosthenis affert: Demosth., *Olynth.*, I, p. 19, τοῦτων οὐχὶ νῦν ὁρῶ τὸν καίρον τοῦ λέγειν.

3. Bernhardt, *Wiss. Synt. d. Griech. Spr.*, p. 153. — F. Piger, *Die sogen. Gracismen im Gebrauch des Lat.* Iglau, 1879.

4. Valla, *Elegant.*, I, 29. Eorum, qui Vallam secuti sunt, opera laudat Wilhelmus Weissenborn, *op. l.*, p. 119.

5. A. Gellius, *Noct. Att.*, I, vii, 1 sqq.

6. Cic., *In Verr. de Suppl.*, V, lxxv, 167. Æmilius Thomas, vir latinæ linguæ sane peritus, qui hunc Ciceronis librum edidit (Parisiis, apud

sperant *futurum* », non virili genere neque neutro usum esse, sed verbo ab omni necessitate generum absoluto.

Frustra etiam afferant hos veterum scriptorum locos in quibus singularis participiorum *absente* et *præsente*, cum plurali substantivi vel pronominis coniungitur, ut in sequentibus ¹ :

Quidam apud forum *præsente* *testibus* mihi vendidit.

Plaut., frag., *Syr.*

Nescio quid profecto, *absente* *nobis*, turbatumst domi.

Ter., *Eun.*, IV, III, 7 (649).

.... Si hic, *absente* *nobis*, venierit puer.

Afran. ² *Auct.*, frag. II, v. 6.

Quamquam ad horum exemplorum rationem ex toto revocari posse non mihi videtur gerundivorum cum genetivis conjunctionum condicio, libenter tamen concessissem illud fieri potuisse, nisi gravior causa obstaret, quam quidem nemo, quod sciam, hucusque cognovit.

Scilicet in omnibus locis quos aut A. Gellius attulit, aut ipse congeSSI, participium a substantivo genere aut numero differt, non casu; quod fieri videmus in laudatis supra gerundivorum exemplis, non semper factum esse monet titulus is qui repertus dicitur Telesiae, ad portam amphitheatri, vel, ut aiunt Pacelii schedae, in ruinis Ecclesiae S. Johannis, et qui mihi videtur ex toto exscribendus :

TI. CLAUDIO. NER. P. QVINTILIO

VARO COS.

L. OCTAVIVS. CHARITO. OPERIS.

FACIVNDO. PRAEFVIT. ET. PARIETE[M].

SVpra. ARCVS. DE. SVO FECIT ³.

SIGNV[M] [L]IBERI. ET. PRIAPISCI

[POS] VIT.

Hachette et Socios, 1883), putat hunc locum emendandum esse et « futuram » scribit; Georgio Landgraff equidem assentior qui (*pro Sexto Roscio*, Erlangen, 1882, 1884, p. 151) A. Gellii sententiam tuetur et ait in eo loco nullum esse neque mendum neque vitium. — De qua re vide Kühner, *Ausf. Gram. d. lat. Sp.*, op. l., II, p. 39 sqq; — Neue, *op. l.*, II, p. 379 sqq.

1. Cetera ejus generis exempla collegerunt Holtze (*Synt., prisc. script.*, lat., II, p. 197), Kühner (*Ausf. Gram. d. lat. Sp.*, II, p. 41), Zeune (*P. Terentii Comaed.*, Londini, 1837, ad *Eun.*, IV, III, 7, p. 283). Notandum est Donatum, in suo ad hunc locum Terentii commentario, *absente* cum praepositione *coram* comparare.

2. Cf. O. Ribbeck, *Scæn. Rom. poes.*, op. l., II, p. 163.

3. Cf. Orelli-Henzen, *op. l.*, t. III, n° 3757; — Mommsen; I. R. N. 4834;

Hic titulus, ut ex ipso consulum nomine colligere licet ¹, anno Romæ 741 (= ante Chr. nat., 13) scriptus est, non ita multo post Ciceronis mortem, cujus libri pleraque structuræ ejus, quæ in controversia est, exempla exhibent; cum vero neque lapicidæ negligentia, neque describentis incuria depravatus videatur, gravissimum sane et quasi incorruptum testimonium afferre potest aliquodque præbere auxilium illi, quam institui, quæstioni.

In illo autem titulo legitur *operis faciundo* ita ut *operis* genetivo casu usurpetur et videatur dependere a dativo *faciundo*. Utrum res ita se habeat nec ne, non nunc exquirere mens est; satis factum putabo, si inde colligendum ostendero non jam ad rationem exemplorum ab A. Gellio collectorum revocari posse has, de quibus quæstio est, structuras, cum non solum genere aut numero, sed etiam casu a substantivis gerundiva differre possint.

Exquisitius aliquid et quod ad veritatem propius videretur accedere Schmid, Reisig aliique ² excogitaverunt. Cum enim meminissent duos genetivos ab eodem substantivo dependere posse, putaverunt idem fieri in his, quas in censum vocavi, structuris et genetivum substantivi gerundivumque ex eodem verbo, diversa autem ratione, dependere.

Quam interpretationem quo certiores efficerent argumenta e græco ³ sermone aut e sanscritico ⁴ duxerunt et rara quidem,

— Mommsen, qui illum titulum nuper iterum (C. I. L., IX, 2197) edidit, ait: « exstabat a. 1845 Solopacæ, prope Telesiam, in hortis Gugliæ; a. 1877 frustra quæsivi. »

Hic gratias quam maximas palam agendas puto Michaeli Breal, viro clarissimo et optime de me merito, qui mihi, cum hæc scriberem, illum titulum benigne indicavit.

1. Ti. Claudius Nero, qui in illo titulo laudatur, est Tiberius Cæsar, qui postea imperavit.

2. Reisig, *Vorlesungen...*, op. l., § 439. Cf. script. op. qui laudantur in ann. 595.

3. Τοῦτων οὐχὶ οὐδ' ὅπως τοῦ κειμένου τοῦ λέγειν.

Dem., *Olynth.* I, 2.

Τοῦτου ἡ ἡγεμονία ἦν τοῦ λοχεύειν.

Xen., *Anab.* IV, vii, 8.

Alia ejusdem generis exempla R. Kühner collegit in *Grammatica Græca* (*Ausf. Gram.*, op. l., II, p. 288, § 414, ann. 3), p. 1080, § 600, ann. 3.

4. Cf. Bergaigne in diario qui inscribitur *Mémoires de la Soc. de Ling.*, op. l., t. III (1878), p. 132, 133, cujus libet exscribere verba: « S'il est vrai que le gérondif était à l'origine un nom d'action, il n'est pas moins vrai qu'à l'origine le nom d'action gouvernait le même cas que le verbe de

sed indubia, protulerunt exempla, quæ, a scriptoribus latinis repetita, exscribenda ¹ quoque puto :

Scævola dicendi elegantiam satis ex iis orationibus..... habemus cognitam.

Cic., *Brut.*, XLIV, 163.

Antonii genus dicendi multo aptius iudiciis quam contionibus.

Cic., *Brut.*, XLV, 165.

Habes formam *Epicuri vitæ beatæ*.

Cic., *Tusc.*, III, XVII, 38.

Propter animi multarum rerum brevi tempore percursionem.

Cic., *Tusc.*, IV, XIII, 31.

Quid de *P. Licinii Crassi* et pontificii et civilis juris studio loquar?

Cic., *Cat. Maj.*, XIV, 50.

Rationem hujus verbi faciendi *Zenonis* exponere.

Cic., *de Fin.*, III, XV, 51.

Aut eorum, quibuscum est, vel dignitatis vel commodi rationem non habet.

Cic., *dē Orat.*, II, IV, 17.

Quidam..... eorum dierum consuetudine itineris nostri exercitus, perspecta, nocte ad Nervios pervenerunt.

Cæs., *B. Gall.*, II, XVII, 2.

Male autem vidisse mihi videntur qui, cum de ea quæstione dissererent, ea similiaque exempla protulerunt. Horum enim et structurarum, de quibus quæritur, non plane eadem est ratio : hæ, quas collegi, structuræ genetivum exhibent qui ab altero genetivo dependeat; illa vero exempla, quæ pro argumentis

« même racine, de préférence au génitif. S'il est vrai d'autre part que
« deux génitifs peuvent dépendre l'un de l'autre, il ne l'est pas moins
« que cette construction lourde et savante aurait peu convenu à la libre
« allure d'une langue encore peu cultivée. L'analogie de la construction
« védique signalée plus haut nous suggère une interprétation plus satis-
« faisante, ce semble, des phrases comme *tempus videndi lunæ*, ou des
« formules plus anciennes qui ont pu leur servir de modèles. Ces deux
« génitifs y étaient sans doute construits parallèlement, le sens seul éta-
« blissant entre eux un rapport de dépendance que n'exprimait pas la
« grammair. La traduction qui rendrait compte de l'origine du tour
« serait donc celle-ci : *le temps de voir, de la lune*; ou *c'est le temps de la
« lune, de la voir.* »

1. De duplici illo genetivo cf. A. F. Soldan ad *pro Ligario*, 82 (Hanaviæ, 1839); — G. H. Moser, ad *Tusc.*, II, 38 (Hannov., 1836); — R. Kühner, *Ausf. Gramm. d. lat. Spr.*, op. l., II, p. 307, § 83, ann. 2; — Kühnast, *die Hauptpunkte der Livianischen Syntax...* Berlin, 1872, p. 86; — Dræger, *op. l.*, I, p. 427; — J. K. Witt, *op. l.*, I, p. 21, 22.

afferuntur, genetivum objecti, ut dicunt, et genetivum subjecti ostendunt, ambo quidem ab uno eodemque substantivo dependentes; quantum autem intersit inter has structuras et exempla allata clarius ostendi putabo, si nonnullos locos laudavero, qui gerundivum aut participium gerundivum objectivi genetivi fungens vice, cum subjecti genetivo conjunctum exhibent, ut fit in sequentibus :

Neque enim *serendi*..... neque *condendi* ac *reponendi* ulla *pecudum* scientia est.

Cic., *de Nat. Deor.*, II, LXII, 156.

Non tam *pugnandi* quam *diffugiendi* fuit *utrorumque* consilium.

Hirt., *B. Gall.*, VIII, XXII, 6.

Quæ licentia *Cretensium* esset..... colloquia *serendi* cum hoste.

T. Liv., XXIV, XXXI, 3.

Præter consuetudinem perpetuam *populi Romani augendi* omni honore regum sociorum majestatem.

T. Liv., XXXVII, xxv, 8.

Castigandi eos verberibus nullius ¹ potestas præter ipsum erat.

Q. Cur., VIII, vi, 5.

Otho tamquam peritia et monitu factorum prædicta accipiebat, cupidine *ingenii humani* libentius obscura *credendi*.

Tac., *Hist.*, I, 22.

Tanta fuit *omnium* expectatio *visendi* Alcibiadis.

C. Nep., *Alcib.*, VI, 1.

Cui, intentiore *omnium* cura *servandi ejus educandique*, publice tutores constituuntur.

Justin., XVII, III, 40.

Iis enuntiatis, quæ duplicem subjecti et objecti genetivum exhibent, alii alio modo, ad hoc quod volumus efficiendum, usi sunt. Cum enim latinus sermo ea facultate careat uno vocabulo duas sententias componendi, quam singularem habent Græci et Germani, Genberg ², Kühner ³, Kvcala ⁴ aliique ⁵ factum esse putaverunt ut, apud Romanos, et per binas voces arcte con-

1. De qua tamen scriptura ambigendum est.

2. P. Genberg, *de Gerundiis et Supinis Latinorum commentatio*... Lundæ, 1841, p. 40 sqq.

3. R. Kühner, *Ausf. Gram. d. lat. Spr.*, op. I, II, p. 556; *ad Tusc.*, V, xxv, 70.

4. Kvcala, *op. l.*, p. 230.

5. Dræger, *Hist. Synt.*, op. I, II, p. 799. — Stalbaum, *ad Rud. Inst.*, op. I, II, p. 247, in annotatione 54. — Krititz, *ad Sall. Cat.*, xxxi, 5.

junctas hæ rerum rationes exprimerentur, quæ in aliis linguis verbo copulato significantur, et gerundivum substantivumque a quo pendet, tam arte conjungi possent ut in unam notionem veluti coalescerent quique adderetur alter genetivus, is ut ab eodem nomine substantivo, hoc vero jam cum gerundivo copulato, pendere putandus esset.

Quæ res quo clarior appareret verba aut finxerunt aut laudaverunt, quæ post eos ego exscribere non inutile puto.

Voluerunt enim cum *dicendi elegantia* pro *Redefeinheit*, et *consuetudo itineris* pro *Marschgewohnheit*, *Marschordnung*, tum *studium imitandi* pro *Nachahmungseifer*, *spectandi copia* pro *Schaugelagehenheit*, *principium generandi* pro *Zeugungsprincip*, *rejiciundi potestas* pro *Verwerfungsrecht*, *eligendi potestas* pro *Wahlfreiheit* poni ¹.

Gerundivum, nisi antecedente substantivo, sic adhiberi non putaverunt posse, qui de eodem usu obiter disseruerunt. Kritz ² et Franciscus Helm ³ putaverunt gerundivum, etiam anteposito adjectivo, verbi copulati vice fungi et, ut exempla addam, *dicendi cupidus* idem valere ac φιλομαθής, *lernbegierig*; *videndi cupidus* idem ac sehnsüchtig.

Cui rationi structuræ explanandæ Haase ⁴ et Müller ⁵ refragati sunt, quia non conveniat sermonis latini naturæ. Quæ vero sit genuina illa latini sermonis natura, equidem non video, neque quemquam esse puto qui plane videat; certo autem scio nullo modo ad rationem enuntiatorum *dicendi elegantia Antoni* similiumque reduci posse locutiones, de quibus quæstio est. Quod postquam perspicuum ante jam feci, controversiam non instaurabo.

Sit tamen quod volunt, ut ille usus latini sermonis consuetudini conveniat, non tamen explanatur quomodo in titulo, supra laudato ⁶, *operis faciundo præfuit*, scripserit lapicida. In illo enim enuntiato nullum invenias substantivum, quod cum gerundivo in unam notionem coalescat et verbi copulati vice fungatur.

Non magis explanabitur quomodo, in Suetonii exemplo supra

1. Cf. R. Kühner, *Ausf. Gramm. d. lat. Spr.*, op. I., II, p. 556.

2. Kritz, ad Sall. *Cat.*, xxxi, 5. — Cf. *Rudim. Inst.*, II, p. 246.

3. F. Helm., op. I., p. 40.

4. Haase ad Reisig, *Vorles.*, op. I., § 439.

5. I. Müller, *Philol.*, IX, p. 602.

6. Cf. p. 93.

laudato ¹, verbum *licentia* cum verbis *jocandi diripiendique* simul in unam notionem coalescat.

His omnibus explicandi rationibus omissis, una superest explicatio quam Corssen ² aliique ³ veram esse putaverunt, et cui, paulum tamen immutatae, assensus est ⁴ Wilhelmus Weissenborn.

Quibus si credas, a gerundivo, quod ad substantivi verbalis naturam tam prope videtur accedere, tanquam a substantivo dependet genetivus, de quo quaestio est, ut nihil admodum intersit inter *principium generandi animalium* et *principium generationis animalium*. Et, revera, ad eorum tuendam opinionem non desunt argumenta, quae, hucusque parum diligenter collecta, fusius exponam.

Qui latini sermonis rationem paulo attentius consideraverit, facile videbit apud Latinos idem factum esse, quod et apud populos fere omnes grammatici notaverunt, ut adjectiva participiave pro substantivis poni solerent, aut etiam propria abjecta

1. Cf. p. 89. Quod tamen exemplum, ut res clarior appareret, iterum exscripsi : « Iisdem etiam epulum in conspectu suo praeibit, permissa, immo exacta, *jocandi licentia diripiendique pomorum* et obsoniorum rerumque missilium (Suet., *August.*, 98).

2. Corssen, *Beiträge...*, op. l., p. 131.

3. Plura criticorum nomina collegit Weissenborn (op. l., p. 121, ann. 244) quibus annumerandi sunt Gossrau (*Lat. Sprach.*, § 439, 3), Brix (ad Plaut. *Capt.*, 849).

4. Hæc Weissenborn, op. l., p. 122 : « Itaque hoc mihi videtur statuendum esse. Gerundium, cum forma substantivi vim referat infinitivi per se quidem non alienum esse a substantivi verbalis significatione et potestate, et ad ejus exemplum adjectum habere posse genetivum : sed adeo in eo ut in infinitivo prævalere vim verbalem, ut non ausi sint Latini pro vero substantivo habere et genetivum adjicere, sed ibi tantum hoc sibi licere putaverint, ubi alio nomine (substantivo maxime, solus enim Gellius, V, 10, adjectivum videtur admisisse) fulciretur et sustentaretur, sive proximo loco, quod plerumque factum videmus, poneretur, sive, id quod etiam in genetivis nominum accidit (cf. Cic., *Leg.*, II, xvii, 42; *Orat.*, II, iii, 10; III, i, 3 all.) longius esset a gerundio remotum. Itaque non poterat nisi genetivo casu ita construi, quod in reliquis non habebat nominis adjumentum; sed rariora hujus usus sunt exempla, quod verbi vis magis quam nominis sentiebatur. »

Wilhelmum Weissenborn secutus est Æmilius Krause, ait enim (op. l., p. 32) : « Hanc... explicandi rationem, quoniam consentit cum iis, quæ nuperrime de gerundii vi et natura cognita sunt, meam facere non dubitavi. Addo tantum veteres ita non solum dixisse cum gerundii sonum ingratum vellent vitare, qui quidem apud Varronem de *R. R.*, II, i, 3 « sive enim aliquod fuit principium generandi animalium » non poterat oriri neque tantopere fugiendus erat, ut vidimus, hoc loco, sed etiam quia singularis gerundii cum accusativo usus iis erat invisus. »

natura, eam solam substantivi vim retinerent, quam postea induissent ¹.

Cum autem gerundivum ² a participio gerundivo declinetur, non jam dubitandum videtur quin, ante etiam quam rem penitus perpenderimus, jure possimus dicere gerundivum aut participium gerundivum substantivi vice fungi posse.

Rem autem ita se habere indicare videntur gerundivi notissimi usus. Nam gerundivum, et per omnes casus declinatur et ita usurpatur ut abstracti substantivi fungi vice videatur, sive solum adhibeatur, sive a præpositione dependeat; cujus duplicis usus exempla nonnulla sequuntur :

Genetivo casu :

Quæ denique pausa
Pugnandi fieret aut duri finis laboris.
 Enn., *Ann.*, X; Vahl, p. 52; Müll., p. 43.

Nimirum, quia non cognovit quæ sit *habendi*
 Finis.

Lucret., V, 1430.

Donec *alescendi* summum tetigere cacumen.

Lucret., II, 1430.

Ubi initia *nascendi* consistunt.

Varr., *de L. L.*, V, 15.

Omnis igitur res eandem habet naturam *ambigendi*.

Cic., *de Or.*, III, xxviii, 111.

Statim occurrit animo quæ sit causa *ambigendi*.

Cic., *de Or.*, II, xxiv, 104.

Quod in quarto loco *quærendi* posuimus.

Cic., *de Or.*, II, lviii, 237.

Omnis *loquendi* elegantia..... augetur legendis oratoribus et poetis.

Cic., *de Or.*, III, x, 39.

Triste enim est nomen ipsum *carendi*.

Cic., *Tusc.*, I, xxxvi, 87.

De quo (Simonide) cum quævisset hoc idem tyrannus Hiero, *deliberandi* sibi unum diem postulavit.

Cic., *de Nat. Deor.*, I, xxii, 60.

Si equos ludicra *exercendi* aut *venandi* consuetudine adamare soleamus ³.

Cic., *de Fin.*, I, xx, 69.

1. Nægelsbach, *op. l.*, p. 69 sqq. — Dræger, *Hist. Synt.*, *op. l.*, I, p. 44 sqq., II, p. 750. — E. Luebbert, *Comment. gramm. de structura part. perf. pass. pro substantivo verbali posito*. Giessen, 1871. — M. Bréal, *Mélanges de mythologie et de linguistique*. Paris, Hachette, 1878, p. 231.

2. Cf. *supra*, p. 5, ann. 1.

3. Cf. Nicolaum Madvig ad h. l., *op. l.*, p. 129. — Cf. a Nicolao Madvig

Ut ei vera multa videantur, neque tamen habere insignem illam et propriam *percipiendi* notam ¹.

Cic., *Acad.*, II, xxxi, 101.

Æternum nihil sentiendi receptaculum.

Cic., *Tusc.*, V, xl, 117.

Controversiam non de ordine sed de *nascendi* felicitate referebat.

Just., II, x, 3.

Dativo casu :

(Charta) *emporetica inutilis scribendo*.

Plin., *Hist. Nat.*, XIII, xii, 23, 76.

Illud *ediscendo scribendoque* commune est.

Quint., *Inst. Orat.*, XI, ii, 35.

Sed *prodendo* obstat ingens verecundia.

Plin., *Hist. Nat.*, XXVIII, ii, 5, 29.

Accusativo casu :

Palus Romanos ad *insequendum* tardabat.

Cæs., *B. G.*, VII, xxvi, 2.

M. Tullius.... inter *agendum* nunquam est destitutus scientia juris ².

Quintil., *de Inst. Or.*, XII, iii, 40.

Nunquam ingenium idem ad res diversissimas, *parendum* atque *impe-*
randum, habilis fuit.

T. Liv., XXI, iv, 3.

Ablativo casu :

Nec sine *canendo* tibicines dicti ³.

Varr., *de L. L.*, V, 76.

Mihi nunc magnæ curæ est..... ne quid in *consulendo* advorsi eveniat.

Cat., *Orig.*, V, p. 22, 3, 4, ed. Jordan.

Tum ita subigendum (novellos juvencos) ut minutatim assuefaciant,
et ut tironem cum veterano adjungant. *Imitando* enim facilius domatur.

Varr., *de R. R.*, I, xx, 2.

Filiumque ejus sic educari jussit ut *indulgendo* turpissimis imbue-
retur cupiditatibus.

Corn. Nep., *Dio.*, IV, 3.

et Ludovico Ussing editam Livii historiam, in præfatione, vol. III, p. 1, p. xxix. — Cf. Nægelsbach, *op. l.*, p. 94.

1. Cic., *Part. or.*, I, 3; *Læli.*, V, xix; *Brut.*, 200; *ad Herenn.*, IV, vi, 9; *de Nat. Deor.*, I, 22.

2. Cf. inter *cenam* et inter *cenandum*.

3. Hic locus maxime memorabilis est, ex eo enim colligendum est quan-
tum erraverit Madvig (*Gramm. lat.*, § 416, ann. 3), cum doceret præposi-
tionem *sine* omnino nunquam reperiri cum ablativo gerundivi.

Nec distinguit a non *dolendo* voluptatem ¹.

Cic., *Tusc.*, III, xx, 47.

Nihil de *resistendo* cogitabat.

Cæs., *de B. C.*, II, xxxiv, 6.

Curando fieri quædam majora videmus

Vulnera ².

Ov., *Pont.*, III, vii, 25.

Ex his, quæ collegi, exemplis aliquis forte negabit elucere affinitatem illam, quam intercedere dixi inter adjectiva participiave et gerundiva, satisve apparere illam substantivi vim naturamque, quam gerundivo, ut adjectivo participioque, accessisse docui.

Qui autem opinioni præjudicatæ nulli inservierit, is facile meam tenebit sententiam, si modo exquirere voluerit quis fuerit scriptorum latinorum usus.

Videbit enim in eodem enuntiato adjectiva et gerundiva una sic adhiberi, ut utraque pro substantivis ponantur, nec appareat quid intersit inter adjectivorum et gerundivorum usus.

Nam apud Terentium legitur :

Ut id ostenderem.....

Id non fieri ex vera vita, neque adeo *ex æquo* et *bono*,

Sed ex *assentando*, *indulgendo* et *largiendo*...

Ter., *Adelph.*, V, vi, 30, 31 (979 sqq.).

Satis patet hoc loco Terentium adjectiva et gerundiva eadem vi et potestate usurpasse et pro substantivis valere existimasse.

Quæ autem sermonis latini fuerit facilitas in gerundivis substantivorum more usurpandis, apertius ostendent enuntiata quædam, in quibus substantiva et gerundiva una conjunguntur ³. Cujus usus, cum sit et singularis et ad quod demonstrare volo aptissimus, quam plurima proferre exempla operæ pretium fuerit.

1. Ad id, quod volo, confirmandum plurimum valet illud exemplum, Cicero enim verbum *indolentia* in promptu habebat, quo tamen raro et dubitanter usus est. — Cf. Cic., *de Fin.*, II, iv, 11, num propterea idem voluptas est quod, ut ita dicam, *indolentia*? — Cf. Cic., *de Fin.*, II, vi, 19; *de Off.*, III, iii, 12. Cf. Madvig, *de Fin.*, op. l., p. 154.

2. Tituli Digestorum plura gerundivorum, in substantivorum modum usurpatorum, exempla exhibent, cf. *ad exhibendum*, X, 4; *de edendo*, II, 13; *de in jus vocando*, II, 4; *de in titem jurando*, XII, 3; *de migrando*, XLIII, 23; *de postulando*, III, 1.

3. Cf. Weissenborn, op. l., p. 150; — Seyffert-Müller ad *Lælium*, xvii, 61, p. 401, 402; — Nägelsbach, op. l., p. 113 sqq.

Hæc exempla apud omnes vel vinctæ vel solutæ orationis scriptores invenias, ut ex sequentibus apparet :

Satin *astu* et *FALLEND*O callet?

Att., *Neoptol. frag.* XI, v. 475; Ribb., I, p. 167.

Ibi *cursu*, *LUCTANDO*, *disco*, *hasta*, *pugilatu*, *pila*,
SALIENDO sese exercebant magis quam *scorto* aut *saviis*.

Plaut., *Bacch.*, III, III, 24 (428).

Bene *SALUTANDO* consuescunt, *COMPELLANDO* blanditer,
AUSCULANDO, *oratione* vinnula, venustula.

Plaut., *Asin.*, I, III, 69, 70 (222, 223).

Vos *fœnore*, hisce male *SUADENDO* et *lustris* lacerant homines.

Plaut., *Cure.*, IV, II, 22 (308).

Res paratast : *vi* *PUGNANDOQUE* hominem caperest certa res.

Plaut., *Mil.*, II, II, 113 (267).

TUNDENDO atque *odio* denique effecit senex.

Ter., *Hec.*, I, II, 48 (123).

Aut *CONSOLANDO*, aut *consilio*, aut *re* juvero.

Ter., *Heaut.*, I, I, 34 (86).

Quæ..... de omni *VIVENDI*, denique etiam de *naturæ* ratione dicuntur.

Cic., *de Or.*, III, XXXI, 122.

Alios videmus velocitate ad *cursum*, alios viribus ad *LUCTANDUM* valere.

Cic., *de Off.*, I, XXX, 107.

Qui aliter jus civile tradunt, non tam *justitiæ* quam *LITIGANDI* tradunt vias.

Cic., *de Legg.*, I, VI, 18.

Pecudes, quarum perspicuum est partim esse ad *usum* hominum, partim ad *fructum*, partim ad *VESCENDUM* procreatas.

Cic., *de Legg.*, I, VIII, 25.

Hæc frequentia totius Italiæ.... quæ convenit..... *comitiorum*, *ludorum* *CENSENDI*que causa.

Cic., *Act. Pri. in Verr.*, I, XVIII, 54.

Rejicietur etiam Carneades, nec ulla de summo bono ratio aut *voluptatis* non *DOLENDI*ve particeps aut *honestatis* expers probabitur.

Cic., *de Fin.*, II, XII, 38.

Omnia, quæcumque possent, vel *scientiæ* pervestigatione, vel *DISSE-*
RENDI ratione comprehenderint.

Cic., *de Or.*, I, III, 9.

Motus..... ad *EXCOGITANDUM* acuti, ad *EXPLICANDUM* uberes, ad *memo-*
riam firmi.

Cic., *de Or.*, I, XXV, 113.

Non mediocris contentionis est vel ad *memoriam*, vel ad *IMITANDUM*.

Cic., *de Or.*, I, LX, 257.

Quorum omnis industria *vitæ* et VIGILANDI labor in antelucanis cenis expromitur.

Cic., in *Cat.*, II, x, 22.

Alii..... referent aut ad *voluptatem* aut ad non DOLENDUM.

Cic., de *Fin.*, V, vii, 19.

Sed erat non *jure*, non *legibus*, non DISCEPTANDO decertandum.

Cic., pro *Planc.*, xxxvi, 87.

Non necesse est fateri partim horum (auspicioꝝ) errore susceptum esse, partim *superstitione*, multa FALLENDŌ?

Cic., de *Div.*, II, xxxix, 83.

Quam (benevolentiam), *blanditiis* et ASSENTANDO colligere turpe est.

Cic., de *Am.*, xvii, 61.

Si qui, ineunte ætate, VENANDI aut *pilæ* studiosi fuerunt.

Cic., de *Am.*, xx, 74.

Quis illo gravior in LAUDANDO, acerbior in VITUPERANDO, in *sententiis* argutior, in DOCENDO EDISSERENDOQUE subtilior?

Cic., *Brut.*, xvii, 63.

Hoc autem ipsum bonum non *accessione*, neque CRESCENDO, aut cum ceteris COMPARANDO, sed propria *vi* qua et sentimus et appellamus bonum.

Cic., de *Fin.*, III, x, 34.

Stultitia est SEDENDO aut *votis* debellari credere posse.

T. Liv., XXII, xiv, 14.

Fessis *labore* et PUGNANDO quies data militibus.

T. Liv., XXI, xxxv, 5.

Is cum in pace instituisset pueros ante urbem *lusus* EXERCENDIQUE causa producere..... perduxit.

T. Liv., V, xxvii, 2.

Fugæ SEQUENDIQUE non ante noctem finis fuit.

T. Liv., VI, xiii, 6.

Hæc vociferante Horatio cum decemviri nec *iræ* nec IGNOSCENDI modum reperirent.

T. Liv., III, xl, 1.

Cum spe *defensionis* studium PROPUGNANDI accessit.

Cæs., B. G., II, vii, 2.

Illi ministri regis INTERPELLANDO ac sepe *gratia*, interdum jurgiis trahundo tempus atrocitatem facti leniebant.

Sall., *Jug.*, XXVII, i.

Civitates, quæ ab se defecerant, *formidine* aut OSTENTANDO præmia affectare.

Sall., *Jug.*, LXVI, i.

Bituminata aut nitrosa (aqua utilis) BIBENDO atque *purgationibus*.

Plin., H. N., XXXI, vi, 32, 59.

Ne *fugæ* quidem, nedum RESISTENDI occasionem fuerit habiturus.

Q. Curt., VII, iv, 4.

Sub legato M. Lollio, homine in omnia *pecuniæ* quam recte FACIENDI cupidior.

Vell., II, 97.

Tantum per spatium *cursu* et PUGNANDO fessum.

Tac., *Hist.*, III, 18.

Duces PROVIDENDO, CONSULTANDO, *cunctatione* sæpius quam *temeritate* prodesse.

Tac., *Hist.*, III, 20.

MUNIENDO VALLANDOQUE et ceteris belli *meditamentis* militem firmabant.

Tac., *Hist.*, IV, 26.

Agrippina..... NANDO deinde *occursu* lenuncolorum..... in lacum vecta.

Tac., *Ann.*, XIV, 5.

Quorum exemplorum varietas et abundantia quanquam satis per se valet ad id, quod volo, demonstrandum, sunt tamen et alii gerundivi usus qui suscepto consilio non minus auxiliuntur. Gerundiva jam vidimus, aut vice substantivorum posita a præpositionibus pendere, aut una cum adjectivis participiisve in substantivorum modum usurpatis adhiberi, aut in iisdem enuntiatis cum justis substantivis conjungi; eadem invenimus aut locutioni apposita ¹, aut ita substantivorum naturam et potestatem induta ut vis et significatio antiquior pæne tota evanuerit.

Appositi gerundivi non ita frequens est usus; hæc tamen exempla ² possunt afferri :

Erat æris alieni magna vis, re damnosissima etiam divitibus, *ædificando* contracta.

T. Liv., VI, xi, 9.

Neque immemor *ejus*, quod initio consulatus imbiberat, *reconciliandi* animos plebis.

T. Liv., II, XLVII, 12.

1. Ipsi gerundivis appositæ locutiones reperiuntur; Sallustius enim (*Cat.*, IV, 5) : « Non fuit consilium socordia atque desidia bonum otium contere, neque vero agrum *colendo*, aut *venando*, SERVILIBUS OFFICIIS intentum ætatem agere. »

2. Nægelsbach (*op. l.*, p. 114) Livii sequentia laudat exempla quæ, ni fallor, parum valent ad id, quod voluit, efficiendum :

Cum ea quoque, quæ bello gesta essent, pro fastigio rerum oratione etiam magnifica, facta dictis *æquando*, memorasset.

T. Liv., VI, xx, 8.

Læti eam famam acceper..... pravo studio, quo etiam in certaminibus ludicris vulgus utitur, deteriori atque infirmiori *favendo*.

T. Liv., XLII, LXIII, 2.

Posterum diem indutiis tacitis, *sepeliendo* utrimque cæsos in acie, consumpserunt.

T. Liv., XXIII, XLVI, 5.

Nunquam ingenium idem ad res diversissimas, *parendum atque imperandum*, habilis fuit.

T. Liv., XXI, iv, 3.

Eleetam obsidenti consuli *rei majoris* spes affulsit, Achæorum gentem ab societate regia in Romanam amicitiam *avertendi* ¹.

T. Liv., XXXII, xix, 1.

Ex his quæ supra probavi jam effici videtur ut, qui gerundivum pro substantivo habuerunt, aliquid inter disputandum invenerint, quod aut verum sit aut ad verum quam proxime accedat. Nihil enim efficiunt qui argumentum ducunt ex eo quod, in his de quibus quæstio est structuris ², genetivus semper a gerundivi genetivo pendeat, cum titulus, sæpius jam laudatus, genetivum exhibeat a gerundivi dativo dependentem.

1. Participii gerundivi appositi exempla etiam invenias, qualia sunt :

Ad remedium..... *dictatorem dicendum*, civitas confugit.

T. Liv., XXII, viii, 5. — Cf. T. Liv., I, lvi, 2.

In quo enim maxime consuevit, jactare vestra se oratio..... claris et fortibus viris *commemorandis* eorumque factis non emolumento aliquo sed ipsius honestatis decore *laudandis*, id totum evertitur.

Cic., *de Fin.*, I, x, 35.

Cf. Nægelsbach, *op. l.*, p. 114, 115; — Weissenborn ad Liv., I, lvi, 2; — Fabri ad Liv., XXI, iv, 3.

Participia gerundiva cum substantivis conjuncta idem valent ac justum substantivum ut supra docui, p. 58.

2. Hæc disputatiuncula typis describi cœpta erat, cum grammaticam accepi a viro doctissimo, Ottone Riemann scriptam (O. Riemann, *Syntaxe Latine d'après les principes de la grammaire historique*, Paris, Klincksieck, 1866). Quam mihi studiose evolventi occurrit locus in quo de ea, quam in censum vocavi, quæstione disserebatur. Quanquam peritissimi viri auctoritati multum tribuo, non adduci tamen possum ut eum fatear vera vidisse et vexatam quæstionem recte solvisse; sed ut quisque videre possit quo jure viri eximii sententiam impugnaverim, omne, ut ita dicam, litis instrumentum proponam et locum ex integro exscribam.

Ille enim (*op. l.*, p. 386 in ann.) postquam Ciceronis locum supra laudatum « causa... eorum... adipiscendi » attulit : « L'explication la plus vraisemblable, c'est que *eorum* et *adipiscendi* dépendent *l'un et l'autre* directement de *causa*, le second génitif étant ajouté pour expliquer le premier : m. à m. « tout faire en vue du plaisir ou en vue de l'absence de douleur ou en vue des biens qui sont selon la nature, à *savoir*, en vue de les obtenir. » De même dans le passage des *Tusculanes* (cf. supra, p. 87), le mot à mot serait : « le *désir* d'une *éternité pareille*, à *savoir*, le *désir d'y atteindre* dans une certaine mesure. » On peut rapprocher de cela la construction grecque : οὐδ' ἐπιθυμία σε ἄλλης πόλεως..... ἔλαβεν εἰδέναι (Plat., *Crit.*, p. 52 b), « et tu n'as jamais eu envie de connaître une autre ville qu'Athènes » (au lieu de : ἐπιθυμία σε ἔλαβεν ἄλλην πόλιν εἰδέναι). L'expression ἐπιθυμία σε ἔλαβεν (= ἐπεθύμησας) est construite à la fois avec un double complément (ἐπιθυμία ἄλλης πόλεως ἔλαβεν, ἐπιθυμία ἔλαβεν εἰδέναι), le second complément étant destiné à *déterminer davantage* le sens du premier. »

II. — Genetivi ab illo, quod dicitur, gerundivo dependentis explicatur usus.

Quæ cum ita sint, horum tamen opinioni, qui gerundivum pro confesso substantivo habent, neque omnino accedo, neque plane dissentio. Cum enim nonnulla nequaquam satis adhuc explicata sint, nolim quod non satis exploratum fuerit et cognitum sine ulla dubitatione ¹ defendere. Nam, qui volunt gerundivum plane valere pro nomine, nec docent quomodo illud gerundivum nunquam nominativo casu usurpetur, nec quomodo nulli gerundivi casui apponatur adjectivum; quæ tamen nullo modo fieri possent, nisi quod discrimen interesset inter gerundivum et justum substantivum. Cujus discriminis rationem forsitan reddant tituli quibus jam in interpretanda participii gerundivi significatione usus sum.

In omnibus senatusconsultis quæ aut tituli aut scriptorum opera exhibent, patres auctores enumerantur et sequitur solemnis illa formula *scribendo adfuerunt* ², quam transferentes interpretes græci uno soloque verbo « γραφομένῳ » usi sunt ³. Hi autem interpretes, ut supra docui ⁴; nihil magis curaverunt quam ut verbum verbo redderent; cum igitur verbum « *scribendo* » verbo « γραφομένῳ » interpretati sint, quamvis eis substantiva græca γραφή, συγγραφή succurrerent, cogitandum est eos verbum « *scribendo* » non habuisse pro nomine sed pro participio in substantivi modum usurpato. Rem ita se habere eo meliore jure putabimus, quod hi interpretes, hanc formulam quo

1. Quæ essent objicienda recte vidit Rotter, ille enim, *op. l.*, p. 16 : « Jedenfalls ist es gewagt, wenn Corssen, um die substantivische Kraft « des Gerundium zu erweisen, an diesen Stellen annimmt, der Genetiv des « Nomen hänge allein vom Genet. Gerundii wie von einem Verbalsubstantiv ab, eine Annahme, zu der man nur dann berechtigt sein würde, « wenn sich auch Stellen fänden, wo der Genet. eines Substantivs von « andern Cass. obll. des Gerundium als von dem durch ein Nomen gestützten Genetiv abhänge, wie z.B. qui *oneris ferendo esset*, *ad scribendum epistolæ*, *observando temporis*, oder wo das Gerundium in attributiver Weise durch ein Adjectivum bestimmt würde, wie *ad beatum vivendum*, « was beides sich bekanntlich nirgends findet. »

2. Cf. *supra*, p. 13.

3. Omnes fere græci scriptores, qui ea senatusconsulta laudaverunt, verbum γραφομένῳ solum posuerunt, præter Josephum, qui, cum ipse quoque (*Antiq. Jud.*, XIV, x, 10) γραφομένῳ παρήκου scripserit, semel tamen (*Ant. Jud.*, XIV, iii, 5) formula « γραφομένῳ τῷ δόγματι » usus est.

4. Cf. *supra*, p. 12

fidelius in græcum verterent, sermonis græci leges violaverunt et articulum, quo carebat lingua latina, omiserunt ¹.

Quod si igitur, geometrarum ratione usi atque incerta certis probantes, argumentum ex eo duxerimus quod, in titulis supra laudatis, verbum « *scribendo* » nihil aliud est quam participium gerundivum clare atque evidenter in modum substantivi usurpatum, jam inde colligi putabimus ad eadem rationem reduci posse et ipsum, de quo quæritur, usum, et omnes, quos vocant, gerundivi usus.

Quod ita factum esse ut credamus facile adducemur, si non-nullos participii gerundivi in censum vocaverimus; videbimus enim, ut participia præsentis, perfecti aut futuri, sic participia gerundiva aut propriam amisisse naturam et pro justis substantivis fuisse posita, aut in modum substantivorum, propria indole servata, fuisse usurpata.

Per quot et quas vias adjectiva participiave in substantivorum naturam abeant hic exquirere neque necessarium, neque utile puto; satis erit monuisse participia gerundiva, non aliter quam participia vel adjectiva, pro confessis substantivis poni cum aut genere neutro ponantur, aut sola, omisso per ellipsim ² substantivo, adhibeantur.

Participiorum gerundivorum quæ, omisso per ellipsim substantivo, propriam naturam amiserunt et pro justis substantivis usurpantur, nota sunt exempla et indubia. Hic contentus ero notare « *merenda* ³, *calendæ*, *repetundæ* », nec navabor in interpretando verbo illo « *jurandum* ⁴ » quod a Plauto usurpatur in Cistellaria :

Abi quærere ubi *tuo jurando* satis sit subsidi tibi

Plaut., *Cist.*, II, 1, 26 (237).

1. Cf. R. Kühner, *Ausf. Gr. d. Gr. Sp.*, op. l., II, p. 515, 525.

2. Cf. Nægelsbach, op. l., p. 64 sqq.; — J. N. Ott, *Die Substantivierung des lat. Adj., durch Ellipse*. Tübingen, 1874.

3. Cf. *supra*, p. 16 sqq.

4. Haud ignotam fuisse naturam *jurandi* nominalem veteribus putabimus, si quidem recte scripserit Apuleius (*de Deo Socratico*, V, p. 121, Oud.) : « Nam et jusjurandum *Jovis Jurandum* dicitur, ut ait Ennius. » De qua scriptura cum dubitetur (cf. Vahlen, op. l., p. 143 in ann.) velim Ennii versus « O Fides alma, apta pinnis, et jus jurandum Jovis » ita interpretari ut intelligatur « *Jus*, quod est Jovis juramentum, per quod jurare solet Juppiter. » Hunc versum vide ap. Ribbeck., op. l., Trag. Enn. inc. fg. XXXVIII, v. 380, l, p. 38; — ap. Vahlen, op. l., p. 143; — ap. L. Müller, op. l., p. 120.

Neque vero diligentius perpendenda sunt illa participia gerundiva, quæ, neutro genere posita, ad substantivorum vim potestatemque accesserunt.

Verba enim « *verenda* ¹, *pudenda* », quæ sola afferri possunt, nullam dubitationem habent et ita genuinam amiserunt naturam ut verbum « *pudenda* » a Varrone usurpetur, appposito adjectivo; legitur enim in *Antiquitatibus divinis* :

Cum tanta licentia turpitudinis ut in Liberi honorem *pudenda virilia colerentur* ².

Participia gerundiva, neutro plurali posita et in modum substantivorum usurpata, non ita frequenter reperiuntur; hæc tamen possunt afferri :

.... Tu si modo recte
Dispensare velis ac non *fugienda petendis*
Immiscere.

Hor., *Sat.*, I, II, 74.

..... Sæpe ferentem
Plura quidem *tollenda relinquendis*.

Hor., *Sat.*, I, x, 54.

Dicenda, tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur.

Hor., *Ep.*, I, VII, 72.

Si coacta caritate ejus *silenda* enuntiasset.

T. Liv., XXXIX, x, 5.

Tacendo, quæ di immortales vulgari velint, haud minus quam *celanda* effando nefas contrahi.

T. Liv., V, xv, 40.

Ingenti copia *quærendorum* et *discendorum* fatigaberis ³.

Sen., *Ep.*, LXXXVIII, 33.

Præcipuam autem vim habebit ad id, quod volui, efficiendum sequens e Justini epitome desumptus locus; legitur enim in Just., *Ep.*, I, VII, 15 :

1. Cf. *supra*, p. 16.

2. Varr., *Ant. Div.*, XVI, 15. — Laudandum hic etiam censeo verbum *monenda* quod Ægidius Forcellini his interpretatur verbis : « Sunt sacrificia, per quæ dii monentur, ut succurrant mortalibus. Ita Glossa ad Capell., I, p. 5. Jam pridem quippe offensus contamine *monendorum* Mercurius, dedignatur augur Pythius nuncupari. »

3. Alia exempla hujus generis vid. ap. O. Riemann (Gram. de T.-Liv., *op. l.*, p. 90, ann. 1), Nægelsbach (*op. l.*, p. 97), F. Helm (*op. l.*, p. 32).

Hic uxorem, quam propter formæ pulchritudinem deperibat, prædicare omnibus solebat, non contentus voluptatum suarum tacita conscientia, nisi etiam *matrimonii reticenda* publicaret.

Participii gerundivi ita usurpati nullum, quod sciam, apud scriptores reperiatur exemplum; quod attuli per se tamen satis valet ut sequi videatur a participio gerundivo, vice substantivi fungente, genetivum casum dependere posse. Quod si igitur participium gerundivum et pro justo substantivo ponitur et in substantivi modum usurpatur et, ita usurpatum, post se genetivum casum trahit, quid est cur de structuris, quæ in quæstione sunt, diutius ambigatur. Hæ genetivum casum exhibent a participio gerundivo, in modum substantivi usurpato, eadem ratione dependentem qua aut verbum « *matrimonii* » a verbo « *reticenda* » aut a participio vice substantivi fungente quivis genetivus dependet.

Inde etiam sequetur gerundivum, pro peculiari orationis parte non esse habendum, sed contra participio gerundivo esse subiiciendum, ut inter gerundivum et participium gerundivum eadem sit ratio, quam esse videmus inter participium nomini appositum et participium pro nomine positum. Quod ut extra dubitationem sit, participiorum et gerundivorum aut potius participiorum gerundivorum plura quasi in tabulam conferam exempla :

Quod in quarto loco *quærendi* posuimus.

Cic., *de Or.*, II, LVIII, 111.

Cur has sibi tam graves leges imposuerit (vir bonus), cum, quamobrem ita oporteret, nihil haberet *comprehensi, percepti, cogniti, constituti*.

Cic., *Ac.*, II, VIII, 23.

Date crescendi copiam
Novarum qui *spectandi* ² faciunt
[epiam].

Ter., *Heaut. prol.*, 28, 29.

Si quicquam *certi rerum* ¹ *humanarum* est.

T. Liv., V, XXXIII, 1.

Charta emporetica inutilis est
scribendo.

Plin., *H. N.*, XIII, 12.

Operis faciundo præfuit.

C. I. L., IX, 219.

Satis est factum promisso nostro
ac recepto.

Cic., *Verr.*, *Act. Sec.*, V, LIII, 139.

Humido paludum imponeret.

Tac., *Ann.*, I, 61.

Statuendum haberemus.

Tac., *Ann.*, XIV, 44.

Si habes *statutum*.

Cic., *ad Fam.*, IV, II, 4.

1. Cf. Nægelsbach, *op. l.*, p. 71.

2. Haud alienum erit admonere ab adjectivorum, participiorum, vice substantivi fungentium, neutro singulari raro dependere solere genetivum, cf. Nægelsbach, *op. l.*, p. 79. — Dræger, *Hist. Synt.*, *op. l.*, I, p. 436.

- Palus Romanos ad *insequendum* Ad *imperatum* non venire.
tardabat. Caes., B. G., VI, II, 3.
- Caes., B. G., VII, xxvi, 2.
- Cicero inter *agendum* nunquam Inter.... *promissa*.
est destitutus scientia juris. T. Liv., XXIII, x, 2.
- Quintil., *de Inst. or.*, XII, III, 40.
- Imitando* enim facilius domatur. Sed *maturato* opus est, quicquid
statuere placet.
Varr., *de R. R.*, I, xx, 2. T. Liv., VIII, XIII.
- Mihi nunc magnæ curæ est.... Genus leporis, quod *in celeritate*
ne quid in *consulendo* advorsi eveniat. atque *dicto* est.
Cat., *Orig.*, V, p. 22, 3, 4, ed. Jordan. Cic., *de Or.*, II, LIV, 220.
- Id non fieri ex vera vita, neque Quæ *ex empto*, aut *vendito*, aut
[adeo ex æquo et bono *conducto*, aut *locato* contra fidem
Sed ex *assentando*, *indulgendo* fient.
[et *largiendo*. Cic., *de Nat. Deor.*, III, xxx, 74.
Ter., *Ad.*, V, ix, 31, 32.
- Copia *quærendorum* fatigaberis. Memoria *præteritorum futuro-*
Sen., *Ep.*, LXXXVIII, 35. rumque prudentia.
Cic., *de Sen.*, XXI, 78.
- Silenda* enuntiare. Dum alii quoquo modo *audita*
T. Liv., XXXIX, x, 5. pro compertis habebant.
Tac., *Ann.*, III, 49.
- Reticenda* matrimonii. *Edita* montium.
Just., I, vii, 15. Q. Curt., VI, vi, 25.
- Plura quidem *tollenda reliquendis*. Pro *salutaribus* mortifera.
Hor., *Sat.*, I, x, 51. Cic., *de Legg.*, II, v, 43.

Quid plura? Non cum illis mihi res est quibus nihil est satis et nulla placent, qui inutili labore consumantur propter nimiam novas rerum explanationes inveniendi cupiditatem. Pertinet hæc disputatiuncula ad eos, qui nulla opinionum pravitate inficiuntur, nec tam auctores in disputando quam rationis momenta quæ-
runt. Si quis igitur huic quæstioni suum iudicium voluerit adhi-
bere, nec habuerit ratum, quod ab eo, quem probaverit, judi-
catum viderit, illi jam hæc, quam proposui, explicatio videbitur
non solum ad veritatem accedere, sed etiam sermonis latini
legibus aptissime convenire.

Lingua latina, ut jam monui, substantivorum abstractorum
parum locuples est : quam inopiam scriptores, cum aliis supple-
mentis, tum participiis, in modum substantivorum usurpatis, aut
cum substantivo copulatis et nominum abstractorum vice fun-

gentibus compensare studuerunt. Participiis autem cum sit annumerandum, easdem leges sequi debuit participium gerundivum et secutum est.

Eo plane, ut participio, usi sunt scriptores latini; illud et casibus obliquis pro nomine usurpaverunt et cum genetivo junxerunt. Hoc tamen interest, quod participiorum, pro nomine positorum, usus latius patuit; participiorum gerundivorum autem angustis circumscriptus est finibus.

Participium et pro nominibus cujuslibet generis, omnibus casibus, solum usurpatur, et omnibus casibus cum genetivo casu conjungitur; et epitheton habet adjectivum sicubi propriam pæne naturam amisit. Participium gerundivum et tantum neutro genere ponitur, ita tamen ut nominativo casu, nisi accedente verbo *esse*, non reperiatur; et, nominativo, genetivo dativoque casu, genetivum tantum recipit; nec unquam epitheton adjectivum habet.

Non tamen hinc efficitur ut participiorum participiorumque gerundivorum usus non sint inter se conferendi et assimilandi. Participium gerundivum firmius quam participii præsentis aut præteriti vim verbi retinuisse ex eo apparet quod, ut participium futuri activi ¹, in justis substantivi naturam rarius transiit; quid mirum igitur si hoc tantum genere hisque casibus usurpatum est quæ participiis adjectivisque viam quasi expedirent, qua in substantivorum naturam transirent? quid mirum si appositum adjectivum nunquam habuit, cum præsertim adjectiva ² et participia præsentis aut præteriti raro ita construantur, nec unquam scriptores latini aut *pulchra edita montium* scripserint aut *novarum pulchri spectandi copiam*?

Non plus ponderis habet illud, quod, nominativo casu, genetivo dativoque, genetivum tantum recipitur a participio gerundivo, aut, ut volunt, a gerundivo. Quod si enim hujus structuræ, quæ supersunt, exempla consideraveris, apparebit ea apud veteres scriptores tantum ³ reperiri aut apud eos qui veterum sermonem proxime imitantur. Qui præterea codicum manuscriptorum historiam cognitam habuerit, non sine jure, mea quidem sententia, opinabitur plura hujus structuræ periisse exempla,

1. Cf. Haacke, *Lat. Stil.*, op. l., p. 286.

2. Cf. Nægelsb., op. l., p. 71, 81; Madvig, *de Fin.*, op. l., p. 39.

3. Cf. p. 86 sqq. Inter veteres annuero Ciceronem, qui prisce sermonis nonnullos usus retinuit.

seu per eorum inscitiam qui, medio quod dicitur ævo, codices transcribebant, seu per pessimam illam eorum diligentiam, qui veterum scripta, emendare cum vellent, vitiaverunt¹.

Ex omnibus igitur, quæ supra probavi, jam colligendum est in his structuris prisce cujusdam usus vestigia reperiri. Hæ structuræ ejus sunt temporis quo Romani, cum dicerent *maturato opus est, dicto parere, scribendo dare operam, pugnando pares esse*, has loquendi formulas nullo momento putabant inter se differre, et, ut *alicujus dicto parere* dicebant, sic *operis faciundo præesse* dicere posse se putabant, ratione certa usi probaque grammaticæ disciplina. Qui usus, cum, ex variis quidem causis, exolevisset, a vetustate repetitus est ut postea ex toto evanesceret, analogia sic ferente, quæ tantum ad immutandum sermonem valet. Quem autem exoletum cum examinarent grammatici et unde repetendus esset exquirerent, erraverunt. Quin etiam cum verbo *maturato* originem rationemque viderent et ad participium perfecti passivi merito referrent, ii verbi *faciundo* naturam nec viderunt, nec censuerunt ejus verbi originem a participio gerundivo repetendam et ad rationem verbi *maturato* esse referendam; quis et quantus eorum fuerit error, ego, nisi forte arrogantius quid mihi de me persuadeo, explicavi et quid de implicatissima et obscurissima quæstione sentiendum esset ostendi.

1. Cf. p. 89, ann. 3.

CONCLUSIO

Hæc sunt quæ putavi dicenda de participii gerundivi significatione et usu.

Cum autem in priore hujus commentarii parte examinaverim quæ antiquissima fuerit participii gerundivi significatio et ea quomodo quibusque causis ita fuerit immutata ut pæne ex toto evanesceret, in altera antiquissimum, quem vocabant grammatici, gerundivi usum, pro viribus, ostendi participio gerundivo esse subjungendum, et ea, quæ in utraque parte congregaveram, argumenta quasi mutuo sustineri auxilio, ut antiquissimam participii gerundivi significationem explicaret antiquissimus, qui vocabatur, gerundivi usus et rursus huic usui plurimum lucis afferret ad veritatem redacta participii gerundivi significatio.

Quantum autem ad multiplices variosque, quos omisi, gerundivi vel participii gerundivi usus explanandos ex eo sequatur, quod prisca hujus vocabuli vis nota jam sit, et, quæ postea accesserunt, significationes secundum ordinem historicum digestæ, nemo est quin intellegat. Quanquam igitur ea ita sunt scripta ut non ad omnes, quæ in censum venire possunt, solvendas difficultates valeant, aliquid tamen auxilii, nisi me forte fallo, omnibus afferent quicumque participii gerundivi et gerundivi multiplices quæstiones voluerint solve.

FINIS.

Vidi ac perlegi
Lutetiæ Parisiorum in Sorbona,
a. d. XV Kal. Nov. Ann. MDCCCLXXXVI,
*Facultatis Litterarum in Academia
Parisiensi Decanus,*
A. HIMLY.

Typis mandetur,
Academiæ Parisiensis Rector,
GRÉARD.

INDEX RERUM

PROCEMIUM.....	1
----------------	---

PARS PRIOR

De participii gerundivi antiquissima vi immutataque posterius significatione.

CAPUT I. — <i>De participii gerundivi origine.....</i>	5
CAPUT II. — <i>De participii gerundivi antiquissima significatione.</i>	
I. — De passiva notione.....	11
II. — De illa, quæ dicitur, activa significatione.....	31
CAPUT III. — <i>De participii gerundivi immutata posterius significatione.</i>	
I. — De necessitatis notione.....	44
II. — De potestatis notione.....	60
III. — De futuri notione.....	75

PARS ALTERA

De participii gerundivi usu quodam reconditiore.

I. — De genetivo qui ab illo, quod dicitur, gerundivo de- pendet grammaticorum opiniones in censum vo- cantur.....	85
II. — Genetivi ab illo, quod dicitur, gerundivo dependentis explicatur usus.....	106
CONCLUSIO.....	113